

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Taloustieteiden tiedekunta

KONKURSSIN JÄLKEEN UUDELLEEN YRITTÄJÄKSI
yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat yrittäjään liittyvät tekijät

Yrittäjäys, Pro gradu – tutkielma
Maaliskuu 2010
Laatija: Tea Viljanen
Ohjaaja: Yliassistentti Sofia Kauko-Valli

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO TALOUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Tekijä Tea Viljanen	
Työn nimi Konkurssin jälkeen uudelleen yrittäjäksi Yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat yrittäjään liittyvät tekijät	
Oppiaine Yrittäjyys	Työn laji Pro gradu
Aika Maaliskuu 2010	Sivumäärä 89
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkimuksessa selvitettiin yrittäjään liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat yrittäjäuran jatkumiseen konkurssin jälkeen. Ensisijaisena kiinnostuksena oli ymmärtää yrittäjän suhtautumista, ajattelutapaa ja asennoitumista sekä näiden vaikutusta jatkamis päätökseen. Taustan ilmiön tutkimiselle muodosti ymmärrys yrittäjyydestä epävarmuustekijöitä sisältävänä ja tilannetekijöistä riippuvana prosessina (mm. Bygrave 1994; Timmons & Spinelli 2004) sekä kokemukseen perustuvana elämänmittaisena oppimisprosessina (mm. Ronstadt 1988; Politis 2005 ja Ucbasaran ym.2006). Teoreettinen viitekehys muodostui tapayrittäjyyttä (mm. Huovinen 2007), yrittäjän toimintaa ohjaavia yksilöllisiä ominaisuuksia ja yrittäjäidentiteettiä käsittelevistä tutkimuksista (mm. Hytti 2002,2003 ja Lampela-Kivistö 2000). Viitekehukseen kuuluivat lisäksi epäonnistumista, epäonnistumiseen suhtautumista ja epäonnistumisesta oppimista (mm. Luthans ym. 2004; Envick 2004; Shepherd 2003; Cardon ja McGrath 1999) koskevat tutkimukset. Keskeisiä olivat lisäksi keskustelut yrittäjyysasenteista (mm. Kanniainen 2003; Hyytinen ja Pajarinen 2005) sekä yrittäjyysasenteiden ja konkurssipolitiikan vaikutuksista konkurssin tehneen yrittäjän yrittäjäuran jatkumiseen (Karkia 2003). Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena temahaastattelun keinoin. Tunnusmerkit, joiden perusteella tutkimuskohteet valikoituivat, olivat yrittäjäuran jatkuminen konkurssin jälkeen ja omistajayrittäjyys pienyrityskontekstissa. Aineisto koostui kahden yrittäjän haastatteluista. Aineiston perusteella voidaan todeta, että menetysten laajuus ja epäonnistumisesta kulunut aika vaikuttavat konkurssikokemukseen suhtautumiseen. Suhteellisen suuretkaan taloudelliset menetykset eivät välttämättä vaikuta yrittäjäuran jatkumiseen kielteisesti. Henkilökohtaisilla ja sosiaalisilla menetyksillä on asian kannalta enemmän merkitystä. Yrittäjäuran jatkuminen edellyttää hyväksyvää suhtautumista konkurssikokemukseen ja sen seurauksiin. Yrittäjäuran jatkuminen ei sen sijaan välttämättä edellytä vahvaa yrittäjäidentiteettiä. Konkurssin jälkeistä yrittäjäuraa jatkavan henkilön identiteetti voi olla määrittynyt myös ammatin ja työnteon kautta. Yrittäjäura voi jatkua hyvin erilaisten yrittäjyyteen kannustavien veto- tai työntekijöiden vaikutuksesta. Yrittäjyysintentioiden ja yrittäjäidentiteetin vahvuus vaikuttavat siihen, kuinka tavoiteltavaa toimintaa konkurssin jälkeinen yrittäjyys on esimerkiksi suhteessa palkkatyöhön, sekä siihen kuinka paljon henkilö on valmis ratkaisemaan konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumista vaikeuttavia tekijöitä, kuten esimerkiksi rahoitukseen liittyviä ongelmia.</p>	
Asiasanat yrittäjäidentiteetti, tapayrittäjyys, konkurssi, epäonnistuminen	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Taloustieteiden tiedekunta	

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ FACULTY OF BUSINESS AND ECONOMICS

Author Tea Viljanen	
Name of the work Starting afresh after a bankruptcy Factors related to an entrepreneur affecting the continuation of an entrepreneurial career	
Subject Entrepreneurship	Type of the work Master's Thesis
Time March 2010	Number of pages 89
<p>Abstract</p> <p>The factors affecting the continuation of an entrepreneurial career after a bankruptcy were studied in this research. The main interest was to understand the reactions and mindset of an entrepreneur and the influence of these to the continuation of one's career. Entrepreneurship understood as a process including uncertainty and situational factors (e.g. Bygrave 1994; Timmons & Spinelli 2004) and as an experience-based learning process (e.g. Ronstadt 1988; Politis 2005; Ucbasaran et al 2006) formed the basis for this study. The theoretical context consists of the research focused on habitual entrepreneurship (e.g. Huovinen 2007), individual characteristic which guide entrepreneur's actions and on entrepreneurial identity (e.g. Hytti 2002, 2003; Lampela-Kivistö 2000). The theoretical context of this study includes also the researches which are concerned with failing, reactions towards failure and learning from failing (e.g. Luthans et al 2004; Envick 2004; Shepherd 2003; Cardon and McGrath 1999). Discussions concerning attitudes towards entrepreneurship (e.g. Kanniainen 2003; Hyytinen ja Pajarinen 2005) and the consequences of the attitudes and of bankruptcy polices are essential from this study's point of view. This study was carried out as a qualitative case study. Thematic interview was used to gather the data. The data consists of the interviews of two entrepreneurs: both of which were owner-managers in small business context and had continued one's entrepreneurial career after a bankruptcy. According to the data it can be said that the extent of losses caused by a bankruptcy and the time elapsed from failing affect the way an entrepreneur reacts on the bankruptcy -experience. Even relatively vast economical losses do not necessarily have negative impacts on the continuation of an entrepreneurial career. Personal and social losses have more influence on the matter. Continuation of an entrepreneurial career requires that an entrepreneur approves the bankruptcy -experience and its consequences as a part of one's life story. Instead, a strong entrepreneurial identity is not necessary. The identity may also be characterized by a profession or by work in general. An entrepreneurial career may continue due to various push and pull factors. The strength of entrepreneurial intentions and an entrepreneurial identity have effects on how desirable a person finds entrepreneurship e.g. compared to salary based work. The intensions and the identity influence also a person's willingness to solve the issues which hinder the continuation of an entrepreneurial career, such as the problems in getting finance.</p>	
<p>Keywords</p> <p>entrepreneurial identity, habitual entrepreneurship, bankruptcy, failure</p>	
<p>Location</p> <p>University of Jyväskylä, Faculty of business and economics</p>	

KUVIOT

KUVIO 1	Tutkimuksen rakenne
KUVIO 2	Yrittäjyysintentioiden rakentuminen
KUVIO 3	Liiketoiminnan syntyprosessi
KUVIO 4	Yrittäjyyden prosessi
KUVIO 5	Yrittäjän ydintaidot
KUVIO 6	Psykologinen pääoma
KUVIO 7	Tilannetekijöiden vaikutus tapayrittäjyyden prosessiin
KUVIO 8	Teoreettinen viitekehys - konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat tekijät
KUVIO 9	Yrittäjään liittyvät, yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat tekijät

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Sarja- vai portfolioryrittäjä?
------------	--------------------------------

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

KUVIOT

TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
1.1	Tausta.....	6
1.2	Tavoitteet.....	9
1.3	Keskeiset käsitteet	10
1.4	Rakenne	12
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	15
2.1	Yrittäjä toiminnan keskiössä	15
2.1.1	Yrittäjämäiset ominaisuudet	15
2.1.2	Yrittäjäyysintentioiden rakentuminen.....	17
2.2	Yrittäjyyden prosessi	19
2.2.1	Yrittäjyyden prosessiin liittyy epävarmuus.....	19
2.2.2	Yrittäjyyden oppimisprosessi	22
2.2.3	Yrittäjäidentiteetin rakentuminen.....	24
2.3	Taparyrittäjyyden prosessi.....	26
2.3.1	Lopettamistapaan ja yrittäjän ominaisuuksiin liittyvät syyt.....	27
2.3.2	Erot taparyrittäjien toiminnassa ja toiminnan taustalla	29
2.4	Konkurssi yritystoiminnan lopettamisen muotona	31
2.4.1	Suomen konkurssilainsäädäntö.....	32
2.4.2	Keskeisiä lainsäädännön kehittämiskohtia uuden alun kannalta ..	34
3	KONKURSSISTA UUTEEN ALKUUN	36
3.1	Ympäristön suhtautuminen konkurssiin.....	38
3.2	Yrittäjän oma suhtautuminen epäonnistumiseen	39
3.3	Epäonnistumisesta oppiminen.....	40
3.4	Konkurssista aiheutuvien menetysten laajuus	42
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTO	44
4.1	Laadullinen tapaustutkimus	44
4.2	Aineiston kuvaus	45
4.3	Aineiston luotettavuus	46
4.4	Aineiston analyysi.....	47
5	TULOKSET	49
5.1	Yrittäjien taustatarinat.....	49
5.2	Yrittäjämäinen asenne ja usko itseensä.....	50
5.3	Yrittäjän konkurssille antamat merkitykset	52

5.3.1	Yrittäjän oma käsitys konkurssiin johtaneista syistä.....	52
5.3.2	Konkurssi pelasti hengen	55
5.3.3	Konkurssista aiheutuneet menetykset.....	56
5.3.4	Yrittäjän näkemys epäonnistumisesta	57
5.3.5	Konkurssikokemuksesta oppiminen	58
5.4	Motiivit ja tavoitteet yrittäjäuran jatkumisen taustalla	59
5.4.1	(Ainoa) vaihtoehto.....	59
5.4.2	Sarja-vai portfolioryttäjä?	61
5.5	Kokemuksen muokkaama identiteetti.....	66
5.5.1	Hyvä yrittäjä.....	66
5.5.2	Vahva identiteetti	67
5.5.3	Työnteosta nauttiminen.....	68
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	70
6.1	Tutkimustulosten tarkastelu	71
6.2	Pohdinta ja jatkotutkimuksen kohteet	75
	LÄHTEET.....	80
	LIITTEET	87
	Liite 1 Teemahaastattelurunko	87

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Kun aloitin tämän opinnäytetyön tekemisen, oli vuosi 2007. Taloudellinen tilanne Suomessa ja maailmalla oli silloin huomattavasti aurinkoisempi kuin mitä se oli palatessani tutkimustyöni pariin keväällä 2009. Syksyllä 2008 alkaneen taantuman syvyys ja nopeus taisi tulla useimmille yllätyksenä, ja sen päättymisestä esitetään toistaiseksi vain arvailuja. Yrittäjän näkökulmasta toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi opinnäytetyöprosessiini kuluneen ajanjakson aikana. Epävarmuus on lisääntynyt ja konkurssien määrä on lähtenyt nousuun. Taloudessa tapahtuneista dramaattisista muutoksista huolimatta, en lähtenyt kirjoittamaan uudelleen jo aiemmin kirjoittamaani johdantoa, vaikka jotkut tekstiosiot voivat nyt tuntua vanhentuneilta: tunne ”vanhentumisesta” kuvanee hyvin taloudessa tapahtuvien käännteiden nopeutta.

2000-luvun Suomessa yrittäjyyteen on kannustettu ja yrittäjyydessä on nähty olevan kilpailukyvyn avaimet niin alueellisesta kuin valtakunnallisestakin näkökulmasta katsottuna. Yrittäjyyskasvatukseen on panostettu kaikilla kouluasteilla ja yrittäjyydestä on haettu apua muun muassa työttömyyden vähentämiseen. – Nähtäväksi jää, miten käsillä oleva taloudellinen taantuma vaikuttaa innokkuuteen kannustaa ja tarttua yrittäjyyteen. Yleinen mielipide yrittäjyyttä ja kiinnostus yrittäjänä toimimista kohtaan kun eivät Suomessa olleet toivotunlaisia edes taloudellisen kasvun aikana. Hyytisen ja Pajarisen (2005) mukaan yrittäjäksi ryhtyminen palkkatyön sijaan, on suomalaisille vieraampi ajatus kuin muille pohjoismaalaisille, perinteisesti yrittäjyysmyönteisistä yhdysvaltalaisista puhumattakaan. Joka toinen suomalainen kyllä uskoo, että yritystoiminnalla voi vaurastua paremmin kuin palkkatyössä, mutta yrittämisessä nähdään olevan liikaa työtä ja liian suuret taloudelliset riskit. Hyytisen ja Pajarisen mukaansa ainoastaan noin joka sadasviideskymmenes suomalainen siirtyy vuosittain palkkatyöstä yrittäjäksi.

Yritysten määrän vuosittainen kasvu oli n. 1-2 prosentin luokkaa vuosina 2000–2005 ja reilut kolme prosenttia vuonna 2006. Vuonna 2006 Suomessa oli 250 278 yritystä ja vuonna 2007 308 917 yritystä. Osittain merkittävä positiivinen muutos selittyy sillä, vuonna 2007 tilastointipohja laajeni käsittämään myös maatalousyritykset. Vuonna 2008 yrityksiä oli 320 952, mikä oli noin neljä prosenttia vuotta 2007 enemmän. (Yritysrekisterin vuositilastot 2007 ja 2008.)

Kasvuhakuisten yritysten määrä on eri tutkimuksien valossa vakiintunut 2000-luvulla noin 10 prosenttiin (Laukkanen 2007, 24), mikä on kansainvälisesti vertailtuna suhteellisen vähän. Kasvuhakuisuutta estäviksi tekijöiksi nähdään muun muassa liiketoimintaan ja työllistämiseen liittyvät riskit, epäonnistumisen pelko sekä riskinottohalun puuttuminen (Karkia 2003, 18–19). Suurin osa yrityksistä ei ole olekaan menestystarinoita. Usein yrittäjyyttä harjoitetaan vain

oman itsensä työllistämistarkoituksessa, mikä vaikuttaisi olevan varsin kaukana siitä, millaiseksi *oikea* yrittäjyys on joidenkin tahojen toimesta määritelty. Esimerkiksi Euroopan parlamentin ja komission (2005) määritelmän mukaan ”yrittäjyys on luovuutta, innovatiivisuutta ja riskinottoa sekä kykyä suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden toteuttamiseksi.”

Tilastojen valossa noin kolmannes uusista yrityksistä kaatuu tai lopettaa muuten toimintansa kolmen ensimmäisen toimintavuoden aikana ja joka toinen viiden vuoden kuluessa käynnistymisestä (Kanniainen 2003, 14). Vuonna 2007 Suomessa toimintansa lopetti 23 049 yritystä. Määrä kasvoi reilut kolme prosenttia vuoteen 2006 verrattuna. (Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2007.) Vuonna 2008 toimintansa lopetti 27 204 yritystä, mikä on 17,1 prosenttia enemmän kuin vuonna 2007 (Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2008). Tilastoista ei selviä, ovatko yritykset todella lopettaneet toimintansa (kuoleminen tai muu aito lopettaminen) vai onko kyseessä oikeudellisen muodon muutos tai sulautuminen toiseen yritykseen. (Niittykangas, Kauko-Valli ja Laine 2007 15–16; myös Metzger & Niefert 2006.) Shepherdin (2003, 318) mukaan tilastot eivät kerro koko totuutta myöskään liiketoiminnassa epäonnistumisista, sillä tilastoimatta jää tapaukset, joissa konkurssi vältetään myymällä liiketoiminta tai sulauttamalla se toiseen yritykseen.

Vuosina 2004–2008 vireille pantujen konkurssien määrä pysyi alle 2700:ssa. Näin mataliin lukuihin päästiin viimeksi ennen vuotta 1989. Vuoden 2007 aikana Suomessa pantiin vireille 2 254 konkurssia. Vuoden 2008 luku oli hieman yli 2 600. (Konkurssit tammi- joulukuu 2007 ja 2008.) Vuoden 2009 aikana vireille pantujen konkurssien määrä nousi selvästi aiemmasta. Vuonna 2009 pantiin vireille 3 275 konkurssia, mikä on 25,4 prosenttia enemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin (Konkurssit tammi-joulukuu 2009).

Konkurssi aiheutuu harvoin yhdestä yksittäisestä seikasta, vaan kyse on pikemminkin prosessista, jossa toisistaan riippumattomat, mutta samanaikaisesti vaikuttavat ja toisiaan vahvistavat tekijät saavat pahimmillaan aikaan syöksykierteen (Niittykangas & Niemelä 2006, 14). Kirjallisuudessa epäonnistumiselle esitetään useita syitä, esimerkiksi yrittäjään, liiketoimintamahdollisuuteen tai yrityksen toimintatapaan liittyviä tekijöitä (mm. Delmar & Shane 2002). Konkurssi voi aiheutua myös keinottelun seurauksena, jolloin yrityksen ylivelkaantuminen on tietoisien toiminnan tulosta. Tällöin konkurssia pidetään rikollisena toimintana, talousrikollisuutena, jonka seurauksena on yrittäjän asettaminen liiketoimintakieltoon. Epärehellinen toiminta vahingoittaa kaikkien yritystoimintaa harjoittavien mainetta ja synnyttää epäluuloja konkurssin tehneitä yrittäjiä kohtaan.

Konkurssi on yrityksen toiminnan lopettamistavoista raskain. Usein voidaan puhua yritystoiminnan traumaattisesta loppumisesta. Konkurssi aiheuttaa yleensä tappioita niin yrittäjälle itselleen kuin kaikille yrityksen sidosryhmille (Lampela-Kivistö 2000, 17). Yrittäjän menetykset eivät ole ainoastaan liiketoiminnallisia ja taloudellisia vaan myös henkilökohtaisia ja sosiaalisia, kuten maineen menetys tai perhe- ja ystävyysuhteiden vaarantuminen (esim.

Zietsma 1999). Yrittäjä kokee konkurssin usein henkilökohtaisena epäonnistumisena ja kasvojen menetyksenä yritystoiminnan kannalta olennaisissa verkostoissa. Yrittäjän itsekunnioitus ja identiteetti joutuvat koetukselle, koska erityisesti pienyritysmaailmassa luottamus yhteistyö- ja verkostosuhteissa saavutetaan, ja myös menetetään, henkilökohtaisella tasolla (Hytti 2004, 249). Yritystoiminnan loppuminen konkurssissa voi Shepherdin (2003, 320) mukaan herättää yrittäjässä samankaltaisia menetyksen ja surun tuntemuksia kuin läheisen kuollessa. Ihminen on kummassakin tapauksessa pakotettu luopumaan jostain itselleen tärkeästä ja minuutta, identiteettiä, määrittävästä elämän osa-alueesta.

Yleinen asenne yrittäjyyttä ja liiketoiminnassa epäonnistumista kohtaan on aikaan ja tilaan sidottu ilmiö. Eroja on maiden ja maanosien välillä, mutta myös maiden sisällä erot voivat olla huomattavia. Landier'n (2004) mukaan yritystoiminnan esiintyvyydellä on yhteys siihen, kuinka herkästi konkurssin tehnyt yrittäjä leimautuu epäonnistujaksi (myös Metzger ja Niefert 2006). Huovinen (2005) väittää, että nyky-Suomessa epäonnistuneen yrittäjän on usein vaikea jatkaa yrittäjäraansa, sillä kerran yritystoiminnassa epäonnistunutta yrittäjää pidetään lähes poikkeuksetta ja lopullisesti yrittäjätaidoiltaan kyvyttömänä.

McGrathin (1999) mukaan yleistäen voidaan sanoa, että tieteellinen ja poliittinen keskustelu yhdistää yrittäjyyden lähes ainoastaan positiivisiin asioihin kuten tuottavuuteen ja taloudelliseen kasvuun. Epäonnistumisen mahdollisuuden sijaan ohitetaan usein yrittämiseen liittyvänä kielteisenä lieveilmiönä, vaikka todellisuudessa epävarmuus on väistämätön. Epävarmuus näkyy muun muassa vaihtelevina – tai riskialttiina – tuottoina. Riski puolestaan voi ilmetä epäonnistumisena. McGrathin mukaan taipumus suhtautua kielteisesti yrittäjyydessä epäonnistumiseen vinouttaa yrittäjysteoriaa ja – tutkimusta. Marchin ja Shapiran (1987, 1413) mukaan ristiriita ilmenee esimerkiksi siinä, että yhteiskunta arvostaa riskinottoa mutta ei uhkapeliä, vaikka useimmiten uhkapelillä tarkoitetaan juuri pieleen mennyttä riskinottoa.

Tämä tutkimus on kiinnostunut yrittäjäraan jatkamisesta konkurssin jälkeen, ja siitä mitkä yrittäjään liittyvät tekijät siihen vaikuttavat. Ajatus ilmiön tutkimisesta on syntynyt omakohtaisesta konkurssikokemuksesta yrittäjän lapsen näkökulmasta. Olen nähnyt isäni yrityksen konkurssiprosessin ja sen, millaisia taloudellisia, sosiaalisia ja henkilökohtaisia menetyksiä konkurssista voi seurata. En voinut muuta kuin ihmetellä, kun konkurssin kokenut isäni päätti jatkaa yrittäjäraansa. Ihmettelyllä en tässä tarkoita sitä, että haluaisin nostaa yrittäjäraansa jatkavat konkurssin tehneet yrittäjät sankariasemaan tai ottaa kantaa siihen, onko jatkamispäätös parempi kuin päätös olla jatkamatta. Ennemminkin on kyse ”helpompia ja riskittömämpiä tapoja ansainta elantonsa täytyy olla” – tyyppisestä ihmettelystä. Ihmettelyyni liittyi varmasti myös pelkoja, jotka kumpusivat konkurssikokemuksesta: siitä, että yksikään perheenjäsen ei selvinnyt kolhuitta konkurssin aiheuttamien taloudellisten ja muiden menetysten aiheuttamasta henkisestä paineesta. Ihmettelyyn liittyi siis kysymyksiä siitä, että miksi ja miten isä oli ”toipunut” konkurssin aiheuttamista menetyksistä ja ryhtyi uudelleen yrittäjäksi.

1.2 *Tavoitteet*

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää tekijöitä, jotka vaikuttavat yrittäjäjoukon jatkumiseen konkurssin jälkeen. Keskiössä oli yrittäjä yksilönä ja yrittäjän konkurssin jälkeisessä tilanteessa tekemiin päätöksiin vaikuttavat seikat. Taustalla on ymmärrys yrittäjyydestä epävarmuustekijöitä sisältävänä ja tilannetekijöistä riippuvana (mm. Bygrave 1994; Timmons 2004) sekä kokemukseen perustuvana elämänmittaisena oppimisprosessina (mm. Ronstadt 1988; Politis 2005 ja Ucbasaran ym.2006), joka ilmenee erilaisena yrittäjämäisenä toimintana ja yrittäjyyden eri muotoina. Yrittäjäidentiteetti – se millaisena yrittäjä itse näkee itsensä – muotoutuu ja elää yrittäjyyden prosessissa (mm. Hytti 2002, 2003 ja Lampela-Kivistö 2000).

Tämän tutkimuksen kannalta yrittäjien toiminnassa ilmeneviä eroja selittävät yrittäjämäisiin ominaisuuksiin, yrittäjäksi ryhtymisen motiiveihin ja tilannetekijöihin liittyvät tutkimukset olivat kiinnostavia. Yrittäjät toimivat erilaisin tavoittein ja yritystoiminta muokkautuu yrittäjän persoonaan, toimintatapaan ja osaamisen tasoon (Niittykangas 2007, 12) liittyvien ominaisuuksien mukaisesti. Yrittäjyyden prosessin muotoutuminen riippuu siis paljon yrittäjän toimintaa ohjaavista yksilöllisistä ominaisuuksista. Tapayrittäjyyteen liittyvä tutkimus (mm. Huovinen 2007) antoi lähtökohdan ilmiön, konkurssin jälkeisen yrittäjyyden, tarkastelulle. Keskustelu siitä millaiset yrittäjät ovat tapayrittäjiä, sekä siitä millaiset ovat heidän motiivinsa ja tavoitteensa, olivat varsin oleellisia ilmiön tutkimisen kannalta.

Keskustelut yrittäjän epäonnistumiseen suhtautumisesta ja epäonnistumisesta oppimisesta (mm. Luthans ym. 2004; Envick 2004; Shepherd 2003 sekä Cardon ja McGrath 1999) olivat merkittäviä tämän tutkimuksen tavoitteen kannalta. Keskeisiä olivat lisäksi yleistä yrittäjyysasennetta käsittelevät tutkimukset (mm. Kannianen 2003; Hyytinen ja Pajarinen 2005) ja keskustelu yrittäjyysasenteiden ja konkurssipolitiikan vaikutuksista konkurssin tehneen yrittäjän yrittäjäjoukon jatkumiseen (mm. Karkia 2003).

Tämän tutkimuksen kohteena ollutta ilmiötä, konkurssin jälkeisen yrittäjäjoukon jatkumista, on tutkittu suhteellisen vähän. Sen sijaan konkurssia on tarkasteltu paljon muun muassa siihen johtaneiden prosessien ja syiden näkökulmasta (mm. Argenti 1976, Ooghe & DePrieker 2006). Konkurssin seurauksia yrittäjäjoukon jatkumisen kannalta tutkimusta on vähemmän. Keskustelu tapayrittäjyydestä ja yrittäjyydestä oppimisprosessina (mm. Ucbasaran, Wright ja Westhead, 2006) kyllä viittaavat tähän ilmiöön, mutta siihen keskittyneet tutkimukset ovat harvassa. Joitain tuloksia konkurssin tehneiden yrittäjien yrittäjyysuran jatkumisesta on saatu esimerkiksi Van der Klauw'n (1998) sekä Stamin, Audretschin ja Meijaardin (2005) tapayrittäjyysintentioniin kohdistuneista tutkimuksista. Esimerkiksi Van der Klauw'n mukaan konkurssin tehneen yrittäjän yrittäjyysintentioniot ovat vahvat. Kuitenkin muun muassa Shepherd (2003) väittää, että yritystoiminnan menettäminen konkurssissa todennäköisesti heikentää yksilön käsityksiä omista kyvyistään toimia yrittäjänä ja siten halua jatkaa yrittäjäjoukkoa.

Konkurssin jälkeiseen aikaan on keskittynyt myös Lampela-Kivistö (2000), joka on tutkinut uskonnollisuuden merkitystä konkurssin jälkeisessä roolisiirtymässä. Roolisiirtymä tarkoittaa yrittäjäroolista luopumista ja yrittäjäroolin merkityksen vähenemistä yksilön identiteetin kannalta. Lampela-Kivistön tutkimuksessa päätös yrittäjäuran jatkamisesta konkurssin jälkeen nähtiin varsin negatiivisena ilmiönä. Konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkaneita kuvattiin "roolinsa vankeina", jotka eivät kyenneet näkemään muuta vaihtoehtoa (Lampela-Kivistö 2000, 321).

Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena oli ennen kaikkea yrittäjä ihmisenä ja näkemyksensä itsestään ja yrittäjänä toimimisesta. Tarkoituksena ei ollut selvittää esimerkiksi yrittäjän ikää, sukupuolta, koulutustaustaa jne., joiden osalta tukeuduttiin tapayrittäjyystutkimuksesta saatuihin tietoihin. Ensisijaisena kiinnostuksena oli ymmärtää yrittäjän suhtautumista, ajattelutapaa ja asennoitumista sekä niiden vaikutuksia jatkamispäätökseen. Yrittäjä ei kuitenkaan tee päätöstään tyhjiössä: oletuksena oli, että yrittäjyyden prosessilla, ympäristöllä ja tilannetekijöillä on vaikutusta päätökseen.

Tutkimusongelmaa "mitkä yrittäjään liittyvät tekijät vaikuttava yrittäjäuran jatkumiseen?" selvitettiin seuraavien alakysymysten avulla:

1. Onko sillä, että yrittäjä näkee konkurssikokemuksessa erilaisia, jopa positiivisia merkityksiä, vaikutusta yrittäjäuran jatkumiseen?
2. Onko epäonnistumiseen suhtautumisella ja sillä miten yrittäjä ymmärtää menestymisen, merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?
3. Onko yrittäjyyden taustalla olevilla motiiveilla ja tavoitteilla merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?
4. Millaisia muita vaihtoehtoja yrittäjäuran jatkamiselle oli, tai oliko niitä?
5. Onko sillä, kuinka vahvasti yrittäjyys määrittää yrittäjän identiteettiä (millaisena yrittäjänä itsensä näkee) merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?

Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena teemahaastattelun keinoin. Tutkimuskohteiden valinnassa oli kyse harkinnanvaraisesta näytteestä. Tunnusmerkit, joiden perusteella tutkimuskohteet valikoituivat, olivat yrittäjäuran jatkuminen konkurssin jälkeen ja omistajayrittäjyys pienyrityskontekstissa. Kriteeriksi asetettiin myös se, että konkurssi ei ollut syntynyt keinottelun tuloksena. Tutkimuskohteiden löytymiseen vaikutti olennaisesti kohdeilmion sensitiivisyys ja henkilökohtaisuus. Aineisto koostuu kahden yrittäjän haastatteluista.

1.3 Keskeiset käsitteet

Yrittäjä

Yrittäjä -käsitteen tyhjentävä määrittely on osoittautunut vaikeaksi. Liiketaloustieteellistä tulkintaa edustavat muun muassa seuraavat, hieman toisistaan

poikkeavat määritelmät. Bygraven (1994, 2) mukaan yrittäjä on henkilö, joka havaitsee liiketoimintamahdollisuuden ja luo organisaation toteuttaakseen tätä mahdollisuutta. Ucbasaran, Wright ja Westhead (2006, 2) puolestaan määrittelevät yrittäjän kolmella vakiintuneella kriteerillä: omistajuus, päätöksentekijän rooli ja kyky havaita liiketoimintamahdollisuuksia sekä hyödyntää niitä. Ucbasaranin ym. määritelmään ei sisälly vaatimusta yrityksen perustamisesta, vaan myös yrityksen ostaminen tai periminen on mahdollista.

Tässä tutkimuksessa Ucbasaranin ym. (2006) tulkinta yrittäjästä toimii eräänlaisena taustaoletuksena: yritystoiminta ja yrittäjäisyys antavat kontekstin, mutta tutkimuksen mielenkiinnon kohteena oli ennen kaikkea yrittäjä ihmisenä ja yksilönä. Keskeistä tämän tutkimuksen kannalta oli yrittäjän näkeminen yrittäjämäisesti elämään, itseensä ja yrittämiseen suhtautuvana sekä kokemuksistaan oppivana ja kokemusten muokkaamana ihmisenä. Tutkimuksen kannalta olennainen näkökulma oli myös yrittäjän määrittäminen vastuunkantajana.

Tässä yhteydessä yrittäjällä tarkoitetaan omistajajohtajaa, joka on samanaikaisesti kokonaisvastuussa omistamastaan yrityksestä, sen riskipääoman sijoittaja, ylimmän päätäntävällän käyttäjä ja ylin auktoriteetin lähde yrityksessä (Huuskonen 1992, 44–46). Tämä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistui omistajayrittäjäyteen pienyrityskontekstissa, jossa henkilökohtaisen taloudellisen vastuun lisäksi korostuu päätöksenteon keskittyneisyys, työssä oppiminen, kasvukynnykset sekä yrittäjän ja yrityksen tavoitteiden ykseyys (Bridge, O'Neill ja Cromie 1998, 137–138).

Tapayrittäjä- ja yrittäjäisyys

Tapayrittäjällä tarkoitetaan yrittäjää, jolla on tai on ollut omistusosuus kahdessa tai useammassa yrityksessä, joissa hänellä on ollut päätöksentekijän rooli, ja joista ainakin toisen hän on perustanut tai ostanut (Ucbasaran ym. 2006, 4). Tapayrittäjistä sarjayrittäjiksi katsotaan sellaiset, jotka omistavat yhden yrityksen kerrallaan, ja portfolioryrittäjiksi sellaiset, joilla on omistus useammassa itsenäisessä yrityksessä samanaikaisesti. Tapayrittäjäyden näkökulmasta yrittäjäydessä on kyse spiraalisesta ja iteratiivisesta prosessista, jossa yrityksistä luovutaan ja uusia perustetaan elämäntilannetta ja toimintaympäristöä kuvaavissa tilantehtijöissä tapahtuvien muutosten seurauksena (Huovinen 2007, 22–23, 103).

Tapayrittäjäyden käsite oli keskeinen tämän tutkimuksen kannalta kahdesta syystä. Ensinnäkin siksi, että konkurssin jälkeisessä yrittäjäuran jatkamisessa on kyse tapayrittäjäydestä, ja toiseksi siksi, että se auttaa ymmärtämään yrittäjän ja yrityksen menestymistä tai epäonnistumista erillisinä kokonaisuuksina (Niittykangas ym. 2007, 6).

Yrittäjäisyys

Yrittäjäyden määritelmästä annetuissa tulkinnoissa esiintyy toisistaan hyvinkin paljon poikkeavia ajatusmalleja. Tulkintojen moninaisuus johtuu muun muassa siitä, että yrittäjäisyys kiinnostaa useita eri tieteenaloja. Aihetta voidaan lähestyä esimerkiksi talouden, sosiologian, psykologian, historian ja antropologian näkökulmasta (Lumpkin & Dess 1996). Tulkinnat eivät ole toisiaan poissulkevia,

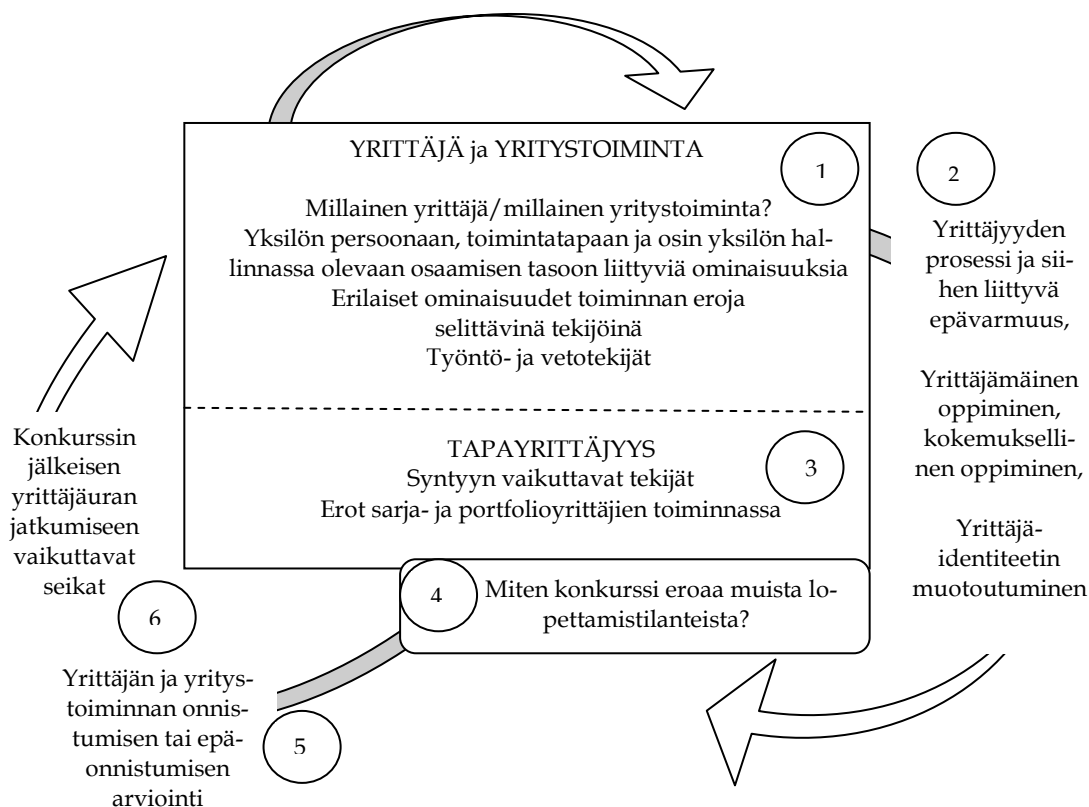
vaan toisiaan täydentäviä. Virtasen (1997) mielestä erilaisilla yrittäjyysteorioilla ja näkökulmilla on kaikilla oma paikkansa ja painoarvonsa yrittäjyysprosessin eri vaiheita tutkittaessa.

Myös taloustieteiden sisällä yrittäjyydestä esitetään toisistaan eriäviä määritelmiä. Erot tulkinnoissa johtuvat siitä, että yrittäjyys saa erilaisia piirteitä sen mukaan millaisesta yrittäjästä ja yrityksestä ja mistä yrityksen elinkaaren vaiheesta on kyse (Timmons & Spinelli 2004, 47). Esimerkiksi Laukkanen (2007,17) tulkitsee yrittäjyyttä liiketoimintana, yritysten perustamisena ja johtamisena. Peltosen (1986, 32) mukaan kyse on ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistavasta. Shanen (2003) näkemys on, että yrittäjyyttä syntyy, kun yksilön havaitsema yrittäjyysmahdollisuus ja yksilön kyvyt hyödyntää tätä mahdollisuutta kohtaavat. Lampela- Kivistö (2000, 20–21) puolestaan kuvaa yrittäjyyttä taloudellisen toiminnan ja aseman määrittämänä roolina. Laukkanen, Peltonen ja Shane edustavat taloustieteellistä näkemystä. Lampela-Kivistöllä on puolestaan teologinen tausta. Lampela-Kivistön tulkinta pohjautuu tutkimukseen, jossa hän selvitti uskonnollisuuden merkitystä konkurssin tehneiden yrittäjien selviytymisprosessissa ja uudelleen yrittäjänä aloittamisessa.

Tässä tutkimuksessa yrittäjyyttä lähestyttiin yrittäjän ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapana, joka on siis Peltosen (1986, 32) yrittäjyydelle antama määritelmä. Ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapaa ei kuitenkaan ymmärretty ainoastaan keinona saada yritys ”henkisine ja aineellisine voimavaroineen järjestäytymään ja toimimaan sekä sen yksilöt ja työyhteisöt käyttäytymään tehokkaasti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi”, kuten Peltonen asian kuvaa. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista oli ymmärtää yrittäjän ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapaa myös muusta kuin pelkästään taloudellisesta näkökulmasta. Tässä tehtävässä auttoi muun muassa Lampela-Kivistön (2000, 21–22) tulkinta yrittäjyydestä roolina ja ihmisen identiteetin määrittäjänä. Toisaalta, myöskään Shanen (2003) määritelmää yrittäjyydestä ei voida ohittaa, koska se toimii eräänlaisena pohjana, jolle ”yrittäjyyden tarinan” nähdään rakentuvan. Olennaista oli Shanen näkemys siitä, että mahdollisuuden havaitseminen ja hyödyntäminen eivät selity pelkästään yksilön persoonallisuuden piirteillä vaan kognitiivisilla prosesseilla ja oppimisella on yrittäjänä toimimisessa suuri merkitys.

1.4 Rakenne

Yrittäjän ja yrittäjyyden prosessin käsittely erillisinä kokonaisuuksina osoittautui todella vaikeaksi [Gartnerin (1988) mukaan se on myös keinotekoisia]. Luvun ”teoreettisen lähtökohdat” rakenne meni uusiksi monta kertaa, koska käsittelyjärjestys tuntui jatkuvasti väärältä. Laadin luvun rakenteesta kuvion (KUVIO 1), jonka avulla hahmotin teemojen käsittelyjärjestelyä ja niiden liittymistä toisiinsa. Pitkällisen pohdinnan tuloksena päätin, että tarkastelussa edetään yrittäjän näkökulmasta kronologisessa järjestyksessä: liikkeelle lähdetään yrittäjästä, yrittäjäksi ryhtymisen syistä ja motiiveista, joita käsitellään luvussa 2.1.

KUVIO 1 Tutkimuksen rakenne

Yrittäjyyden prosessi tarjoaa raamit, jossa tässä työssä liikutaan. Yrittäjä prosessin keskiössä vaikuttaa hyvin paljon siihen, millaiseksi prosessi muodostuu, mutta toisaalta, prosessi - kokemus ja oppiminen - muokkaavat yrittäjän ominaisuuksia ja toimintatapa. Yrittäjyyden prosessia, yrittäjyyden oppimisprosessia ja prosessin vaikutusta yrittäjäidentiteettiin tarkastellaan luvussa 2.2. Tapayrittäjyys, tapayrittäjyyden prosessi, ja ennen kaikkea yritystoiminnan uudelleen aloittaminen, on tarkastelussa luvussa 2.3.

Konkurssia yritystoiminnan lopettamistapana käsitellään luvussa 2.4. Konkurssilla on lopettamistapana väistämättä erilaisia "ominaisuuksia" ja vaikutuksia verrattuna muihin lopettamistapoihin. Konkurssista säädetään laissa ja siitä on tietyt lakisäätteiset seuraukset. Osin konkurssin seuraukset johtuvat myös poliittisista päätöksistä, joilla voidaan vaikuttaa merkittävästi yrittäjärajan jatkumiseen. Konkurssin tehnyt yrittäjäuraansa jatkava yrittäjä on toki tapayrittäjä, mutta voisi olettaa, että kaikki tapayrittäjänä toimivat eivät olisi jatkaneet yrittäjäuraansa konkurssin jälkeen. Konkurssi ja sen seuraukset tarjoavat yrittäjän ja yrittämisen kannalta haasteellisen toimintaympäristön.

Konkurssi voidaan nähdä eräänlaisena yrittäjäksi ryhtymisen syiden ja motiivien uudelleen arvioinnin paikkana. Yrittäjyyden prosessin onnistumisen arvioinnilla sekä ympäristön ja yrittäjän epäonnistumiseen suhtautumisella on

tässä pohdinnassa merkittävä rooli. Näitä teemoja käsitellään luvussa 3 ”Epäonnistumisesta uuteen alkuun – teoreettinen viitekehys”. Luvussa 3 esitetään kuvio, johon on kirjallisuuden pohjalta koottu konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavia tekijöitä. Luvussa 4 käsitellään tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät ja kerätty aineisto, tulokset luvussa 5 ja pohdinta luvussa 6.

2 TOOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Yrittäjä toiminnan keskiössä

2.1.1 Yrittäjämäiset ominaisuudet

Yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet liittyvät osin yksilön persoonaan ja tapaan toimia, ja osin yksilön hallinnassa olevaan osaamisen tasoon (Niittykangas 2007, 12). Luonteenpiirteisiin liittyvä keskustelu on piirreteorioihin suunnatusta kritiikistä huolimatta edelleen vahvasti mukana yrittäjää koskevissa tutkimuksissa. Tutkijat ovat kuitenkin enenevässä määrin kiinnostuneita yrittäjän kognitiivisesta kyvykkyydestä (Huovinen 2007, 89–90). Muun muassa Shane (2003, 96) korostaa kognitiivisten prosessien ja ajattelutavan merkitystä päätöksentekotilanteissa.

Useita yrittäjän persoonaan liittyviä ominaisuuksia voidaan pitää yrittäjyyden ehtoina, mutta ne eivät yksin riitä selittämään yrittäjäksi ryhtymistä. Toisaalta taas, persoonallisuustekijöiden vaikutusta päätöksentekoon ja toimintaan ei selvästikään voida kieltää. (Huuskonen 1992.) Gartnerin (1988) väite siitä, että yrittäjän ja yrittäjyyden prosessin käsittely erillisinä kokonaisuuksina on keinotekoisia, tuntuu näin ollen hyvin uskottavalta. Gartnerin kanssa samansuuntaisia ajatuksia esittää myös Chell (2000), jonka mukaan yrittäjä ja yrittäjyyden prosessi ovat eri näkökulmia samasta ilmiöstä. Yrittäjämäisten ominaisuuksien – yksilön persoonaan, tapaan toimia ja osaamisen tasoon liittyvien ominaisuuksien – käsittely erillisinä kokonaisuuksina on siten eittämättä melko hankalaa: kaikki liittyy kaikkeen.

Keskeistä yrittäjämäisiin ominaisuuksiin liittyvässä keskustelussa on se, että prosessin eri vaiheissa ja erilaisissa toimintaympäristöissä yrittäjä tarvitsee erilaisia ominaisuuksia ja että yrittäjän ominaisuudet muuttuvat oppimisen ja kokemuksen myötä (Littunen 2000, 304 - 305). Yrittäjäksi siis kehitytään, ei synnytä. Timmonsin (Timmons & Spinelli 2004, 246–249) mukaan menestyvän yrittäjän ominaisuuksia voi omaksua ja oppia, jos asiaan on motivoitunut ja sitoutunut. Timmons korostaa, että menestyviä yrittäjiä ja yrityksiä on monenlaisia ja siksi tärkeämpää kuin tarkastella piirteitä (*traits*), on tarkastella yrittäjämäistä toimintaa.

Toisaalta, melko samaa mieltä voidaan olla joistain yrittäjiksi ryhtyville ominaisista piirteistä (Huovinen 2007, 69). Yrittäjiin liitettyjä piirteitä ovat esimerkiksi vahva suoriutumismotivaatio, peräänantamattomuus, riskinottohalukkuus, itsenäisyyden tarve, epävarmuuden sietokyky ja yrittäjän usko siihen, että omalla toiminnalla voi vaikuttaa asioihin (sisäinen kontrolliorientaatio) (mm. Low & MacMillan 1988; Gartner 1988; Timmons 2004, 246–249).

Edellä mainitulla suoriutumismotivaation käsitteellä kuvataan yksilön henkilökohtaisia ponnisteluja kohti tavoitteiden saavuttamista sosiaalisessa ympäristössä (Cassidy ja Lynn 1989). Kyse on ihmisen halusta asettaa itselleen yhä vaativampia tavoitteita. Halu syntyy tavoitteen sisällöstä ja sen palkitsevuudesta. "Käsitteen elinvoima perustuu ennen muuta siihen, että se tavoittaa jotain oleellisesta yrittäjyydestä, sillä yrittäjyys vaatii yksilöltä suoriutujalle tyypillisiä ominaisuuksia" (Niittykangas, Littunen ja Kinnunen 1999, 92-93).

Varsin mielenkiintoinen käsite yrittäjyyden tutkimuksessa on minäpätevyys (self -efficacy), yksilön luottamus siihen, miten hän selviää elämässä eteen tulevista tilanteista ja miten paljon hän pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan elämässä tapahtuviin asioihin. Minäpätevyyden vahvuus vaikuttaa siihen, miten ihminen tuntee, miten hän ajattelee, mistä hän motivoituu ja miten hän käyttäytyy (Bandura 1994). Kokemusta minäpätevyysdestä pidetäänkin yhtenä merkittävimmistä yrittäjäksi ryhtymistä selittävästä tekijöistä. Sen ajatellaan vaikuttavan keskeisiin yrittäjille ominaisuuksiin kuten riskinottohaluuteen, tavoitteellisuuteen ja peräänantamattomuuteen. (mm. Lucas ja Cooper, 2004; Chen, Green, Crick 1998.)

Yrittäjyyden tutkimuksessa puhutaan yrittäjämäisestä minäpätevyydestä (entrepreneurial self-efficacy), uskosta omaan kykyihinsä yritystoimintaan liittyvien tehtävien suorittamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Yrittäjämäisen minäpätevyyden vahvistamista pidetään keskeisenä tekijänä yrittämishalukkuuden lisäämisessä. Kokemus minäpätevyydestä on kuitenkin suhteellisen pysyvä uskomus itsestä, eikä sen muuttaminen tapahdu hetkessä. Uskomuksen vahvistaminen edellyttää sekä kognitiivisten että tunneperäisten prosessien yhteisvaikutusta. Voimakkain vaikutus minäpätevyyden vahvistumiseen syntyy ponnisteluja vaativien onnistumisten kautta. Minäpätevyyden vankistumiseen vaikuttavat myös omaan viiteryhmään kuuluvien henkilöiden menestyminen ja heidän toimintamalliensa omaksuminen. Yksilön uskomukseen omasta selviytymiskyvystään voidaan vaikuttaa myös sanallisen ja toiminnallisen vahvistamisen kautta. Kokemukseen omasta minäpätevyydestä vaikuttavat väistämättä myös henkilön mielentila ja fyysinen terveydentila. (Lucas ja Cooper, 2004; Chen ym. 1998; Bandura 1994.)

Yritystoiminnan päättyminen konkurssiin ja konkurssin seuraukset tarkoittavat yleensä hyvinkin poikkeuksellista ja yritystoiminnalle epäsuotuisaa tilannetta. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on, selittävätkö jotkut yrittäjän persoonaan, toimintatapaan tai osaamisen tasoon liittyvät ominaisuudet konkurssin jälkeisen yrittäjärajan jatkumista. Vaikuttavatko esimerkiksi Timmonsin (Timmons & Spinelli 2004, 246 - 249) mainitsemat yrittäjyyteen sitoutuminen ja motivoituminen tai yrittäjän usko omaan kykyihinsä yrittäjänä päätökseen yrittäjärajan jatkumisesta? Timmonsin (2004) ja Littusen (2000, 304 - 305) mukaan yrittäjältä vaaditaan erilaisia ominaisuuksia erilaisissa toimintaympäristöissä ja yrittäjyyden prosessin eri vaiheissa. Tapayrittäjiä koskevat tutkimukset valottavat ilmiötä jossain määrin.

2.1.2 Yrittäjyysintentioiden rakentuminen

Virtasen (1997) mukaan yrittäjyystutkimuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen miksi yrittäjät ovat ryhtyneet yrittäjiksi. Hänen mielestään yksilön odotukset, motiivit ja aikomukset ovat tärkeitä yrittäjämäisen käyttäytymisen tutkimisessa. Näiden tekijöiden tarkastelu on väistämätön myös tämän tutkimuksen kiinnostuksena olevan ilmiön kannalta. Yksilön motiivit ja intentiot sekä niiden taustalla olevat arvot ja asenteet eivät ole muuttumattomia. Kokeemus, oppiminen ja tilannetekijät vaikuttavat yksilön toimintaan. Näin ollen, huolimatta luonteenpiirteiden ja osaamisperustan kannalta samankaltaisista lähtökohdista, voidaan päätyä hyvinkin erilaisiin valintoihin (Niittykangas 2007, 14).

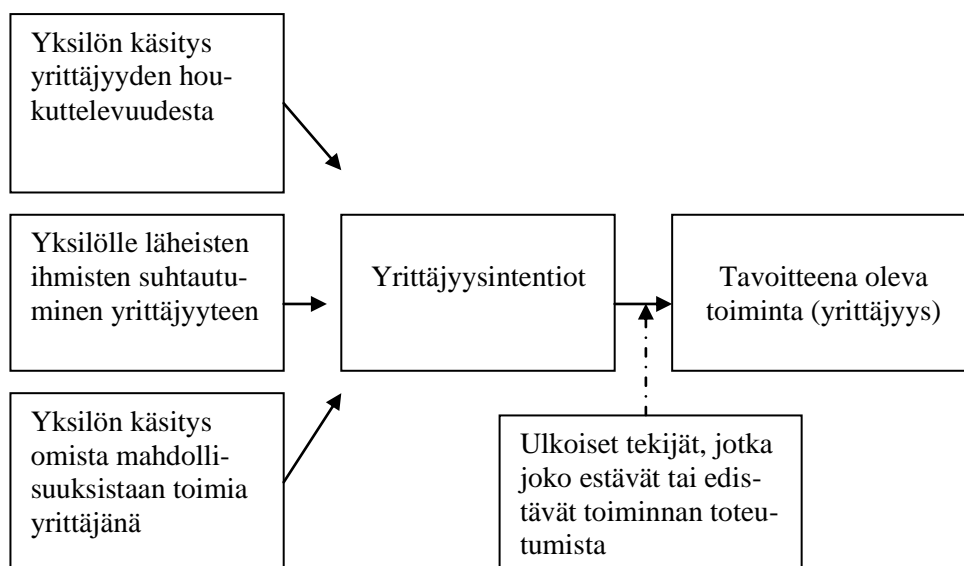
Arvot ovat ympäristöstä opittuja yleisiä, pysyviä ja tavoitteita koskevia valintataipumuksia (Peltonen & Ruohotie 1987, 19–21). Arvomaailma vaikuttaa siis myös siihen, millaisia uravaihtoehtoja yksilö pitää tärkeinä ja päämäärien mukaisina (Pitkänen & Vesala 1988, 9–26). Asenne puolestaan kuvastaa suhtautumista johonkin asiaan ja valmiutta toimia tietyllä tavalla (Peltonen & Ruohotie 1987, 19–21). Asenteet määrittävät sen, minkä ammatin tavoitteisiin sopivista uravaihtoehtoista yksilö lopulta valitsee (Pitkänen & Vesala 1988, 9–26). Yrittäjyyden valikoituminen uravaihtoehdoksi riippuu siis ainakin yksilön perusorientaatiosta ja arvoista (Niittykangas 2007, 14). Asenteet ja motivaatio eroavat toisistaan siinä, että asenne jotkin asiaa kohtaan syntyy sen perusteella, kuinka tärkeänä yksilö asiaa pitää, kun taas motivaatio perustuu sille, pitääkö yksilö asiasta vai ei (Ucbasaran ym. 2006, 31).

Motiivit liittyvät ihmisen haluihin ja tarpeisiin, syihin tietyn asian tekemiseen. Motiivit voivat olla sisäsyntyisiä, jolloin toiminta itsessään tuottaa tyydytystä, tai ulkoisia, jolloin motiivina voi olla esimerkiksi taloudellinen menestys tai maine, joka saavutetaan tietyn toiminnan tuloksena Ucbasaran ym. 2006, 31). Yrittäjyyden tutkimuksessa usein mainittuja (sisäsyntyisiä) motiiveja ovat muun muassa itsenäisyys, riippumattomuus ja itsensä toteuttaminen (esim. Holopainen 1979). Sisäsyntyiset motiivit nähdään sekä edellytyksenä että seurauksena sille, että yrittäjä uskoo omiin kykyihinsä yritystoimintaan liittyvien tehtävien suorittamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa (entrepreneurial self-efficacy) (Ucbasaran ym. 2006, 31). Yrittäjän toimintaa tarkasteltaessa tärkeää, joskin huomattavan vähemmän tutkittua, on se, mitä yrittäjyysmotivaatiolle tapahtuu myöhemmin yrittäjyyden epävarmuutta ja epäonnistumisia sisältävässä prosessissa, yritystoiminnan aloittamisen jälkeen (Cardon ja McGrath 1999).

Yksilön käyttäytyminen on seurausta siihen kohdistuvista intentioista, ja intentiot ovat puolestaan seurausta joistakin yksilöllisistä asenteista ja uskomuksista (Krueger ym. 2000) sekä sosiaalisesta paineesta toimia tai olla toimimatta (Ajzen & Fishbein 1980, 5–8). Ajzenin (1991) mukaan tietyn määrän suunnittelua vaativa toiminta on aina ennustettavissa kyseiseen toimintaan kohdistuvien intentioiden avulla. Intentiot ovat yleensä voimakkaita, jos yksilön asennoituminen toimintaa kohtaan on myönteinen, toiminta on sosiaalisesti hyväk-

syttävää ja yksilö kokee hallitsevansa toiminnan ja sen seuraukset hyvin. Ulkoisilla tekijöillä ei ole suoraa vaikutusta intentioihin tai käyttäytymiseen, vaan ne vaikuttavat joko epäsuorasti yksilön asenteiden kautta tai tekemällä intentioiden mukaisen toiminnan toteuttamisesta helpompaa tai vaikeampaa (Krueger & Carsrud 1993).

McMullenin ja Shepherdin (2002) mukaan yrittäjyysintentiont syntyvät yrittäjyysmotivaatiosta ja yrittäjyystietämyksestä. Yrittäjyystietämys on sekä objektiivista että subjektiivista. Objektiivista tietämystä on muun muassa kokemuksen kautta lisääntynyt kyky havaita ja hyödyntää liiketoimintamahdollisuuksia. Subjektiivisella yrittäjyystietämyksellä tarkoitetaan yksilön käsityksiä omista kyvyistään toimia yrittäjänä (vrt. entrepreneurial self-efficacy). Näin ollen henkilöt, joilla objektiivisesti tarkastellen on samanlainen tietämys, voivat arvioida oman tietämyksensä hyvinkin eri tavalla. Se miten yksilöt arvioivat omaa tietämystään johtuu yksilön luonteenpiirteistä, kokemuksesta ja tilannetekijöistä (Bird 1988).

KUVIO 2 Yrittäjyysintentiontien muodostuminen (Krueger & Carsrud, 1993)

Yrittäjyystutkimuksessa yrittäjyyteen kannustavista tekijöistä käytetään nimityksiä veto- ja työntötekijät (esim. Gilad & Levine 1986; Storey 1994). Veto-tekijät ovat luonteeltaan yrittäjyyteen houkuttelevia ja työntötekijät puolestaan nimensä mukaisesti yrittäjyyteen työntäviä tai painostavia. Vetotekijöitä ovat muun muassa suotuisat yrittäjyysolosuhteet tai potentiaalinen liikeidea. Veto-tekijöinä nähdään myös sellaiset yrittäjän sisäsyntyiset motiivit, kuten itsensä toteuttaminen, halu itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen (esim. Huuskonen 1992, 87- 90.)

Työntötekijät ovat yleensä negatiivisemmin sävyttyneitä tilanteita, jolloin yrittäjä on pakotettu valitsemaan yrittäjyys jonkin toisen vaihtoehdon sijaan. Esimerkkeinä tällaisista tilanteista työttömyys ja uralla etenemisen pysähtyminen (Gilad & Levine 1986). Niittykangas, Littunen ja Kinnunen (1998) toteavat-

kin eri havaintojen osoittavan, että työttömyys tai sen uhka on tärkeä yrittäjyyteen työntävä tekijänä. Heidän mukaansa näistä syistä yrityksen perustaneita on paljon, vaikka kaikista työttömistä tai työttömyysuhkan alaisena olevista heitä on vain pieni osa. Tällaisissa tilanteissa yksilön käyttäytyminen ja valintojen perusteet ovat melko kaukana siitä, miksi yrittäjyyttä koskeva kirjallisuus ne perinteisesti esittää (Niittykangas ym. 1998).

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on selvittää yrittäjän konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttaneita motiiveja ja intentioita sekä yrittäjän kokemusta päätöksentekoon vaikuttaneista veto- ja työntöteki- jöistä. Voisi ajatella, että konkurssilla on useita yrittäjyysintentioiden mukaista toimintaa estäviä seurauksia. Yritystoiminnan loppuminen konkurssissa verrat- tuna siihen, että yritystoiminta päättyy esimerkiksi yrityksen myymiseen, ovat yrittäjän ja yrittäjäuran jatkumisen kannalta hyvin erilaisia tilanteita. Useat konkurssin seuraukset, kuten luottokelpoisuuden menettäminen sen vaikutuk- set rahoituksen järjestämiseen, voidaan nähdä intentioiden mukaista estävinä tekijöinä.

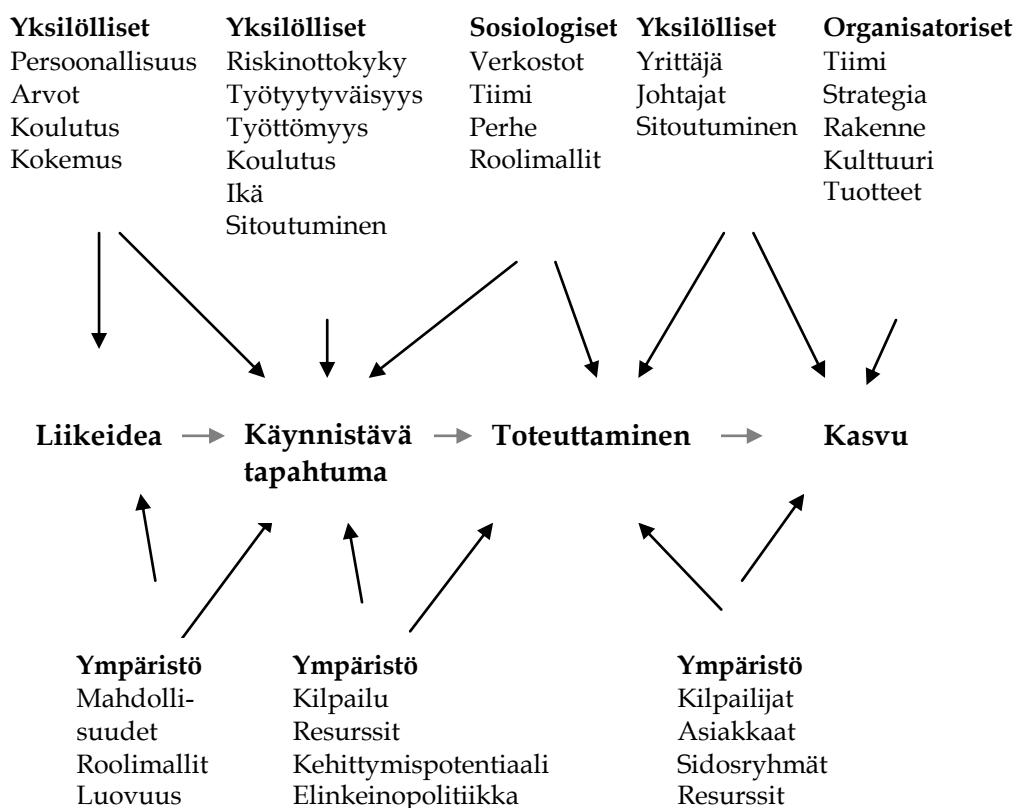
2.2 *Yrittäjyyden prosessi*

2.2.1 Yrittäjyyden prosessiin liittyy epävarmuus

Yrittäjyyden prosessista on useita tulkintoja. Niittykangas (2007, 15) esittää vaihtoehtoisina tulkintoina seuraavan ryhmittelyn: 1) yrittäjyyteen kasvaminen, 2) tärkeät tekijät tilannesidonnaisia, 3) liiketoimintamahdollisuuteen kiinnittyvä prosessi ja 4) elinkaarimallit. Erilaiset tulkinnat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan eri näkökulmat ovat toisiaan täydentäviä. Tässä tutkimuksessa edellä mainitusta ryhmittelystä tarkastellaan lähemmin tärkeiden tekijöiden tilan- nesidonnaisuutta painottavia tulkintoja, koska ne tuovat selvästi esille yrittä- jyyden prosessiin vaikuttavien tekijöiden moninaisuuden. Tärkeiden tekijöiden tilannesidonnaisuutta painottavat tulkinnat antavat laajan kuvan yrittäjyyden prosessista ja auttavat ymmärtämään, miksi epäonnistuminen voidaan nähdä luonnollisena, jopa todennäköisenä, osana yrittäjyyden prosessia.

Yrittäjyyden ja yritystoiminnan kannalta tärkeiden tekijöiden tilan- nesidonnaisuutta edustaa esimerkiksi Bygraven (1994, 2) malli, jolla on laaja ajallinen ulottuvuus. Mallin mukaan ”yrittäjyyden prosessiin kuuluvat kaikki toiminnot, toiminta ja tehtävät, joiden voidaan katsoa kuuluvan liiketoiminta- mahdollisuuden löytämiseen ja organisaation perustamiseen mahdollisuuden hyödyntämistä varten”. Tulkinnan mukaan liiketoiminnan syntyprosessi alkaa ideasta. Syntyykö ideasta innovaatio ja liiketoimintaa, riippuu yksilön ominai- suuksista, yksilön ympäristöstään saamista vaikutteista (mm. roolimallit ja yrit- täjämyönteinen ilmapiiri) ja sosiologisista tekijöistä (mm. henkilön ikä, perheti- lanne sekä työ- ja kokemustausta). Bygraven mukaan yrityksen perustamista

edeltää myös lähes poikkeuksetta jokin käynnistävä, positiivinen tai negatiivinen, tapahtuma. Yritys syntyy ja kehittyy eri tekijöiden vuorovaikutuksen tuloksena. Yritystoiminnan kannalta merkitykselliset tekijät muuttuvat prosessin edetessä. Yrityksen kasvaessa prosessiin vaikuttava yrittäjän ominaisuuksien ohella myös yrityksen ominaisuudet (Bygrave 1994, 2-9.)

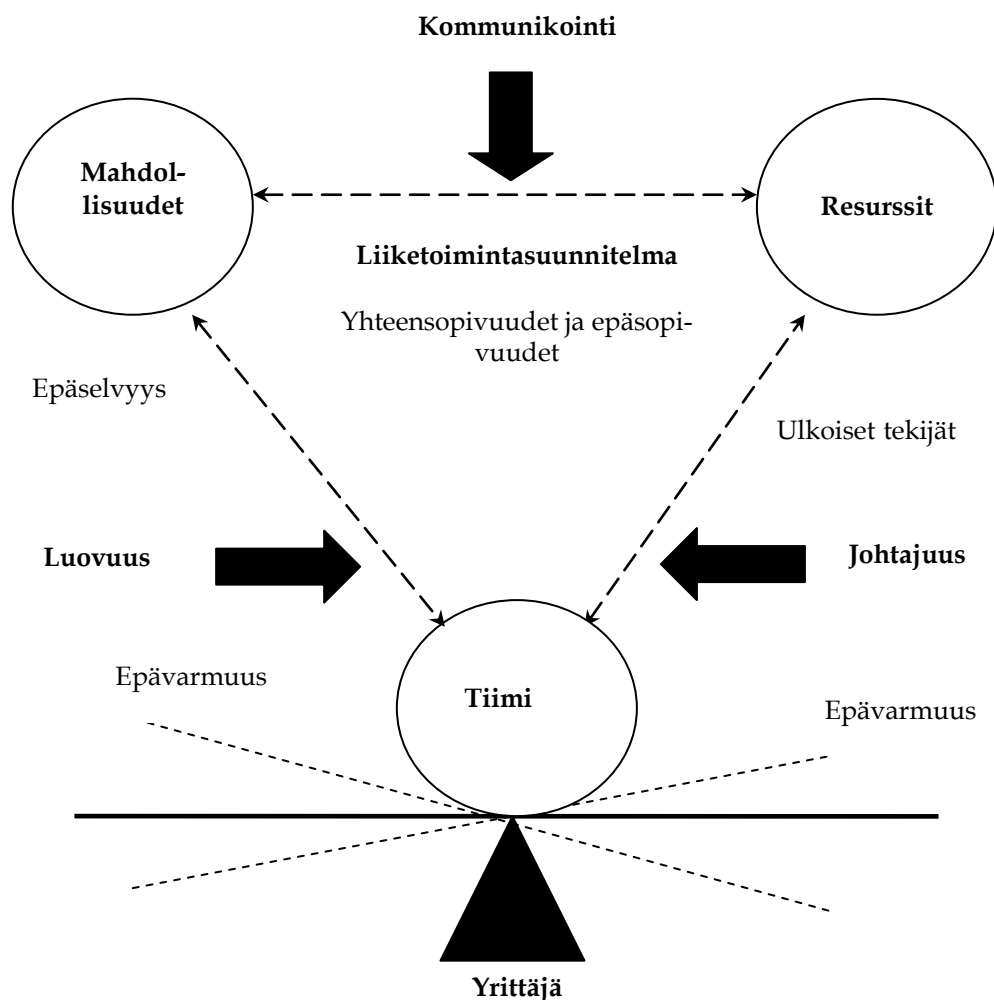

KUVIO 3 Liiketoiminnan syntyprosessi (Bygrave 1994, 3)

Bygraven prosessikuvauksen lisäksi myös esimerkiksi Timmonsin (Timmons & Spinelli 2004, 56-58) yrittäjyysmalli kuvastaa tärkeiden tekijöiden tilannesidonnaisuutta. Timmons kuvaa olemassa olevan yritystoiminnan prosessia selvästi yrittäjakeskeisestä perspektiivistä ja tarkemmassa mittakaavassa kuin Bygrave (1994). Malli on ajalliselta ulottuvuudeltaan kapea-alaisempi kuin esimerkiksi Bygraven tulkinta, mutta havainnollistaa yrittäjyyden prosessin dynaamisuuden ja jatkuvan tasapainoilun. Malli muodostuu liiketoimintamahdollisuudesta, voimavaroista ja yrittäjämäisestä tiimistä, näiden avainkomponenttien keskinäisestä ja sisäisestä sopivuudesta ja tasapainosta sekä sisäisistä ja ulkoisista muutoksista, jotka saattavat horjuttaa tasapainoa.

Yrittäjän osaaminen ja taidot vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka paljon muutokset vaikuttavat kokonaisuuden tasapainoon. Yrittäjä ei voi varautua kaikkiin muutoksiin, eikä se ole aina edes välttämätöntä. Epätasapaino voi toimia ponnahduslautana muutokselle ja kasvulle, jos edessä oleva mahdollisuus

koetaan kannattavammaksi kuin aiemman tasapainon palauttaminen. (Timmons & Spinelli 2004, 59–62, Valli 2007, 119.) Toisaalta, jatkuva tasapainoilu voi johtaa myös väriin valintoihin. Virheelliset päätökset, yrityksen sisä- ja ulkopuolella tapahtuvat muutokset sekä muut tasapainoa horjuttavat epäonnistumiset voivat pahimmillaan johtaa yritystoiminnan päättymiseen.

KUVIO 4 Yrittäjyyden prosessi (Timmons & Spinelli 2004, 57).

Edellä esitetyt Bygraven ja Timmonsin kuvaukset yrittäjyyden prosessista avaavat näkymän yrittäjyyden maailmaan. Jo pelkästään päätös yrittäjäksi ryhtymisestä on usean tekijän tulos, puhumattakaan yrittäjänä toimimisesta. Yrittäjyys on dynaamista, vuorovaikutukseen perustuvaa ja muutoksille altista toimintaa, jossa sekä yrittäjän osaamisella että yrityksen sisäisillä ja ulkoisilla tekijöillä on suuri merkitys. Niin menestyminen kuin epäonnistuminenkin ovat usean tekijän tulosta. Esimerkiksi ajoituksen merkitys on liiketoimintamahdollisuuden hyödyntämisen kannalta tärkeä.

Oikean ajoituksen yhteydessä puhutaan usein aikaikkunasta tai mahdollisuuden ikkunasta (window of opportunity), jolla tarkoitetaan mahdollisuuden hyödyntämistä markkinoiden kannalta oikeaan aikaan. Sillä miten kauan mah-

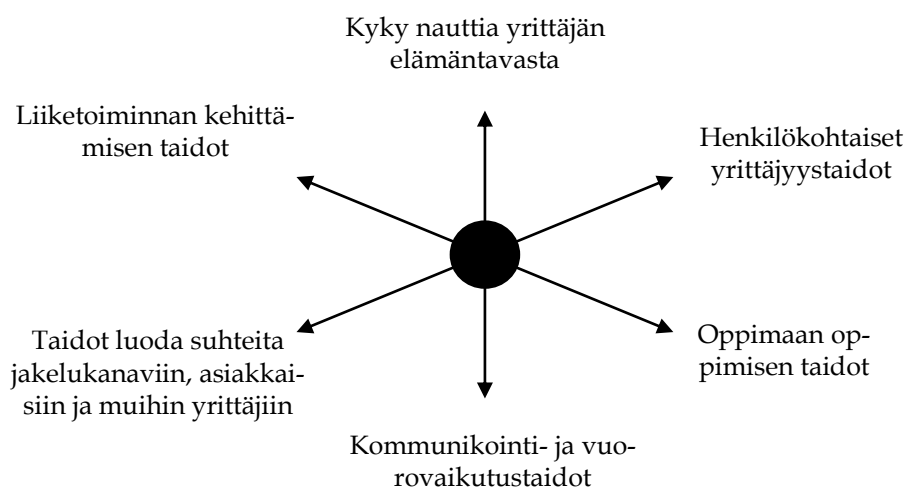
dollisuuden ikkuna on auki, on merkitystä yrityksen menestyksen tai epäonnistumisen kannalta: tartutaanko mahdollisuuteen silloin kun ikkuna on aukeamassa vai vasta silloin, kun se on jo sulkeutumassa. (Timmons & Spinelli 2004, 89–90.) Mahdollisuuden hyödyntäminen silloin, kun se tarjoutuu, vaatii yrittäjältä päätöksentekokykyä joskus epävarmoissakin tilanteissa. Luonnollista on, että yrittäjät tekevät näissä tilanteissa myös virheellisiä päätöksiä.

Timmonsia mukaillen (Timmons & Spinelli 2004, 98–99) hyvät yrittäjät pitävät oppimisen kustannukset mahdollisimman matalina. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi kannattamattomaksi tai epäonnistuneeksi osoittautuneen toiminnon tai yrityksen lopettamista mahdollisimman vähin kustannuksin. Ajatus on varsin järkevä ja yksiselitteinen. Hyvä yrittäjä osaa erottaa hyvät liiketoimintamahdollisuudet huonoista (”attractive ventures have no fatal flaws”) ja osaa luotsata yritystoimintaa myös epävarmoissa olosuhteissa kustannukset minimoiden. Yksiselitteisyys vaarantuu, jos yrittäjyys halutaan nähdä myös oppimisprosessina, jossa epäonnistuminen ja epäonnistumisesta oppiminen on mahdollista tai jopa todennäköistä. Tämä herättää väistämättä useita yrittäjän hyvyyden ja huonouden tai onnistumisen ja epäonnistumisen arviointiin liittyviä kysymyksiä: Jos yrittäjä ei jossain tilanteessa tai yrittäjyyden prosessin vaiheessa pysty minimoimaan oppimiskustannuksia, kertooko se yrittäjän huonoudesta? Kuinka suuria oppimiskustannukset saavat olla, että vielä on hyvä yrittäjä? Entä jos onnistumisen tai epäonnistumisen arvioinnin kohteeksi otetaan yrittäjäura kokonaisuudessaan? Leimaako epäonnistuminen jossain prosessin vaiheessa yrittäjän koko uraa ja yrittäjän osaamista?

2.2.2 Yrittäjyyden oppimisprosessi

Yrittäjämäistä oppimista kuvataan prosessina, jossa kokemukset ja erilainen osaaminen muuntuvat yrittäjyyden ja liiketoiminnan edellyttämäksi osaamiseksi. Yrittäjämäistä oppimista selittävät mallit perustuvat kokemuksellisen oppimisen malliin, elinikäisen oppimisen periaatteeseen sekä konstruktiviseen oppimiskäsitykseen. Lisäksi on muutamia erityisesti tähän tarkoitukseen kehitettyjä malleja. (mm. Hytti 2002; Politis 2005, myös Niittykangas ym. 2007, 4–5.) Kaikkia yrittäjämäistä oppimista selittäviä malleja yhdistää kyky oppia kokemuksesta. Yrittäjyyden oppimisprosessia kokemuksellisenä oppimisena kuvastaa mm. Ronstadtin (1988) käytäväperiaate, joka on yksinkertainen malli sekä yrittäjyyden prosessista että yrittäjyyden oppimisprosessista. Käytäväperiaate selittää, miksi yrittäjä näkee tai hänelle avautuu juuri tietty liiketoimintamahdollisuus. Periaatteen mukaan kyse on siitä, että yrittäjä on aiemman yrityshankkeensa tai uransa aikana kerännyt sellaista tietoa ja osaamista, jotka nyt antavat mahdollisuuden kohdata ja nähdä uusia tilaisuuksia liiketoimintaan ja yrittämiseen. ”Ainoastaan lähtemällä kulkemaan käytävää pitkin, yrittäjä saa näköpiiriinsä uusia ja toisiin suuntiin johtavia käytäviä, tilaisuuksia liiketoimintaan” (Ronstadt 1988).

Kyky nähdä liiketoimintamahdollisuuksia ja kyky hyödyntää niitä muodostavatkin laajasti omaksutun näkemyksen mukaan yrittäjämäisen osaamisen ytimen (mm. Ronstadt 1988; Ucbasaran ym. 2006). Raen ja Carswellin siitä on kyse myös yrittäjämäisessä oppimisessa. Oppiminen on enemmän kuin "tietämistä": " --- for it involves active 'doing' as well as understanding 'what it is that works' and realising that one 'can do it' (Rae & Carswell 2001, 15). Raen ja Carswellin näkemykseen liittyy lisäksi ajatus siitä, että oppimisprosessissa yrittäjä oppii myös itsestään ja omista kyvyistään.

KUVIO 5 Yrittäjän ydintaidot (Gibb 1997).

Gibbin (1997) näkemys (yllä) yrittäjän ydintaidoista on ikään kuin yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä oppimista taustoittava (KUVIO 5). Hänen näkemyksensä korostaa yrittäjyyttä elämäntapana, kokonaisvaltaisena tapana suhtautua elämään (Niittykangas 2007, 12). Gibbin näkemys ydintaidoista sisältää oppimaan oppimisen taidot, jotka konstruktivistinen oppimiskäsityksen mukaan vaikuttavat kokemuksesta oppimiseen. Gibbin kuvaus yrittäjän ydintaidoista on olennainen kokemuksesta, myös epäonnistumisesta oppimisen näkökulmasta, ja siten myös tämän tutkimuksen kannalta. Samoin hänen näkemyksensä yrittäjän kyvystä nauttia yrittäjän elämäntavasta on keskeinen silloin, kun yrittäjä kohtaa vastoinkäymisiä ja epäonnistumisia.

Tässä tutkimuksessa yrittäjyys ymmärretään elämänmittaisena oppimisprosessina, joka ulottuu sekä aikaan ennen yritystoiminnan aloittamista että aikaan aloittamisen jälkeen (Politis 2005, 239). Yrittäjämäinen oppiminen nähdään konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisesti. Vastaanotetun tiedon lisäksi oppijan aikaisempi tieto asiasta sekä aikaisemmat kokemukset, mielikuvat ja ennako-oletukset vaikuttavat oppimiseen. Oppimiseen vaikuttaa myös oppijan metakognitiiviset kyvyt eli oppimaan oppimisen taidot. Merkitykset ja niiden antaminen kuuluvat olennaisesti kokemukseen ja niistä oppimiseen. Se millaisia merkityksiä asioille ja tapahtumille annetaan, riippuu yksilön kokemusmaailmasta, maailmankuvasta ja arvoista. Kun asioille annetaan merkityk-

siä, kokemuksia tulkitaan, eli niitä pyritään ymmärtämään. Merkitysten myötä asioista ja tapahtumista tulee kokemuksia. (Ojanen 2003, myös Enkenberg 2001.)

Mikä tahansa kokemus ei siis johda automaattisesti oppimiseen ja yrittäjämäiseen osaamisen vahvistumiseen. (Politis ja Gabrielsson 2005). Oppimiseen vaikuttaa se, miten yrittäjä ymmärtää kokemuksen, millaisia merkityksiä hän asioille ja tapahtumille antaa. Kokemuksesta oppimiseen vaikuttaa myös yrittäjän kyky arvioida ja reflektoida kokemusta objektiivisesti, oli kyse sitten positiivisesta tai negatiivisesta lopputuloksesta (Ucbasaran ym. 2006, 44). Näillä huomioilla on keskeinen rooli tarkasteltaessa sitä, miten yrittäjä suhtautuu kilpailuun ja sen syihin, mitä merkityksiä hän kilpailukokemukselle antaa ja mitä hän mahdollisesti kokee oppineensa tapahtuneesta.

2.2.3 Yrittäjäidentiteetin rakentuminen

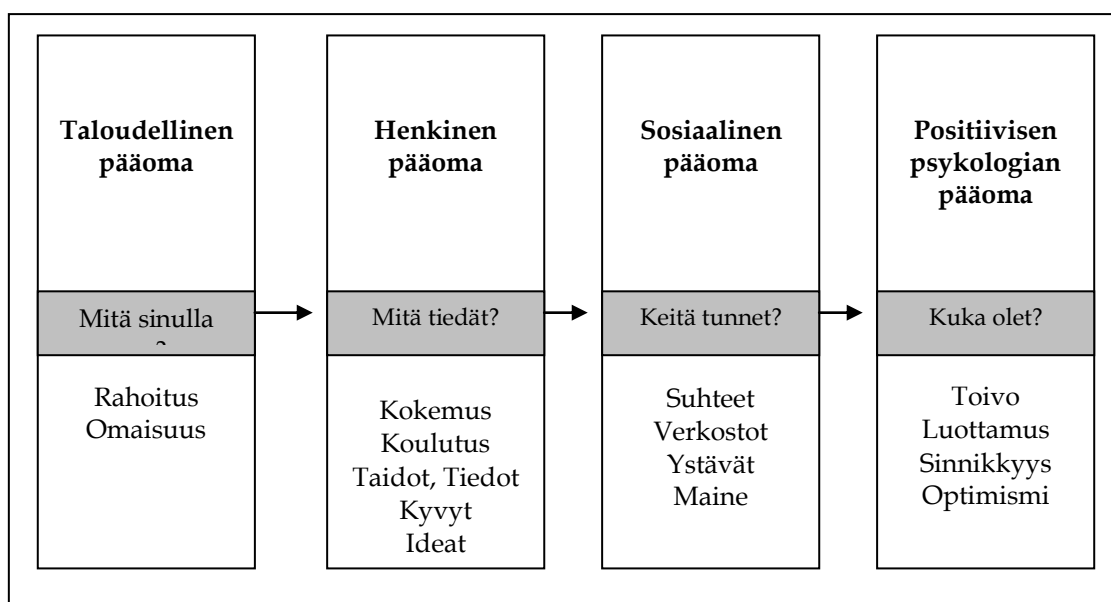
Yleisesti ottaen, identiteetin ymmärretään perustuvan ihmisen käsitykselle itsestään. Käsitteet ovat luonteeltaan subjektiivisia ja ne rakentuvat sosiaalisissa suhteissa, jotka myös ylläpitävät niitä. Näin ollen näkemyksiä siitä, mikä tekee meidät ainutlaatuisiksi yksilöiksi, sekä siitä, mihin me kuulumme tai minkä ryhmän jäseniä olemme, voidaan pitää keskeisinä tekijöinä identiteetin muodostumisessa. (Niittykangas & Thomas 2008,6.) Se mitä me olemme ainutlaatuisina yksilöinä, on tulosta siitä millaisena näemme itsemme menneiden ja nykyisten sosiaalisten suhteiden, tekemisemme, saavutustemme ja suunnitelmiamme valossa. Identiteetti siis muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Esimerkiksi Hytti (2003, 31) tarkastelee väitöskirjatutkimuksessaan identiteetin rakentumista yrittäjien kertomusten pohjalta, eikä lähtökohtaisesti edes pyri löytämään mitään pysyvää ja yhtä (yrittäjä)identiteettiä.

Yrittäjäidentiteetin rakentuminen nähdään tässä tutkimuksessa eräänlaisena yrittäjämäisen oppimisen muotona, jolloin oppiminen on ”joksikin tulemista, tulevaisuussuuntautunut ajatteluprosessi, jossa yhdistyvät tieto, tekeminen ja ymmärrys (Rae 2000, 151; Rae 2002, 57). Tällöin yrittäjämäinen oppiminen ei ole vain joidenkin taitojen ja käyttäytymismallien oppimista, vaan yrittäjyyden prosessissa yrittäjä oppii myös itsestään ja omista mahdollisuuksistaan yrittäjänä.

Käsitys yrittäjyydestä on aikaan ja tilaan sidottu. Yrittäjyys tarkoittaa myös itse yrittäjänä toimiville eri asioita, ja heillä on erilaisia tapoja integroida yrittäjyys osaksi identiteettiään. Yrittäjän identiteetti – käsitys omasta itsestään – ei sekään ole staattinen, vaan muuttuu yrittäjyyden prosessin ja oppimisen sekä myös yksilön elinkaaren myötä. Grinberg & Grinbergin (1989) identiteetinkokemus onkin tulosta lähinnä tilan ajan ja sosiaalisuuden jatkuvasta integraatiosta. Yrittäjät rakentavat mielikuvia menneestä ajasta ja omasta yrittäjyyshistoriastaan nykytiedon ja -osaamisen valossa, tulevaisuuteen suuntautuen (Hytti 2003, 274, 285–286.) Tämä mahdollistaa sen, että yrittäjä voi pitää aiempaa yrittäjäidentiteettiään ja omaa silloista osaamistaan jopa ”naurettavana”, eikä hän nykyidentiteetistään käsin pidä mahdollisena, että hän tekisi samoja virheitä, joita hän on aiemmin tehnyt (Hytti 2003, 286).

Ihmisellä on useita sosiaalisia identiteettejä, koska me kuulumme samanaikaisesti useisiin sosiaalisiin ryhmiin. Myös yrittäjyys on sosiaalinen identiteetti. Mm. Johannissonin (1998) mukaan yrittäjyys on kollektiivinen ilmiö, joka perustuu sosiaaliselle vuorovaikutukselle erilaisten toimijoiden kanssa. Yrittäjäidentiteetin rakentumisen edellytyksenä ovat yrittäjämäiset asenteet (Lampela-Kivistö 2000, 102), se missä määrin yrittäjyys määrittää yksilön identiteettiä riippuu mm. elämäntilanteesta ja yrittäjyyden ulkopuolisista sosiaalisista suhteista. Muut identiteetit, kuten asiantuntija-ammattiin tai perheeseen liittyvät, saattavat joskus olla enemmän henkilön identiteettiä määräävämpiä kuin yrittäjyys. (Hytti 2003, 274, 293.) Perheyrittäjyysidentiteettiä tutkineet Niittykangas ja Thomas (2008, 8) toteavat, että mitä laajempi yrittäjän henkilökohtainen verkosto on, sitä vahvemman voidaan olettaa myös yrittäjäidentiteetin olevan. Heidän mukaansa yrittäjäidentiteettiä vahvistaa myös liiketoiminnan kasvu ja kehitys (menestys) sekä se, kuinka vahvat yhteydet perheenjäsenien ja liiketoiminnan välillä on.

Kysymys siitä "kuka minä olen" on identiteettiä koskeva keskeinen kysymys. Se on keskeinen myös positiivisen psykologisen pääoman näkökulmasta, jonka mukaan kysymys "kuka minä olen" voi muodostua yrittäjän menestyksen kannalta yhtä tärkeäksi kuin kysymykset "mitä minulla on", "keitä minä tunnen" ja mitä minä tiedän" (Luthans, Luthans & Luthans 2004). Psykologinen pääoma on tämän käsityksen mukaan siis yhtä merkittävä tekijä kuin taloudellinen, inhimillinen ja sosiaalinen pääoma (Envick 2004).

KUVIO 6 Psykologinen pääoma (Luthans ym. 2004; Envick 2004)

Tässä tutkimuksessa identiteetti ymmärretään minän tietoisena, kielellisesti ilmaistavana itsen määritelmänä (Giddens 1991), jonka rakentumisessa on kyse tavoitteellisesta toiminnasta: opimme, mitä tai keitä voimme olla ja rakennamme toivomaamme identiteettiä ja toimimme sen suuntaisesti (Hytti 2002).

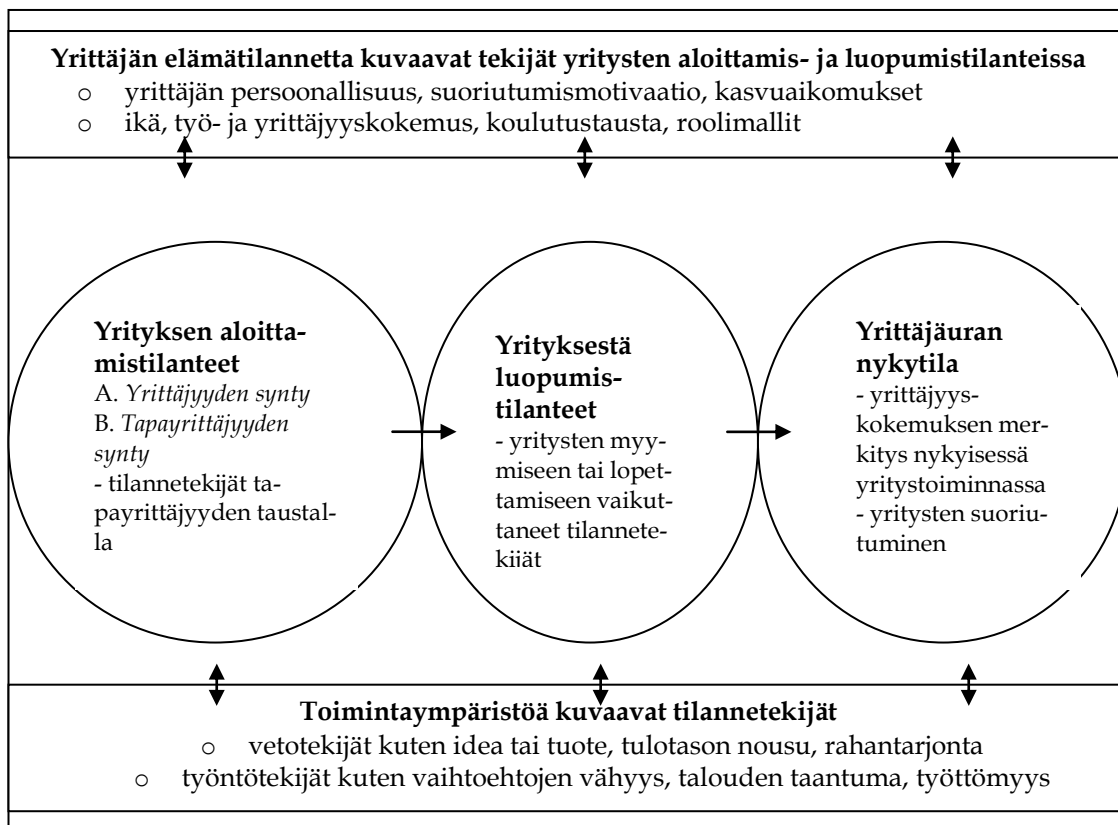
Mielenkiintoista tämän tutkimuksen kannalta on se, miten yrittäjän vahva sitoutuminen yrittäjyyteen, vahvat verkostot sekä liiketoiminnan kasvu ja kehitys, joiden nähdään vahvistavan yrittäjäidentiteettiä, vaikuttavat päätökseen jatkaa yrittäjyyttä vielä konkurssin jälkeen. Kiinnostavaa on myös se, miten konkurssikokemus vaikuttaa yrittäjän identiteettiin, käsitykseen omasta itsestä.

2.3 Tapayrittäjyyden prosessi

Yritystoiminnan loppuminen ei välttämättä tarkoita yrittäjyyden prosessin päättymistä. Yksittäinen yritys voi lakata olemasta monesta syystä. Yrittäjä lopettaa yrityksensä työllistyessään muualle tai siirtyessään eläkkeelle, liiketoiminta lopetetaan kannattamattomana, yritys asetetaan konkurssiin varojen puutteessa tai yritys esimerkiksi sulautuu toiseen yrityskaupan myötä. Yhden yrityksen toiminnan loppumisen jälkeen yrittäjä voi kuitenkin perustaa, ostaa tai periä toisen yrityksen. Samoin hänellä voi olla useita yrityksiä samanaikaisesti lopetettavan yrityksen rinnalla. Tällöin puhutaan tapayrittäjyydestä ja sen alakategorioista sarja- ja portfolioryrittäjyydestä.

Tapayrittäjyyden käsite on keskeinen tämän tutkimuksen kannalta kahdesta syystä: ensinnäkin siksi, että konkurssin jälkeisessä yrittäjäuran jatkamisessa on kyse tapayrittäjyydestä, ja toiseksi siksi, että se auttaa ymmärtämään yrittäjän ja yrityksen menestymistä tai epäonnistumista erillisinä kokonaisuuksina (Niittykangas ym. 2007, 6). Tapayrittäjyyden käsite antaa välineen tarkastella yrittäjyyden prosessia laajemmalti kuin vain yhden yrityksen jänteellä.

Tapayrittäjyyden esiintyvyydestä ei ole olemassa tarkkoja lukuja, mutta esimerkiksi Iacobuccin ja Rosan (2004) sekä Scholhammerin (1991) tutkimusten mukaan kaikista yrittäjistä jopa yli puolet on tapayrittäjiä (Huovinen 2007, 44). Huovisen (2007, 44) mukaan on kuitenkin oletettavaa, että tapayrittäjyyden esiintymistiheydessä on alueellisia eroja johtuen muun muassa siitä kuinka paljon yrittäjyyttä alueella arvostetaan sekä siitä, miten paljon verotukselliset syyt hidastavat yhden yrityksen kasvua. Suomessa sarja- ja portfolioryttäjien yleisyydeksi arvioidaan noin kolmannes kaikista yrittäjistä (Pasanen 2003, 90–91). Huovinen (2007, 102–103) kokoaa aiemmin käytyä tapayrittäjyyden syntyä koskevaa keskustelua seuraavalla sivulla esitettyyn tapayrittäjyyden prosessimaliin (KUVIO 7).

KUVIO 7 Tilannetekijöiden vaikutus taparyrittäjyyden prosessiin (Huovinen 2007, 102).

Huovisen mukaan yrittäjyyden prosessi ei taparyittäjien kohdalla ole lineaarinen ja suoraviivaisesti etenevä, kuten esimerkiksi Bygraven (1994) yrittäjyysmallissa, jossa tarkastelun kohteena on yrittäjyyden prosessi yhden yrityksen kehittymisen näkökulmasta. Taparyittäjän uraa voidaankin Huovisen mukaan kuvata paremmin spiraalisena ja iteratiivisena prosessina, johon vaikuttavien päätösten taustalla on useita tilannetekijöitä.

Huovinen jakaa prosessiin vaikuttavat tilannetekijät yrittäjän elämäntilannetta ja toimintaympäristöä kuvaaviin tekijöihin. Elämäntilannetta kuvaavia tilannetekijöitä ovat yrittäjän aikaisempi työ- ja yrittäjäkokemus, ammatillinen koulutus sekä muut yrittäjän ominaisuudet, joilla on merkitystä yritysten aloittamis- ja luopumistilanteissa. Toimintaympäristöä kuvaavia tilannetekijöitä ovat puolestaan erilaiset alueeseen ja toimialaan liittyvät tekijät. (Huovinen 2007, 24, 103.)

2.3.1 Lopettamistapaan ja yrittäjän ominaisuuksiin liittyvät syyt

Motiivit ja intentiot toista ja myöhempiä yrityksiä aloitettaessa voivat olla erilaiset kuin mitkä ne olivat ensimmäisellä kerralla yrittäjäksi ryhtyessä. Esimerkiksi Ronstadin (1986) ja Rosan (1998) mukaan toinen yritys aloitetaan käytäväperiaatteen mukaisesti ensimmäisessä yritystoiminnassa havaittujen puutteiden tai uuden, houkuttelevamman liiketoimintamahdollisuuden hyödyntämiseksi. Sille miksi jotkut yrittäjät jatkavat yrittäjäuraansa yhden yrityksen toi-

minnan loppumisen jälkeen, on kuitenkin esitetty useita selityksiä. Laajasti ottaen voitaneen sanoa, että syyt liittyvät yrittäjän ominaisuuksiin ja siihen millaisessa tilassa edellinen yritys oli lopettamisvaiheessa (Schutjens ja Stam 2006).

Stamin ym. (2005) mukaan hieman yksioikoisesti voidaan ajatella, että tapayrittäjyyden taustalla on "valikoitumismekanismi", eräänlainen itsearviointi: ne yksilöt, jotka ovat ryhtyneet yrittäjiksi siitä huolimatta, että heillä ei ole yrittäjämäisinä pidettäviä ominaisuuksia, oppivat yrittäjyyskokemuksen kautta itsestään sen, että yrittäjyysuran jatkaminen yhden yrityksen jälkeen ei ole heidän arvojen ja tavoitteidensa mukaista. Toisaalta taas, esimerkiksi Schutjensin ym. (2006) ja Huuskosen (1992) mukaan perinteisesti yrittäjämäisinä pidetyt ominaisuudet eivät yksin selitä tapayrittäjyyden syntyä.

Yrittäjän ominaisuuksista selittävinä tekijöinä on pidetty muun muassa ikää ja sukupuolta: nuoret jatkavat yrittäjäuraansa todennäköisemmin kuin vanhemmat yrittäjät ja miehet useammin kuin naiset (esim. Westheadin & Wrightin, 1998). Kuitenkin muun muassa Huovisen (2007, 205 - 206) mukaan naisten osuus tapayrittäjistä, varsinkin pienyritysmaailmassa ja erityisesti palvelualoilla, on huomattava. Myöskään Stam, Audretsch ja Meijaard (2005) eivät näe sukupuolta vahvasti selittävänä tekijänä. Sen sijaan yrittäjän aiemmasta kokemuksesta kehittyvän henkisen ja sosiaalisen pääoman (mm. Ucbasaran ym. 2006, 5; Stam ym. 2005; Huovinen 2007) merkityksestä ollaan yleisesti samaa mieltä.

Aiemman yrittäjyyskokemuksen nähdään vaikuttavan yrittäjän ajattelutapaan ja tietopohjaan, joiden avulla yrittäjä pystyy tunnistamaan ja hyödyntämään liiketoimintamahdollisuuksia (Ucbasaran ym. 2006). Yrittäjäuran jatkuminen ei kuitenkaan ole automaattista vaan riippuu yksilön kyvystä omaksua tietoa ja oppia aiemmasta yrittäjyyskokemuksesta, jolla tarkoitetaan paitsi kokemusta yrittäjänä toimimisesta myös kokemusta esimerkiksi yrittäjän perheenjäsenen ja yritystoiminnan kannalta olennaisten verkostojen näkökulmasta (Stam 2005). Osansa on varmasti myös yrittäjämäisellä minäpätevyydellä (ks. s. 17 entrepreneurial self-efficacy), uskolla omiin kykyihin yritystoimintaan liittyvien tehtävien suorittamisessa sekä subjektiivisella yrittäjyystietämyksellä (ks. s. 19), yksilön käsityksillä omista kyvyistään toimia yrittäjänä. Metzgerin ja Niefertin (2006) ja Stamin ym. (2005) mukaan aiemman yrityksen iällä ja yrittäjyys historian pituudella ei kuitenkaan ole merkitystä, kun taas esimerkiksi Schutjensin ym. (2006) näkemyksen mukaan yritystoimintaan käytetty aika korreloi positiivisesti yrittäjäuran jatkumisen kannalta.

Cooperin ja Artzin (2005) mukaan yrittäjän tyytyväisyys vaikuttaa siihen, jatkaako yrittäjä toimintaa nykyisessä tai tulevassa yrityksessä. Se vaikuttaa myös yrittäjän haluun investoida ja kasvattaa yritystään. Tyytyväisyyttä tarkastellessa pitää muistaa, että yrittäjien erilaisuuksien vuoksi se mihin yrittäjä on tyytyväinen tai tyytyy, vaihtelee yrittäjien välillä. Tyytyväisyyden katsotaan muodostuvan henkisen pääoman, siis yrittäjän aiemmin omaksuman tiedon, perusteella. (Ucbasaran ym. 2006, 42). Tapayrittäjyyden ja kasvuyrittäjyyden esiintyvyyden näkökulmasta yrittäjän tyytyväisyydellä on keskeinen merkitys.

Aiemman yrityksen lopettamistapa vaikuttaa yrittäjän itseluottamukseen sekä yrittäjäyysmotivaatioon (Huovinen 2007, 207) ja intentioihin (Stam ym. 2005). Toisaalta Ucbasaran ym. (2006, 8) mukaan yritystoiminnan päättymisen epäonnistumiseen ei ennusta yrittäjäuran päättymistä, eikä aiemman yrityksen menestyminen ole edellytys yrittäjäuran jatkumiselle. Todennäköisintä yrittäjäuran päättymisen on silloin, kun yritystoiminta lopetetaan henkilökohtaisista syistä, esimerkiksi silloin kun yritystoiminnan ja muun elämän yhteensovittaminen koetaan mahdottomaksi (Stam ym. 2005).

Schutjensin ym. (2006) mukaan lopettamistavan merkitys yrittäjäyysuran jatkumiseen on pienempi kuin edellisen yrityksen aikana saadulla kokemuksella. Erityistä merkitystä heidän mukaansa on sillä, että yrittäjä on nauttinut (*enjoy*) yrittäjäydestä aiemmassa yrityksessään. Näin ollen tapayrittäjät eivät eroa muista yrittäjistä lopettamistilanteen kaltaisten kriittisten oppimiskokemusten perusteella, vaan nimenomaan yrittäjäuran aikana kehittyneiden asenteiden ja taitojen perusteella. Copen (2003) näkemys on toisenlainen. Hänen mukaansa yrittäjät, jotka kokevat yrityksen lopettamisen tunnetasolla vaikeana todennäköisesti jatkavat yrittäjäuraansa. Näiden yrittäjien sitoutuminen yrittäjänä toimimiseen on vahvaa ja tunnetason sitoutuminen saattaa vaikuttaa myönteisesti myös yrittäjämäiseen oppimiseen.

2.3.2 Erot tapayrittäjien toiminnassa ja toiminnan taustalla

Siinä missä yrittäjät ovat ryhmänä heterogeeninen, samaa voidaan sanoa myös tapayrittäjistä. Tapayrittäjistä puhuttaessa on tärkeää huomioida erot sarja- ja portfolioryittäjien toiminnassa ja toiminnan taustalla. Ucbasaranin ym. (2006, 7) mukaan sarja- ja portfolioryittäjien käyttäytymisen erot selittyvät sillä, että heidän toimintansa taustalla ovat eri asenteet, motiivit ja ajatusmallit. Huovinen (2007, 61) korostaa erityisesti suoriutumismotivaation merkitystä selitettäessä eroja yrittäjien kasvuhakuisuudessa sekä sarja- ja portfolioryittäjien toiminnassa. Ucbasaranin ym. (2003) mukaan myös yrityksen aloittamistapa kertoo tapayrittäjän motiiveista. Uuden yrityksen perustamisen taustalla on usein halu toimia itsenäisesti, kun taas yritysoston taustalla voidaan nähdä olevan taloudellisen hyödyn tavoittelu.

Huovisen (2007, 205–212) mukaan *sarjayrittäjien* yrittäjäyydelle on leimallista itsenäisyyteen ja vapauteen pyrkiminen. Hänen mukaansa pelkistäen voidaan todeta, että sarjayrittäjäisyys syntyy ensisijaisesti halusta luoda itselle sopiva työympäristö ja työolosuhteet. Näin ollen yrittäjäyteen kohdistetut ei-materialistiset tavoitteet korostuvat sarjayrittäjäydessä taloudellisia tekijöitä enemmän. Vaikuttaa siltä, että sarjayrittäjät ovat usein jonkin tietyn alan erityisosaajia, jotka ryhtyvät yrittäjäksi hyödyntääkseen tätä osaamista parhaalla mahdollisella tavalla. Hyvin usein he perustavat yrityksensä samalle toimialalle, josta heidän viimeisin työkokemuksensa on peräisin. Yrityksen kasvaessa ja sen myötä itsenäisyyden vaarantuessa tai yrityksen joutuessa taloudellisiin ongelmiin, yrityksen myynti tai lopettaminen koetaan lisäinvestointeja ja panos-

tuksia mielekkäämpänä vaihtoehtona. Muun muassa Westheadin ja Wrightin (1999) mukaan sarjayrittäjille on tyypillistä rajoittaa yrityksen kasvua tasolle, jolla he voivat johtaa hallita yritystään henkilökohtaisesti. Yritysten aloittamisen tilannetekijät säilyvät melko muuttumattomina yrityksestä toiseen (Huovinen 2007, 207).

Portfolioryrittäjät sen sijaan suhtautuvat Huovisen (2007, 207) mukaan yrittäjyyteen merkittävästi opportunistisemmin. He motivoituvat haasteellisista tilanteista ja riskinottamisesta (Ucbasaran ym. 2006, 7) ja ovat selkeästi kasvuhakuisempia ja tavoitteellisempia kuin sarjayrittäjät. Portfolioryrittäjyys syntyy taloudellisista syistä ja yritystoimintaan liittyvistä tilannetekijöistä: yleensä kyse on joko yrittäjän tietoisesta kasvustrategiasta tai pyrkimyksestä selviytyä asiakaspohjaltaan pienillä markkinoilla. Tilannetekijät ovat heidän kohdallaan moniselitteisiä. (Huovinen 2007, 205–212.)

Huovisen (2007, 210) mukaan varovaisia päätelmiä voidaan tehdä siitä, että sarjayrittäjissä on enemmän aiemmassa yrityksessä epäonnistuneita yrittäjiä kuin portfolioryrittäjissä. Huovisen mukaan kyse saattaa kuitenkin siitä, että yrittäjyydestä on luovuttu vapaaehtoisesti elämäntilanteeseen liittyvistä tilannetekijöistä johtuen. Näitä tilannetekijöitä voivat olla esimerkiksi halu tehdä jotain muuta, palkkatyöhön siirtyminen tai kokemus elämäntilanteen ja yritystoiminnan yhteensovittamattomuudesta. Portfolioryrittäjien luopumistilanteisiin vaikuttavat Huovisen mukaan erityisesti toimintaympäristössä tapahtuneet merkittävät muutokset, kuten esimerkiksi yhteistyö- tai asiakassuhteiden katkeaminen.

Huovisen (2007) ja Ucbasaranin ym. (2006) esittämät erot sarja- ja portfolioryrittäjien toiminnassa herättävät mielenkiintoisia kysymyksiä tämän tutkimuksen kannalta. Voidaanko yrittäjän yrittäjäuran jatkumisesta konkurssin jälkeen löytää viitteitä sen perusteella, onko hänen motiivinsa ja toimintansa aiemmassa yritystoiminnassa luettavissa sarja- vai portfolioryrittäjälle ominaisiksi? Ainakin Huovisen (2007, 216) mukaan ensiyritysten yrittäjäura ja mahdollinen taparyrittäjyyden toteutuminen on jossain määrin ennustettavissa yrittäjän henkilökohtaisten taustatekijöiden ja yrittäjyydsmotiivien avulla.

Vaikka Huovisen (2007) mukaan sarjayrittäjissä on enemmän edellisessä yrityksessään epäonnistuneita yrittäjiä, tuntuisi todennäköisemmältä, että konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkava on tavoitteidensa ja motiivinsa perusteella enemmän portfolioryrittäjän kaltainen. Sarjayrittäjien sitoutuminen yritystoimintaan vaikuttaa heikommalta, koska päätös yritystoiminnan lopettamisesta liittyy usein muuhun liiketoimintaan. Tätä tukee muun muassa Van der Klauw'n (1998) ja Stamin ym. (2005) näkemykset siitä, että henkilökohtaisista syistä yritystoiminnan lopettaneiden yrittäjyysintentiot ovat heikommalla liike-toiminnallisista syistä lopettaneiden.

2.4 Konkurssi yritystoiminnan lopettamisen muotona

Tarkasteltaessa yleisiä liiketoiminnan lopettamisen syitä voidaan todeta, että syyt ja lopettamisen prosessi kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Tutkimukset yritysten epäonnistumisprosesseista ovat hyvin samankaltaisia kasvuprosessien tutkimusten kanssa, erityisesti pienyritysten osalta. Vaikka tutkijat ovat kiinnostuneita eri ilmiöistä, molemmat - sekä kasvu- että epäonnistumisprosessien tutkimukset - korostavat johtamisen ominaisuuksien merkitystä, suhdetta toimintaympäristöön ja yrityksen ominaisuuksia (mm. kokoa ja ikää) kasvun eri vaiheissa. (Ooghe & De Prijker 2006.) Lopettamissyiden perusrhymittelyä voidaan pitää jakoa lopettamisen sisäisiin ja ulkoisiin syihin (Niittykangas & Niemelä 2006, 13–14).

Delmar ja Shane (2002) näkevät epäonnistumisen syiden liittyvän yrittäjään tai yrittäjätiimiin, liiketoimintamahdollisuuteen tai yrityksen toimintatapaan. Gardon ja McGrath (1999) kiinnittävät puolestaan huomiota yrittäjän reagoititapaan vastoinkäymisten kohdatessa. Yrittäjän subjektiivisuus epäonnistumisen arvioinnissa korostaa herkästi ulkoisia syitä, syytä ulkopuolisissa olosuhteissa. Objektiivinen tarkastelun kautta asiasta löytyy usein syitä myös yrittäjän omasta toiminnasta, esimerkiksi osaamattomuudesta, suunnittelun puutteesta tai hallitsemattomasta riskinotosta. (Niittykangas & Niemelä 2006, 13–14.) Shepherdin (2003, 318) mukaan suurin tekijä liiketoiminnan epäonnistumisessa on kokemattomuus.

Konkurssi aiheutuu harvoin yhdestä yksittäisestä seikasta, vaan kyse on pikemminkin prosessista, jossa toisistaan riippumattomat, mutta samanaikaisesti vaikuttavat ja toisiaan vahvistavat tekijät saavat pahimmillaan aikaan syöksykierteen (Niittykangas & Niemelä 2006, 14). Ooghe ja De Prijkerin (2006) mukaan on erotettavissa neljä erityyppistä konkurssiprosessia, jotka he jakavat seuraavasti:

- 1) epäonnistuneet nuoret yritykset, joiden johdossa olevilla henkilöillä ei ole riittävää osaamista eikä kokemusta johtamisesta eikä toimialasta,
- 2) kunnianhimoiset kasvuyritykset, jotka epäonnistuneen investoinnin myötä eivät taloudellisesti pysty järjestämään liiketoimintansa ympäristön vaatimusten mukaiseksi välttääkseen konkurssin,
- 3) sokaistuneet kasvuyritykset, joita johdetaan liian itsevarmasti ilman realistista käsitystä yrityksen taloudellisesta tilanteesta sekä
- 4) pitkään toimineet, pikku hiljaa rapistuneet yritykset, joiden johto on menettänyt otteensa muuttuvaan toimintaympäristöön.

Konkurssilla on lopettamistapana väistämättä erilaisia ”ominaisuuksia” ja vaikutuksia verrattuna muihin lopettamistapoihin. Konkurssista säädetään laissa ja siitä on tietyt lakisääteiset seuraukset. Osin konkurssin seuraukset johtuvat myös poliittisista päätöksistä, joilla voidaan vaikuttaa merkittävästi yrittäjärajan jatkumiseen. Konkurssin aiheuttamat seuraukset ovat erilaisia mm. yrittäjän taloudellisista sitoumuksista riippuen. Pahimmassa tapauksessa yrittäjä menet-

tää kaiken omaisuutensa ja mahdollisesti myös perhe- ja ystävyysuhteensa. Tällöin voidaan puhua yritystoiminnan traumaattisesta loppumisesta.

Aina konkurssin vaikutukset eivät tietenkään ole edellä kuvatunkaltaisia. Osassa konkurseista omistajat säilyttävät henkilökohtaisen omaisuutensa, koska osakeyhtiömuotoisissa yrityksissä vastuu rajoittuu vain sijoitettuun omaisuuteen. Jos henkilökohtaista omaisuutta ei ole yrityksen lainojen vakuutena, ei niitä myöskään käytetä yrityksen velkojen selvittämiseen. Käytännössä pienyritysmaailmassa yrittäjä on usein vastuussa yrityksen veloista omilla henkilökohtaisilla sitoumuksillaan, joista keskeisin on yrittäjän asunto (Karkia 2003, 176).

2.4.1 Suomen konkurssilainsäädäntö

Konkurssilainsäädäntöä voidaan tarkastella niin yksittäisen yrittäjän kuin rahoitusmarkkinoiden näkökulmasta. Niiden käsittely toisistaan erillisinä ei kuitenkaan anna realistista kuvaa, sillä lähes kaikki lainsäädännössä velallisen tilanteen helpottamiseksi tehtävät muutokset vaikuttavat myös rahoitusmarkkinoiden toimintaan. Yleistäen voidaan sanoa, että rahoitusjärjestelmän toimivuus pyritään varmistamaan velkojien oikeuksia korostavalla menettelyllä, jollainen on käytössä valtaosassa Euroopan Unionin maita. Velallisetuinen menettely, jollainen on käytössä Yhdysvalloissa, antaa suhteellisesti enemmän arvoa velallisen ja yhteiskunnan intresseille. (Karkia 2003, 149; Koulu 2002, 51.)

Suomen konkurssilainsäädäntö uusittiin vuonna 2004. Vuonna 2004 hyväksytty uusi laki oli konkurssia koskeva laaja täytäntöönpano-oikeudellinen yleislaki, joka kumosi vuonna 1868 annetun konkurssisäännön ja otti huomioon 1990-luvulla konkurssisääntöön tehdyt useat lainsäädäntömuutokset, mm. sen että Suomen konkurssilaissa on nykyään samansisältöiset konkurssiin asettamisen edellytykset kuin muiden Pohjoismaiden lainsäädännössä. Konkurssilaki ei aiheuttanut merkittäviä muutoksia konkurssimenettelyyn kokonaisuutena tai velkojien tai velallisen asemaan. Uusi konkurssilaki pohjautuu pitkäaikaiseen ja laajaan oikeuskäytäntöön. Vuoden 2004 konkurssilaki aiheutti muutoksia useisiin muihin lakeihin. (Hallituksen esitys 2003.)

Suomen konkurssilaki

Konkurssilain (20.2.2004/120) 1.luvun 1§:n mukaan yritys, joka ei kykene vastaamaan veloistaan, voidaan asettaa konkurssiin. Hakijana voi olla velkoja tai velallinen itse. Laissa määrätään, että, konkurssi alkaa, kun velallinen asetetaan tuomioistuimen päätöksellä konkurssiin (KonkL 1: 4§). Konkurssin alettua velallinen menettää oikeuden määrätä konkurssipesään kuuluvasta omaisuudestaan (KonkL 3: 1§). Konkurssi tähtää velallisen varallisuuden likvidointiin ja siitä saatujen rahojen jakamiseen velkojille. Menettelyssä velallisen koko omaisuus käytetään yhdellä kertaa hänen velkojensa maksuksi suhteellisesti kunkin velan suuruuden mukaan. (KonkL 1: 1§.) Velallinen ei vapaudu vastaamasta niistä konkurssisaatavista, joille ei konkurssissa kerry täyttä suoritusta (KonkL 1: 6§). Konkurssi päättyy, kun konkurssipesä on selvitetty ja pesään kuuluva

omaisuus muutettu rahaksi, ja pesänhoitajan on laatinut lopputilityksen, jonka velkojat hyväksyvät (KonkL 19: 1§ ja 7§).

Velallisen vapauksien rajoituksiin ja konkurssimenettelyn velvoitteisiin liittyvät konkurssilainsäädännön määräykset koskevat pääsääntöisesti luonnollista henkilöä. Konkurssilainsäädännön mukaan velallisen oikeudet ja velvollisuudet kuuluvat sille, joka on henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön velvoitteista. Koska Suomessa konkurssitila ymmärretään konkurssivelallisen kyvyttömyydeksi hallita omaisuuttaan ja siten myös kyvyttömyydeksi harjoittaa liiketoimintaa, konkurssivelallinen on kelpaamaton toimimaan yhteisöllisessä luottamusasemassa muun muassa osakeyhtiön hallituksen jäsenenä tai yhtiön perustajana. Pääsääntöisesti kelpoisuuden rajoitukset ovat voimassa enintään neljän kuukauden ajan konkurssin alkamisesta. Konkurssihakemustieto kuitenkin säilyy luottorekisterissä viisi vuotta hakemuksen vireille tulosta (henkilötietolaki 21§) vaikuttaen henkilön luottokelpoisuuteen. (Karkia 2003, 40–41, 179.)

Velkajärjestely ja ulosotto

Luonnollinen henkilö, joka on henkilökohtaisessa vastuussa konkurssiin ajautuneen yhtiön velvoitteista esimerkiksi luottoyhtiölle, voi vapautua velkavastuusta yksityishenkilön velkajärjestelyn kautta. Vuoteen 2003 mennessä velkajärjestely oli myönnetty noin 55 000 henkilölle, joista kolmannes oli yritystoiminnasta velkaantuneita entisiä yrittäjiä. Joka seitsemäs velkajärjestelyyn osallistuneesta oli yrittäjän läheinen, joka oli vastuussa yritystoiminnan veloista antamansa takauksen vuoksi. Velkajärjestelyn maksuohjelma kestää tavallisesti viisi vuotta, mutta voi olla tätä pidempi, jos velallinen säilyttää järjestelyssä omistusasuntonsa. Tällöin maksuohjelman pituus on jopa 12–15 vuotta. (Karkia 2003, 44, 176.)

On todettu, että jos velkavastuu mitoitetaan velallisen maksukykyyn nähden realistiseksi, myös velkojen todennäköisyys saada suoritus kasvaa. Vapautuminen konkurssiveloista, joko kokonaan tai osittain, vaikuttaa myönteisesti myös uuden yritystoiminnan aloittamiseen. Toisaalta, velkavastuusta vapautumisesta voi seurata yleisiä yritystoiminnan kannalta kielteisiä vaikutuksia kuten luotonsaannin ehtojen kiristyminen ja kilpailun epäoikeudenmukaistuminen.

Yksityishenkilön velkajärjestely voidaan nähdä velallisen oikeudeksi, kun taas ulosotossa on kysymys velkojanoikeudesta. Vuonna 2003 voimaanastunut ulosottolain muutos kuitenkin määrää, että velkojan saatavat menettävät täytäntönnäpönsä 15 vuodessa lopullisen tuomion antamisesta. Jos velkojana on luonnollinen henkilö, määräaika on kuitenkin 20 vuotta. Ulosottoa pystyi vapautumaan aikaisintaan maaliskuun alussa 2008. (Karkia 2003, 45–46.)

2.4.2 Keskeisiä lainsäädännön kehittämiskohtia uuden alun kannalta

Euroopan unionin fresh start – opin mukaisesti konkurssi tulisi nähdä oppimismahdollisuutena. Tavoitteena on, että kansallista lainsäädäntöä tarkasteltaisiin fresh start – opin mukaisesti. Keskeisenä haasteena on fresh start – periaatteiden toteuttaminen niin, ettei uuden alun mahdollistaminen vääristä kilpailua, vaikeuta yritysten rahoituksen saantia tai kannusta liialliseen riskinottoon. Samanaikaisesti on otettava huomioon velkojan oikeudet. (Karkia 2003, 190.)

Karkian (2003, 149 -150) mukaan suomalaisen maksukyvyttömyys- ja konkurssilainsäädännön ongelmana on se, että yksityishenkilön velkajärjestely ja yrityssaneerausmenettely luetaan velallisen oikeudeksi, kun taas konkurssi tai ulosotto on velallisen vastuuta korostavaa velkojainoikeutta. Siten sillä, mikä menettely toteutuu tai mihin järjestelyyn yrittäjä pääsee, on huomattava merkitys konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumisen kannalta. Karkian mielestä ongelmana on myös se, että usein velallinen odottaa liian kauan ennen kuin haakeutuu konkurssimenettelyyn. Syyt viivytelyyn ovat menettelyn aiheuttamassa kielteisessä leimassa, menettelyyn osallistumisen kalleudessa, menettelyn aloittamisen ehdoissa sekä siinä, että konkurssimenettelyn alkaessa yrittäjä menettää määräysvallan yrityksessään.

Konkurssimenettelyn aloittamisesta huolimatta velalle kasvaa viivästyskorkoa. Näin ei ole kaikissa Euroopan maissa (Euroopan komissio 2002). Karkian (2003, 47) mukaan korkoprosentin alentamisella menettelyn alkaessa voisi arvioida olevan myönteinen vaikutus konkurssin jälkeiseen uuteen alkuun. Vuonna 2002 Suomessa voimaantullut viivästyskorkoja koskeva korkolain uudistus tosin sallii viivästyskoron kohtuullistamisen, jos kertyneiden viivästyskorkojen määrä on kohtuuttoman suuri (Korkolaki 20.8.1982/633 sekä korkolain muutos 2002/340).

Myös luottotietolainsäädäntö on keskeisellä sijalla konkurssin jälkeisen yritystoiminnan aloittamisessa. Luottotietomerkinnot sekä niiden kestoajat vaikuttavat konkurssin tehneen yrittäjän mahdollisuuksiin saada rahoitusta liiketoiminnalleen. Uuden luottotietolain (15.11.2007/ 527) tehtävänä on kuitenkin antaa selvät ohjeet siitä, miten yritysten luottokelpoisuutta arvioidaan. Tällä uudistuksella poistettiin sellaiset tilanteet, joissa aiemmassa yrityksessään konkurssin tehneen yrittäjän ”maine” esti rahoituksen saamista uudelle yritykselle. Luottotietolainsäädäntö antaa yrittäjille myös oikeuden valvoa omien tietojensa käyttöä ja laatua. (Karkia 2003, 47.)

Vuonna 2004 voimaanastunut konkurssilainsäädäntö antaa mahdollisuuden päättää konkurssi sovintoon ennen lopputuloksen vahvistamista tuomioistuimessa. Sovinto mahdollistaa myös konkurssimenettelystä saneerausmenettelyyn siirtymisen. Sovintojen määrän odotetaan kasvavan, sillä sovintoon ei tarvita kaikkien velkojien suostumusta. Karkian (2003, 162 ja 169; myös Koulu 2002, 57) mukaan yrityksen myyntiä toimivana kokonaisuutena tavoitteleva menettely puoltaisi paikkaansa myös Suomessa. Nykyisin käytössä oleva omaisuuden likvidointiin pyrkivässä konkurssimenettelyssä menetetään usein muun muassa työpaikkoja ja muuta sellaista, mitä ei olisi tarpeen menettää.

Konkurssiyrityksen rahaksi muuttamisessa ei usein myöskään saavuteta käypää hintaa.

Oman asunnon säilyttämisen mahdollisuus konkurssiin ajautumisesta huolimatta, on todettu olevan merkittävä yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä maldaltava tekijä (Karkia 2003, 27). Toisaalta, koska velallisen tilanteen helpottamiseksi tehtävät muutokset heijastuvat rahoitusmarkkinoihin, asuntoon kohdistuvat maksuvapautukset heikentäisivät aloittavan yrityksen rahoituksen saantia.

Mielenkiintoista on, että konkurssilainsäädäntö ei tee eroa rehellisen ja epärehellisen konkurssivelallisen välillä. Keinottelun tuloksena syntynyt konkurssi katsotaan kuitenkin rikolliseksi toiminnaksi, josta yrittäjä voidaan asettaa liiketoimintakieltoon 3-7 vuodeksi ja estää eräät johtavat asemat yhtiöissä. (Karkia 2003, 41.) Mielenkiintoista tämä on siksi, että esimerkiksi vahingonkorvausoikeudessa tahallisesti tai tahattomasti aiheutettu vahinko synnyttää usein erilaisen vahingonkorvausvastuun. Karkian (2003, 180, myös Euroopan komissio 2002) mukaan eron tekeminen rehellisen ja epärehellisen toiminnan välille olisi välttämätöntä yrittäjän konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumisen kannalta. Erottelulla voitaisiin vaikuttaa konkurssin aiheuttamaan kielteiseen leimaan ja uuden yrityksen toimintamahdollisuuksiin.

3 KONKURSSISTA UUTEEN ALKUUN

Konkurssi voidaan nähdä eräänlaisena yrittäjäksi ryhtymisen syiden ja motiivien uudelleen arvioinnin paikkana. Yrittäjä joutuu kyseenalaistamaan osaamisensa ja kykynsä toimia yrittäjänä. Konkurssiin loppunut yritystoiminta jättää yrittäjälle yleensä velkoja ja merkinnän luottotietoihin, jolloin rahoituksen järjestyminen yrittäjäuran jatkamiselle voi olla hankalaa. Tällöin voisi olettaa, että yrittäjän intentiot yritystoiminnan jatkamiseen ovat vähäiset (esim. Shpeherd 2003). Kuitenkin esimerkiksi Van de Klaauw (1998) esittää, että konkurssin tehneiden yrittäjien yrittäjäysintentiot ovat todennäköisesti vahvat. Hänen mukaansa niiden yrittäjien kohdalla, jotka ovat lopettaneet yrittäjäuransa henkilökohtaisista (esim. yrittäjyyden ja muun elämän yhteensovittaminen) syistä, yrittäjäysintentiot ovat heikommat.

Metzgerin (2006) mukaan noin kolme prosenttia ensimmäisessä yrityksessään konkurssiin päätyneistä saksalaisista yrittäjistä jatkaa yrittäjäuraansa, keskimäärin 15 kuukautta konkurssiin asettamisen jälkeen. Verrattuna sarjayrittäjien määrään yleensä luku melko pieni. Esimerkiksi Skotlannissa tehdyn tutkimuksen mukaan yrityksen perustaneista 11,5 prosentilla (Cross 1981, 219) ja Pohjois-Irlannissa 25 prosentilla (Birley, Cromie, Myers 1990, 28) oli aiempaa yrittäjäyskokemusta. Konkurssin tehneiden yrittäjien kohdalla kyse on todennäköisesti siitä, että heidän mahdollisuutensa jatkaa ovat huonommat, ei niinkään siitä, että heidän jatkamishalunsa olisivat heikommat (Mezger ja Niefert 2006). Karkian (2003, 20) mukaan huomattava joukko konkurssin tehneistä, uudestaan yrittäjänä toimimisesta kiinnostuneista yrittäjistä, joutuu luopumaan perustamistoimista konkurssin taloudellisten seuraamusten vuoksi.

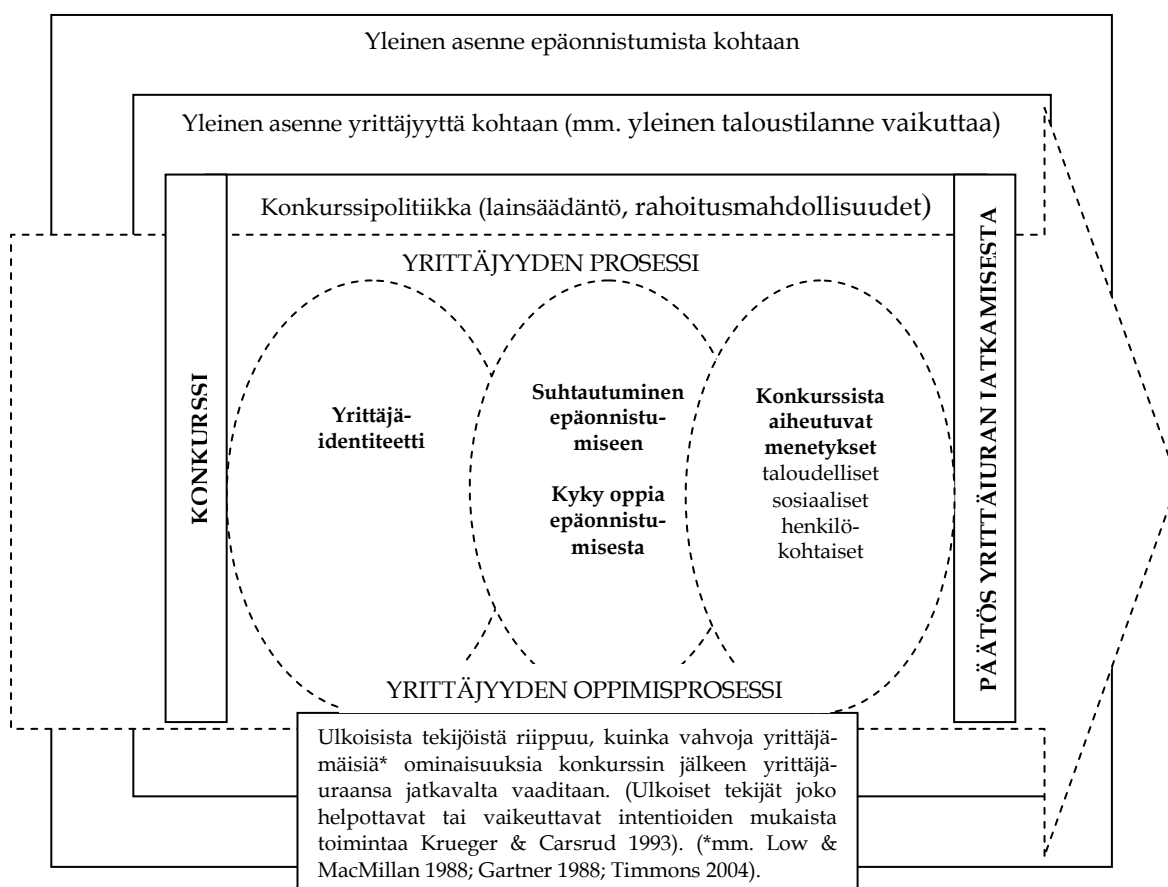
Huovisen ja Tihulan (2006) mukaan yrittäjäuran jatkamisessa epäonnistumisen jälkeen saattaa olla kyse pyrkimyksestä osoittaa itselleen ja muille, että on kyvykäs toimimaan yrittäjänä. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että epäonnistuneella yrittäjällä voi olla vaikeuksia sopivan palkkatyön löytämisessä, jolloin yrittäjäuran jatkaminen voi olla paras mahdollisuus tehdä osaamista tai koulutusta vastaavaa työtä (Huovinen 2007, 186).

Meztgerin ja Niefertin (2006) mukaan velkojen suuruus näyttäisi olevan suorassa suhteessa jatkamishalujen vahvuuteen. Sitä vastoin sillä, kuinka pitkä yrittäjäyshistoria yrittäjällä on ennen konkurssia, ei näyttäisi olevan merkitystä. Metzger ja Niefert väittävät, että yrittäjäuraansa jatkavat eroavat monessa suhteessa niistä konkurssin tehneistä yrittäjistä, jotka eivät jatka. Väitteensä tueksi hän esittää velan suuruuden lisäksi sen, että jatkavista useimmat ovat hyvin koulutettuja nuoria miehiä. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin tapayrittäjien osalta yleensä (vrt. mm. Ucbasaran ym. 2006; Schutjens ja Stam 2006), joskaan ne eivät Metzgerin ja Niefertin mukaan ole kaikilta osin yleistettävissä: jatkumiseen vaikuttavien tekijöiden tutkimus ei ole heidän mielestään ollut riittävää.

Konkurssilla on yrittäjäuran jatkumisen kannalta myös muita negatiivisia seurauksia kuin velkaantuminen ja luottokelpoisuuden menettäminen. Tällaisia

ovat esimerkiksi kielteiset asenteet, joiden kategorisointi Huovisen (2007) tapayrittäjyysmallin mukaisesti toimintaympäristön veto- tai työntötekijöiksi ei tunnu luontevalta. Kyse on pikemminkin yrittäjyyttä *estävistä* tekijöistä (vrt. kuvio yrittäjyysintentioiden muodostumisesta s. 19). Esimerkiksi työttömyys, joka nähdään yleensä yrittäjyyden syntyyn vaikuttavana työntötekijänä, ei konkurssin tehneen yrittäjän kohdalla välttämättä lukeudu työntötekijöihin, vaikka yritystoiminnan päättyessä konkurssiin yrittäjä jääkin usein työttömäksi. Työttömyyden työntövaikutus ei välttämättä realisoidu yrittäjyytenä, sillä yritystoiminnan aloittaminen voi estyä johtuen tilanteesta vaikuttavista yrittäjyyttä estävistä tekijöistä. Myöskään liiketoimintamahdollisuuden havaitseminen vetotekijänä ei välttämättä johda yritystoimintaan kuten "normaalitilanteessa" tapahtuisi, koska konkurssin seurauksena aiheutunut velkaantuminen ja luotokelpoisuuden menettäminen voivat estää yritystoiminnan toteutumisen.

Yhtenä estävänä tekijänä voidaan nähdä yrittäjän uupuminen konkurssiin johtavien ja sitä seuraavien tapahtumien aikana. Kyse voi olla varsin traumaattisesta kokemuksesta. Kokemuksesta toipuminen on varsin yksilöllinen prosessi, johon vaikuttaa yrittäjän tukiverkoston lisäksi myös hänen omat henkiset voimavaransa.

KUVIO 8 Teoreettinen viitekehys – konkurssin jälkeisen yrittäjärajan jatkamiseen vaikuttavat tekijät

Yrittäjäuran jatkamiseen vaikuttavat tekijät koottu yllä olevaan kuvioon "Teoreettinen viitekehys – konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat tekijät" (KUVIO 8). Tämän tutkimuksen ensisijaisena kohteena on kuvion keskiössä olevat yrittäjään liittyvät tekijät. Todellisuudessa yrittäjä ei kuitenkaan tee päätöstään tyhjiössä, vaan vallitsevilla yrittämiseen ja epäonnistumiseen kohdistuvilla asenteilla sekä yrittämiseen liittyvällä säädöksillä ja niiden seurauksilla on vaikutusta yrittäjän valintoihin.

3.1 Ympäristön suhtautuminen konkurssiin

Yhteiskunnan ja kulttuurin suhtautuminen epäonnistumiseen vaikuttaa väistämättä siihen, miten yrittäjä itse suhtautuu epäonnistumiseen ja miten hän arvioi epäonnistumisen syitä. Yritystoiminnassa epäonnistumiseen suhtautumisen kulttuuri on aikaan ja paikkaan sidottu, ajassa muuttuva ilmiö, joka puolestaan on sidoksissa yleisiin yrittäjäasenteisiin. Eroja yrittäjäasenteissa ja yritysten esiintyvyydessä on maiden ja maanosien välillä, mutta myös maiden sisällä erot voivat olla huomattavia. Landier'n (2004) mukaan yritystoiminnan esiintyvyydellä on yhteys siihen, kuinka herkästi konkurssin tehnyt yrittäjä leimautuu epäonnistujaksi. Suomessa yrittäjien osuus kaikista työllisistä on noin 5 %, mikä on pohjoismaalaisittain keskitasoa (Arenius, Autio ja Kovalainen, 2005).

Cardon ja Potterin (2003) mukaan voidaan sanoa, että yleinen asenne asettaa yrittäjän vastuuseen epäonnistumisesta. Ajalla ja erityisesti taloudellisella tilanteella on heidän mukaansa kuitenkin merkitystä sen kannalta, luetaanko epäonnistumisen syyksi yrittäjän virhe vai epäonni. Mielenkiintoista on se, että mitä kauemmin yleinen taloudellinen alamäki jatkuu, sitä herkemmin epäonnistuminen katsotaan yrittäjän syyksi heikon taloudellisen tilanteen sijaan.

Landier (2004) mukaan yrittäjän epäonnistujaksi leimautuminen on yleisempää sellaisissa ympäristöissä, joissa yritystoiminnassa epäonnistuminen vaikuttaa yrittäjän luottokelpoisuuteen ja hänen saavutettavissaan olevan pääoman hintaan. Saavutettavissa olevalla pääoman hinnalla on yhteys maan konkurssilainsäädäntöön. Maittain vaihtelevalla lainsäädännöllä on siis vaikutusta konkurssiyrittäjien mahdollisuuksiin aloittaa uudelleen. (Landier 2004, 3, 23–24). Yrittäjää kohtaan tiukka konkurssilainsäädäntö vaikuttaa jossain määrin myös yritysten riskinotto- ja kasvuhaluihin.

Ympäristön suhtautumisella ja yleisellä asenteella konkurssiin ja konkurssin jälkeiseen yrittämiseen on siis väistämättä merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta. Suhtautuminen voi tehdä yrittäjäasenteiden mukaisen toiminnan joko helpommaksi, vaikeammaksi tai mahdollisesti estää sen kokonaan. Myös läheisten suhtautuminen konkurssin jälkeiseen yrittämiseen vaikuttaa yrittäjän intentioihin ja toimintaan. Mitä enemmän konkurssin tehneen yrittäjän läheiset ovat joutuneet kohtaamaan konkurssin kielteisiä seurauksia, sitä enemmän heidän voisi ajatella asennoituvan yrittäjyyden kannalta kielteisesti.

3.2 Yrittäjän oma suhtautuminen epäonnistumiseen

Tämän tutkimuksen näkökulmasta varsin keskeistä on se, miten yrittäjä itse mieltää epäonnistumisen: pystyykö hän näkemään yrittäjyyden prosessina ja epäonnistumisen asiana, joihin oman toiminnan lisäksi vaikuttavat myös muita tekijöitä ja pystyykö yrittäjä hyväksymään epäonnistumisen osana yrittäjyyden prosessiin kuuluvaa epävarmuutta? Epäonnistumisen kohtaaminen ja yritystoiminnan riskien realisoituminen johtavat yrittäjän väistämättä pohtimaan seuraavia valintojaan. Se miten yrittäjä arvioi epäonnistumista vaikuttaa puolestaan yrittäjän oppimiseen ja yrittäjän käyttäytymiseen.

Voitaneen epäillä, että kaikki ne yrittäjät, jotka jatkavat yrittäjäraansa "suotuisissa olosuhteissa" eivät tekisi niin konkurssitilanteessa. Esimerkiksi Weinerin ja Kuklan (1970) väite siitä, että luonteenpiirteiltään samankaltaiset yksilöt saattavat toimia erilaisissa tilanteissa hyvinkin eri tavalla, on mielenkiintoinen. Erityisesti kiinnostavaa on se, että samankaltaiset yksilöt kokevat menestymisen usein samoin, mutta toimivat epäonnistumisen kohdatessaan eri tavalla: toiset välttelevät epäonnistumiseen johtaneita tilanteita, kun taas toiset pyrkivät jatkossa selviytymään samankaltaisista tilanteista paremmin. Yrittäjän epäonnistumiseen suhtautuminen ja myös kyky oppia epäonnistumistilanteesta näyttäisivät tämän perusteella olevan keskeisiä yrittäjärajan jatkumiselle konkurssin jälkeen.

Kysymys siitä, miten yrittäjä reagoi kohdatessaan epäonnistumisia ja turhautumista, on mielenkiintoinen. (Cardon ja McGrath 1999.) Tapa suhtautua epäonnistumiseen ei synny tyhjiössä. Suhtautumistapaan vaikuttavat ensinnäkin yrittäjän henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten usko omiin kykyihin yritystoiminnassa, johon puolestaan vaikuttavat luonteen piirteet kuten sinnikkyys ja peräänantamattomuus sekä kokemus ja tilannetekijät (vrt. yrittäjyysintentioiden syntyminen s. 18). Toiseksi yrittäjän omaan suhtautumiseen vaikuttaa se, miten kulttuuri, jossa yrittäjä toimii, suhtautuu epäonnistumiseen. Se mitä epäonnistuminen kyseisessä kulttuurissa tarkoittaa, syytetäänkö tapahtuneesta yksilöä vai ympäristöä, vaikuttaa merkittävästi yrittäjän ajatteluprosessiin ja käyttäytymiseen. Myös sillä kuinka vahvasti yrittäjä on tunteen tasolla sitoutunut yritykseensä, on merkitystä epäonnistumiseen suhtautumisen kannalta (Cardon ym. 2005). (Cardon & Potter 2003.)

Yrittäjän reaktiot epäonnistumistilanteessa riippuvat attribuutioteorioiden mukaan siitä, minkä hän näkee olevan syynä tapahtuneeseen. Jos yrittäjä kokee epäonnistumisen johtuneen puutteista omissa (synnynnäisissä) kyvyissään (innate ability), hän reagoi yleensä riittämättömyyden tunteeseen tavalla, jota voidaan luonnehtia "avuttomaksi". Tällainen reaktio johtaa siihen, että yrittäjä pyrkii vastaisuudessa välttämään samankaltaisia tilanteita (Weiner ja Kukla 1970), koska omien luontaisten kykyjen muuttaminen tuntuu yrittäjältä mahdottomalta (Dweck ja Legget 1988). Toisaalta, attribuutioteorioiden mukaan ihmisillä on myös taipumus lukea menestyminen omaksi ansiokseen ja epäonnistuminen muista tekijöistä johtuvaksi (Heider 1958), mikä ei sekään ole epäonnistumisen syiden objektiivista arviointia.

Toisaalta, jos yrittäjä kokee epäonnistumisen johtuneen siitä, että tilanteeseen ei yksinkertaisesti paneuduttu tai sitä ei suunniteltu riittävästi, ja että samanlainen tilanne voidaan tulevaisuudessa hoitaa paremmin keskittymistä lisäämällä, yrittäjä reagoi tilanteeseen kehittymistä ja oppimista tukevalla tavalla (positiivinen attribuutiostrategia) (Cardon ja McGrath 1999). Yleensä tällainen reagoititapa lisää yrittäjän suoritustasoa ja yrittäjä säilyttää myönteisen suhtautumisensa jopa toistuvissa epäonnistumistilanteissa (Weiner ja Kukla 1970).

Yrittäjän reagoititapa epäonnistumisen kohdatessa riippuu yrittäjän itselleen asettamista tavoitteista sekä siitä, mitä menestyminen hänelle tarkoittaa ja miksi hän tavoittelee menestymistä. Cardonin ja McGrathin (1999) mukaan yrittäjä voi ymmärtää menestymisen kahdella tavalla. Menestyminen voi tarkoittaa yrittäjälle sitä, että hän saa tunnustusta suorituksistaan, ja sitä että hän saa aikaan muiden ihmisten nähtävissä olevia todisteita merkittävistä saavutuksista. Toinen tapa ymmärtää menestys on nähdä se mahdollisuutena kehittyä yrittäjänä ja yksilönä. Yrittäjä, jolle menestys tarkoittaa ensiksi kuvattua, kokee epäonnistumisen todennäköisesti merkinä omien kykyjen puutteesta ja hän pyrkii jatkossa välttämään vastaavia tilanteita. Jos menestys tarkoittaa yrittäjälle jäljempänä kuvattua, toiminnassa epäonnistuminen koetaan todennäköisesti kehittymiseen kuuluvana oppirahojen maksuna. (vrt. ulkoiset ja sisäsyntyiset motiivit s. 17) (Cardon ja McGrath 1999.)

Yrittäjät, jotka reagoivat epäonnistumistilanteissa avuttomasti, eivät objektiivisesti tarkasteltuna ole välttämättä kyvyiltään heikompia kuin ne, jotka suhtautuvat epäonnistumiseen myönteisemmin (vrt. yrittäjyysintentioiden rakentuminen s. 18). Näiden yrittäjien yrittäjäuran jatkuminen epäonnistumisen jälkeen on kuitenkin epätodennäköistä, koska yrittäjällä ei ole uskoa omiin kykyihinsä. Lisäksi se, että yrityksen epäonnistuminen on aina jossain määrin julkinen tapahtuma, mikä mahdollistaa yrittäjän kykyjen joutumisen arvostelujen kohteeksi, voi olla tunnustusta toiminnastaan hakevalle yrittäjälle musertava kasvojen menetys. Yrittäjä voi pyrkiä syyttämään epäonnistumisesta muita toimijoita tai tekijöitä, ja näin siirtämään huomion itsestään ja omasta riittämättömyyden tunteestaan muualle. (Cardon ja McGrath 1999.)

Epäonnistumiseen oppimiskokemuksena suhtautuvan yrittäjän näkemys itsestään on toisenlainen. Hän ei näe yrityksen toiminnan epäonnistumista ilmentymänä omista kyvyistään, eikä myöskään ole yhtä herkkä ulkopuolisille arvioinneille kuin yrittäjä, joka kokee omat kykynsä riittämättöminä ja jotka hakevat tunnustusta suorituksistaan. (Cardon ja McGrath 1999.) Sisäsyntyiset motiivit nähdäänkin sekä edellytyksenä että seurauksena sille, että yrittäjä uskoo omiin kykyihinsä yritystoimintaan liittyvien tehtävien suorittamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa (Ucbasaran ym. 2006, 31).

3.3 Epäonnistumisesta oppiminen

Mielipiteet epäonnistumisen hyödyllisyydestä yrittäjänä kehittymisen kannalta ovat jokseenkin jakautuneet (Cardon ja Potter 2003). Jotkut tutkijat ovat sitä

mieltä, että epäonnistuminen on oppimisen näkökulmasta tärkeämpää kuin menestyminen. Tällaisen kannan ovat ottaneet muun muassa Sarasvathy ja Menon (2002), jotka väittävät, että tapayrittäjälle yritys on instrumentti henkilökohtaiseen menestykseen, ja että yrittäjä oppii yhtä hyvin menestyneiden kuin epäonnistuneidenkin yritysten kautta siitä, mikä toimii ja mikä ei. Samaa mieltä ovat Minniti ja Bygrave (2001), jotka toteavat, että epäonnistumisesta oppiminen tarjoaa mahdollisuuden parantaa menestymismahdollisuuksia seuraavassa yrittäjämäisessä ponnistuksessa. Myös Timmons (1999, 30) painottaa, että yritykset epäonnistuvat, ei niinkään yrittäjät. Hänen mukaansa menestyminen vaatii kokemusta myös epäonnistumisesta, jota menestyvät yrittäjät käyttävät oppimisen työkaluna.

Hytti (2002) on samoilla linjoilla. Hänen mukaansa yrittäjät, jotka käsittelevät epäonnistumista rakentavasti, kykenevät antamaan uuden merkityksen tapahtuneelle ja oppimaan epäonnistumisesta. Uuden merkityksen myötä negatiivisesta tapahtumasta tulee pääosin myönteinen, tai ainakin oppimisen kannalta merkittävä tapahtuma. Hytin mukaan epäonnistumisen näkeminen tärkeänä oppimiskokemuksena erottaa yrittäjän ei-yrittäjästä tai menestyvän yrittäjän huonommin menestyvästä.

Epäonnistumisen merkityksellisyyttä oppimisen näkökulmasta vahvistavat lisäksi muun muassa Argyrisin ja Schönin (1996) ajatukset siitä, että rutiinista poikkeavat tilanteet aiheuttavat luultavammin muutoksia keskeisissä oletuksissa, normeissa ja tärkeysjärjestyksissä. Rutiinitilanteet johtavat puolestaan tehokkaampaan toimintaan. Edelleen Ucbasaran ym. (2006, 47) esittävät, että jos toiminta on menestyksellistä (toiminnan tulos positiivinen), yrittäjä ei luultavasti koe tarpeelliseksi ajatus- ja toimintamallien muuttamista, eikä henkisessä pääomassa näin ollen tapahdu muutosta.

Shepherd (2003) kuitenkin muistuttaa, että epäonnistumisesta oppimisen prosessi ei ole yksinkertainen. Epäonnistumisesta oppiminen ei ole missään nimessä automaattista eikä välittömästi tapahtuvaa. Joissakin tilanteissa negatiiviset tunteet johtavat uuden etsimiseen ja sopeutumiseen, ja joissain tilanteissa kognitiivisten prosessien jumiutumiseen. Shepherdin mukaan epäonnistumisen synnyttämien negatiivisten tunteiden ymmärtäminen on oppimisprosessin ymmärtämisen kannalta tärkeää, koska negatiiviset tunteet ja niiden syvyys voivat estää oppimisen. Useille yrittäjille tunnesiteen katkaiseminen epäonnistuneeseen yritykseen ei ole helppoa ja että tämä ”luopumisen tuska” saattaa häiritä epäonnistumiskokemuksesta oppimisen mahdollisuuksia.

Tätä ajatusta näyttäisi tukevan muun muassa Ucbasaranin ym. (2006) tutkimus, jonka mukaan aiemmassa yritystoiminnassaan epäonnistunut yrittäjä ei menesty seuraavassa yrityksessään paremmin verrattuna ensikertaa yrittäjänä toimiviin. Toisaalta on myös tutkimuksia, joiden mukaan epäonnistuneet yrittäjät oppivat usein virheistään ja menestyvät jatkossa paremmin yrittäjinä (mm. Euroopan unioni 2002).

Tutkijoiden erilaiset käsitykset epäonnistumiskokemusten hyödyllisyydestä oppimisprosessin kannalta kertonevat siitä, että epäonnistuminen määrittellään eri yhteyksissä eri tavoin. Epäonnistua voi monella tavalla ja erilaisin

seurauksin. Epäonnistuminen antaa toki mahdollisuuden oppia ja muuttaa toimintaansa, mutta toisaalta epäonnistuminen ja varsinkin sen seuraukset voivat vaikuttaa merkittävästi yrittäjän kykyyn oppia tapahtuneesta. Yrittäjän oma suhtautuminen epäonnistumiseen ja se mitä merkityksiä hän epäonnistumiseen liittää, vaikuttavat tapahtumien käsittelyyn ja sen myötä hänen mahdollisuuksiinsa oppia kokemuksesta. Epäonnistumisesta oppimiseen vaikuttavat väistämättä myös tunteet ja epäonnistumiskokemuksen läpikäyneen yrittäjän henkinen kapasiteetti, kyky käsitellä tapahtunutta ja sen seurauksia. Taloustieteellisessä tutkimuksessa on perinteisesti ehkä oltu taipuvaisia ajattelemaan, että yrittäjät ovat taloudellisesti toimivia ihmisiä, jotka ovat ensisijaisesti rationaalisia ja itsekkäitä (ks. Brockway 1986, 16). Tunteiden merkitys on jäänyt tämän suuntaisessa ajattelussa kenties hieman jalkoihin.

3.4 Konkurssista aiheutuvien menetysten laajuus

Epäonnistumisesta aiheutuvat erilaiset menetykset, niiden erilaajuiset seuraukset ja niiden tuloksena syntyvät kielteiset tunteet vaikuttavat yrittäjän kykyyn arvioida tapahtunutta. Menetysten laajuus ja seuraukset vaikuttavat siihen kuinka syviä syntyvät negatiiviset tunteet ovat ja kuinka paljon tilanteesta selviäminen yrittäjältä vaatii. Yritystoiminnan päättyessä konkurssiin voidaan usein puhua toiminnan traumaattisesta loppumisesta ja näin ollen myös traumaattisesta kokemuksesta. Traumaattisella tapahtumalla tarkoitetaan puolestaan tapahtumaa, ”joka uhkaa tärkeitä elämänarvoja tai merkitsee niiden menetystä ja jossa aiemmat elämäkokemukset eivät riitä tilanteen hallintaan” (Christianson 1994). Konkurssiin ajautuminen tarkoittaa yrittäjälle tilannetta, jossa hän on pakotettu luopumaan osasta minuutta määrittävistä tekijöistä. Jos yrittäjä on ollut yrittäjälle minuutta määrittävä tekijä ja rooli sosiaalisissa verkostoissa, voi yrittäjän identiteetti joutua koetukselle. Joskus yrittäjä joutuukin konkurssin seurauksena miettimään ja hakemaan paikkansa myös ihmisenä – ilman yrittäjyyden tuomaa roolia.

Shepherdin (2003) mukaan ihminen on selvinnyt epäonnistumisen aiheuttamasta surusta silloin, kun epäonnistumisen ajattelu ei enää synnytä negatiivisia tunteita, jotka voivat estää tilanteen käsittelyn ja epäonnistumisesta oppimisen. Tuntemukset kuten turtuneisuus, epäusko ja viha kilpailijoita, yleistä taloudellista tilannetta ja velkojia kohtaan sekä vihaa suuremmat itsesyytökset ja syyllisyys voivat kaikki kuulua yrittäjän tunneskaalaan yrityksen ajauduttua konkurssiin. Nämä ovat oireita surusta ja murheesta. Shepherd (2004) toteaa kuitenkin, että konkurssista selviäminen on prosessi, joka voi nopeutua tai hidastua yrittäjän oman ja muiden ihmisten toiminnan seurauksena.

Omistajajohtajan menetykset konkurssissa ovat usein sekä liiketoiminnallisia ja taloudellisia että sosiaalisia ja henkilökohtaisia (esim. Zietsma 1999). Konkurssiin liittyviä liiketoiminnallisia ja taloudellisia seurauksia mm. velkaantumista ja luottokelpoisuuden menettämistä käsiteltiin luvussa 2.4.1 Suomen konkurssilainsäädäntö ja luvussa 3.1 Ympäristön suhtautuminen epäonnistu-

miseen. Ympäristön suhtautumisessa voi olla kyse myös sosiaalisista ja henkilökohtaisista menetyksistä, sillä erityisesti pienyritysmailmassa luottamus yhteistyö- ja verkostosuhteissa saavutetaan, ja myös menetetään, henkilökohtaisella tasolla (Hytti 2004, 249).

Suhteen katkeaminen yrityksen ja itsen välillä voi tuntua yrittäjästä henkilökohtaisena menetyksenä. Shepherdin (2003) mukaan yrittäjän menettäessä yrityksensä kyse saattaa olla samankaltaisista tuntemuksista kuin läheisen kuollessa. Ihminen on kummassakin tapauksessa pakotettu luopumaan jostain itselleen tärkeästä elämän osa-alueesta. Lisäksi, koska pienyritystoiminnassa yritystoiminnan kannalta olennaiset suhteet ja yrittäjän henkilökohtaiset sosiaaliset suhteet ovat usein osin samoja, vaikutukset yrittäjän näkemykseen itsestään yrittäjänä ja ihmisenä joutuu väistämättä koetukselle. Kyse on myös vaikutuksista yrittäjäidentiteettiin.

Konkurssikokemuksella on vaikutusta siihen miten yrittäjä näkee itsensä. Yrittäjä kokee konkurssin usein henkilökohtaisena epäonnistumisena ja kasvojen menetyksenä yritystoiminnan kannalta olennaisissa verkostoissa. Myös yrittäjän itsekunnioitus ja identiteetti joutuvat koetukselle, koska erityisesti pienyritysmailmassa luottamus yhteistyö- ja verkostosuhteissa saavutetaan, ja myös menetetään, henkilökohtaisella tasolla (Hytti 2004, 249). Kiinnostavaksi kysymykseksi nouseekin, mitkä yrittäjän elämäntilanteeseen liittyvät ja toimintaympäristöä kuvaavat tekijät puoltavat yrittäjäuran jatkumista seuraavassa yrityksessä konkurssin jälkeen. Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että yrittäjä näkee yrittäjyyden tavoittelemisen arvoiseksi ja järkeväksi ratkaisuksi esteistä huolimatta? Nousevatko esimerkiksi yrittäjän sisäsyntyiset motiivit, jotka ovat sekä edellytyksenä että seurauksena sille, että yrittäjä uskoo omiin kykyihinsä yritystoimintaan liittyvien tehtävien suorittamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa (Ucbasaran ym. 2006, 31), yrittäjyyteen vetävinä tekijöinä vahvemmassi, kuin yritystoimintaa estävät tekijät?

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTO

4.1 Laadullinen tapaustutkimus

Laadullinen tutkimus on yksityisestä yleiseen etenevää ja on kiinnostunut useasta yhtäaikaista lopputulokseen vaikuttavasta tekijästä. Laadullinen tutkimus auttaa tutkijaa ymmärtämään yksittäisiä tapahtumia, tapahtumaketjuja ja tarkasteltavien ihmisten käyttäytymistä. Se antaa vastauksia kysymyksiin miksi ja miten jokin ilmiö tapahtuu. Pyrkimyksenä on realistinen, usein aineistolähtöinen tutkimus, ei mallin tai teoreettisen hypoteesin tilastollinen testaus. Laadullinen tutkimus koostuu kahdesta perusosasta: tietojen keräyksestä ja niiden analysoinnista (Alasuutari 1994, 28 Bell & Bryman 2003, 53–56; Kovalainen, 2006.)

Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein aineistolähtöisestä analyysistä, mikä voi tarkoittaa kahta periaatteellista lähestymistapaa: on mahdollista pitäytyä tiukasti aineistossa, analysoida sitä ns. grounded-mallin mukaisesti ja rakentaa tulkintoja tiiviisti aineistosta käsin. Toinen, väljempi tapa on pitää aineistoa tutkijan teoreettisen ajattelun lähtökohtana, apuvälineenä tai lähtökohtana tulkinnoille. (Eskola & Suoranta 1999, 146). Tässä tutkimuksessa lähestymistapa on jälkimmäinen, aineistoa käytetään ennen kaikkea teoreettisen ajattelun apuvälineenä.

Laadullisen tutkimuksen tulokset perustuvat usein pieneen määrään tutkittavia tapauksia. Eskolan ja Suorannan (1999, 66) mukaan oikeastaan kaikki laadulliset tutkimukset ovat tapaustutkimuksia. Tapaustutkimuksessa tavoitteena on monipuolisen kuvan saaminen tutkittavasta tapauksesta. Tapaus voi olla yksittäinen organisaatio, alue, henkilö tai tapahtuma. (Alasuutari 1994, 28; Bell & Bryman 2003, 53–56; Kovalainen, 2006.)

Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat yrittäjäjauran jatkumiseen konkurssin jälkeen. Erityinen kiinnostus kohdistui yrittäjän omiin näkemyksiin ilmiöstä. Laadullinen tapaustutkimus tuntui näin ollen luontevalta tutkimusmenetelmä valinnalta. Tutkimuskohteet valikoituivat kohdeilmiön asettamien tunnusmerkkien mukaan, jotka olivat yrittäjäjauran jatkuminen konkurssin jälkeen ja omistajayrittäjäyys pienyrityskontekstissa. Tutkimuksen kohteena oli siis yrittäjä yksilönä, tapauksena. Tutkimuskohteiden valinnassa oli kyse harkinnanvaraisesta näytteestä. Tutkimuskohteiden löytämiseen/valikoitumiseen vaikutti olennaisesti kohdeilmiön sensitiivisyys ja henkilökohtaisuus. Tutkimuskohteeksi saatiin kaksi yrittäjää. Alkuperäisenä ajatuksena oli, että teemahaastattelujen yhteydessä tai haastattelujen jälkeen tutkija toimittaa yrittäjille täytettäväksi taustatietolomakkeen. Tätä suunnitelmaa ei kuitenkaan toteutettu, koska tarvittavat tiedot kävivät ilmi haastattelujen aikana.

4.2 Aineiston kuvaus

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin teemahaastattelun keinoin. Teemahaastattelu oli sopiva vaihtoehto, koska se on hyvä metodi tilanteisiin, joissa ”haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen”. Teemahaastattelun keinoin voidaan tutkia kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita. Teemahaastattelussa korostuu haastateltavien elämysmaailma ja heidän määritelmänsä tilanteista. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistui ennen kaikkea yrittäjien käsityksiin ja ajatuksiin kohdeilmioista. Edellä mainitut seikat vapauttavat pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hurme 2006.)

Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun teemat syntyvät ilmiöstä tehdyn kirjallisuusanalyysin perusteella. Analyysin avulla tutkija on päätenyt oletuksiin tilanteen määrittävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille. Tutkijan tekemä analyysi auttaa tutkijaa erottamaan objektiiviset tosiasiat subjektiivisista tilanteen määrittelyistä. (Hurme 2006; Merton ym. 1990, 3-4.) Tässä tutkimuksessa käytetty teemahaastattelurunko koostui seuraavista teemoista: yrittäjäyys, yrittäjäidentiteetti, yrittäjäyden motiivit, menestyminen ja epäonnistuminen, konkurssi ja uusi alku.

Aineisto koostui siis kahdesta teemahaastattelusta. Tutkimuskohteista toinen oli tutkijan isä ja toinen tutkimuskohteista tavoitettiin lehtiartikkelista saadun informaation opastamana. Toisen haastatteluun osallistuneen yrittäjän halukkuutta osallistua tutkimukseen tiedusteltiin suullisesti, ja toista yrittäjää lähestyttiin sähköpostilla. Haastatteluajoista sovittiin myönteisten vastausten jälkeen. Samassa yhteydessä yrittäjille ilmoitettiin teemoista, joita haastattelussa tulnaisiin käsittelemään. Yrittäjistä toista (Yrittäjä A) haastateltiin hänen yrityksensä liikehuoneistossa 22.5.2009, ja toisen haastattelu tapahtui yrityksen toimistossa 28.6.2009 (Yrittäjä B).

Haastattelut kestivät kumpikin hieman yli tunnin (1 h 16 min ja 1 h 18 min). Haastattelut nauhoitettiin kannettavalle tietokoneelle Audacity-ohjelmaa käyttäen. Haastattelutilanteessa tutkijalla oli käytössään apukysymyslista, jos haastateltava ei pelkän teeman perusteella saanut ”juonesta kiinni”. Lista oli kummassakin tilanteessa sama. Tutkija pyysi kumpaakin haastateltavaa pohtimaan ääneen, mitä haastattelun teemat tarkoittavat hänelle sekä yleisesti että henkilökohtaisesti. Teemat olivat haastateltavan näkyvillä koko haastattelun ajan. Pyrkimys oli, että haastateltava on keskustelussa pääroolissa, mutta tutkijan oli mahdollista tehdä jatko- ja lisäkysymyksiä, mitä tapahtuikin melko paljon. Haastattelun teemat eivät olleet tarkkarajaisia, joten jonkin teeman alla tuotettu teksti saattoi sopia paremmin johonkin toiseen teemaan. Litteroitua tekstiä haastatteluista syntyi yhteensä 31 sivua A4-kokoista sivua ja fonttia 12 käyttäen.

4.3 Aineiston luotettavuus

Aineiston luotettavuutta arvioidaan perinteisesti validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä. Validiteettiin vaikuttavat muun muassa lähteiden luotettavuus sekä tehtyjen tulkintojen, johtopäätösten ja aineiston välisen suhteen pätevyys. Aineiston tulkintaa pidetään reliaabelina silloin, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia. (Eskola & Suoranta 1999, 214.) Laadullisen tutkimuksen kohdalla on joskus luontevampaa käyttää muita käsitteitä. Tämän tutkimuksen kannalta olennainen on muun muassa vahvistuvuuden käsite, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkijan tekemät tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. (Niittykangas & Valli, 2006.)

Tutkimuksen toistettavuudella viitataan siihen, että aineiston analysoinnissa käytetyt luokittelu- ja tulkintasäännöt esitetään niin yksiselitteisesti kuin mahdollista. Tulkinta vaikuttaakin laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen merkittävästi, koska tulkintaa liittyy kvalitatiiviseen tutkimukseen paljon. Tutkittavat henkilöt tekevät tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä ja haastattelijan käyttämästä kielestä, jolloin puhutaan ensimmäisen asteen tulkinnasta. Tutkimusta tekevä tutkija tekee näistä ensimmäisen asteen tulkinnoista teoreettisia tulkintoja, eli toiseen asteen tulkintoja. Laadullisiin käsitteisiin liittyy aina arvoarvostelmia, ja viimekädessä arvot ratkaisevat, miten jokin käsite määritellään. (Eskola & Suoranta 1999, 78, 149.)

Eskolan ja Suorannan (1999, 17) mukaan tutkijan objektiivisuus syntyy oman subjektiivisuuden tunnistamisesta. Kyse on siitä, että tutkija ei sekoita esimerkiksi omia uskomuksiaan, asenteitaan, arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. Laadullisen tutkimuksen tulkinnanvaraisuus ja tulkintoihin sisältyvät arvoasetelmat tekevät objektiivisuudesta kuitenkin jokseenkin kyseenalaisen. Muun muassa Hirsjärven, Sajavaaran ja Remeksen (1997, 75) mielestä tämän tutkimuksen aihe todennäköisesti kuuluisikin sarjaan ”vältä näitä”, koska tutkijalla on tutkimuksen kohdeilmiöstä omakohtainen ja tunnepitoinen kokemus. - Toisaalta voidaan ajatella, että tämä nimenomainen tutkimusaihe tuskin olisi valikoitunut ilman subjektiivista kokemusta aiheesta, ja että tutkijan oma kokemus ilmiöstä auttoi ymmärtämään ilmiön monitahoisuutta.

Hirsjärven ym (1997, 202) mukaan haastattelumenetelmään liittyy sekä haastattelijasta että haastateltavasta johtuvia tekijöitä, jotka mahdollisesti heikentävät luotettavuutta. Tällaisia tekijöitä ovat mm. haastattelijan taidot sekä haastateltavan taipumus antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Haastatelluaineisto on konteksti- ja tilannesidonnaista, mikä tarkoittaa, että tutkimuksen kohteena olevat henkilöt saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin, kuin jossain muussa tilanteessa. Muun muassa tämän vuoksi tutkimuksen tuloksia ei pitäisi liiallisesti yleistää. (Hirsjärvi ym. 1997, 202–203.)

Aineiston roolina tässä tutkimuksessa onkin toimia ennen kaikkea teoreettisen ajattelun apuvälineenä. Erytinen kiinnostus kohdistui yrittäjän omiin näkemyksiin ilmiöstä. Tutkimuksen tavoitteena ei siis ollut tehdä yleistyksiä vaan ymmärtää konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuskohteiden määrä tässä tutkimuksessa on varsin pieni (kaksi teema-

haastattelua). Tutkimuskohteiden vähyys oli tiedossa jo työhön ryhdyttäessä. Kohdeilmion asettamien kriteerien mukaisten tutkimuskohteiden löytäminen tiedettiin aiheen henkilökohtaisuuden ja sensitiivisyyden vuoksi haasteelliseksi. Käytettävissä olevan ajan ja mahdollisuuksien vuoksi tutkimuskohteita ei kuitenkaan pyritty löytämään lisää.

4.4 Aineiston analyysi

Kerättyjen tietojen laadullinen analyysi voidaan Alasuutarin (1994, 30–35) mukaan jakaa kahteen vaiheeseen: havaintojen pelkistämiseen ja tulosten tulkinnaan ("arvoituksen ratkaiseminen"). Havaintojen pelkistämisessä voidaan puolestaan erottaa kaksi osaa. Ensinnäkin havaintoja tarkastellaan valitun teoreettisen viitekehityksen näkökulmasta ja toiseksi havaintojen määrää karsitaan yhdistelemällä ja etsimällä niistä yhteisiä piirteitä ja nimittäjiä. Havaintojen yhdistämisellä ei kuitenkaan pyritä määrittelemään tyyppitapauksia tai keskivertoyksilöitä. Tulosten tulkinnalla tarkoitetaan tutkimustuloksia, eli pelkistettyjen havaintojen pohjalta luotua merkitystulkintaa tutkitusta ilmiöstä.

Tässä tutkimuksessa haastattelun teemoilla (yrittäjäyys, yrittäjäidentiteetti, yrittäjäyden motiivit, menestyminen ja epäonnistuminen, konkurssi ja uusi alku) pyrittiin saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka kohdistuivat erityisesti yrittäjään liittyviin, jatkamispäätökseen vaikuttaneisiin tekijöihin. Haastattelun teemat toimivat aluksi myös aineiston luokittelun perustana. Teemojen väljyys ja osittainen päällekkäisyys edellytti kuitenkin luokkien uudelleen järjestämistä. Tutkija totesi, että tulosten raportoinnin ja luettavuuden kannalta järkevin tapa, on esittää tulokset kronologisessa, yrittäjäuraa mukailevassa järjestyksessä: yrittäjäuran alku, yrittäjän käsitys konkurssiin johtaneista prosesseista, yrittäjän konkurssille antamat merkitykset, konkurssin aiheuttamat menetykset, yrittäjän suhtautuminen menetyksiin, kokemuksesta oppiminen, kokemuksen muokkaama yrittäjäidentiteetti ja yrittäjäuran jatkamisen motiivit. Tulosten raportointi alkaa haastatteluista kootuilla yrittäjien taustatarinoilla, joiden tutkija uskoo helpottavan kokonaiskuvan syntymistä.

Sivulla 37 olevassa kuviossa (KUVIO 8, Teoreettinen viitekehitys – konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat tekijät) esitettiin kirjallisuuskatsauksen pohjalta esiinnousseet, konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumiseen vaikuttavat tekijät. Tutkimuskysymysten ja aineiston toivottiin tarkentavan kuvion keskiössä olevia, yrittäjään liittyviä tekijöitä. Aineiston toivottiin lisäksi joko vahvistavan tai heikentävän tutkimuskysymyksiin liittyviä ennako-oletuksia, joita tutkijalle oli syntynyt kirjallisuuteen perehtymisen perusteella. Tutkimuskysymykset ja niihin liittyvät ennako-oletukset olivat:

1. Onko sillä, että yrittäjä näkemään konkurssikokemuksessa erilaisia, jopa positiivisia merkityksiä, vaikutusta yrittäjäuran jatkumiseen. Tutkimuskysymykseen liittyvät tulokset raportoidaan luvussa 5.3. *Ennako-oletus*: yrittä-

jän kyky nähdä kokemuksessa uusia jopa myönteisiä merkityksiä vaikuttaa kokemuksesta oppimiseen ja yrittäjäuran jatkumiseen

2. Onko epäonnistumiseen suhtautumisella ja sillä miten yrittäjä ymmärtää menestymisen, merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta. Tutkimuskysymykseen liittyvät tulokset käsitellään osana yrittäjän konkurssille antamia merkityksiä luvussa 5.3.4. *Ennakko-oletukset*: yrittäjän näkemys menestyksestä vaikuttaa suhtautumiseen, Yrittäjäuran jatkuminen on todennäköisempää, jos yrittäjä näkee epäonnistumisen oppirahojen maksuna
3. Onko yrittäjäyden taustalla olevilla motiiveilla (sisäsyntyisiä vai ulkoisia) tavoitteilla merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta? Tähän tutkimuskysymykseen liittyvät tulokset raportoidaan luvuissa 5.2 (motiivit ensimmäisen yrityksen perustamisen taustalla) sekä 5.4. (motiivit konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumisen taustalla). *Ennakko-oletus*: konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkava on enemmän portfolio- kuin sarjayrittäjän kaltainen.
4. Millaisia muita vaihtoehtoja yrittäjäuran jatkamiselle oli, tai oliko niitä? Tähän tutkimuskysymykseen liittyvät tulokset raportoidaan osana yrittäjäuran jatkumisen taustalla olevia motiiveja luvussa 5.4.1. Tutkimuskysymykseen *ei liittynyt ennakko-oletuksia*.
5. Onko sillä, kuinka vahvasti yrittäjäyys määrittää yrittäjän identiteettiä (millaisena yrittäjänä itsensä näkee) merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta? Tutkimuskysymykseen liittyvät tulokset raportoidaan luvussa 5.5. *Ennakko-oletus*: vahva yrittäjäidentiteetti, kyky nauttia yrittäjäydestä ja kokemus itsestä ”hyvänä yrittäjänä” vaikuttavat myönteisesti yrittäjäuran jatkumiseen.

5 TULOKSET

5.1 Yrittäjien taustatarinat

Teemahaastattelujen pohjalta rakentui alla kuvatut tiivistelmät yrittäjien tarinoista. Tiivistelmistä käy ilmi yrittäjien ikään ja sukupuoleen liittyvät tiedot sekä yrittäjäuraan liittyvät keskeiset tiedot.

Yrittäjä A

Yrittäjä A, haastatteluhetkellä 52-vuotias mies, on toiminut yrittäjänä yhteensä seitsemän vuotta. Yrittäjä A aloitti yrittäjänä vuonna 1989, jolloin hän osti 22 vuotta toiminnassa olleen liikeyrityksen. Yritys toimi kotitaloustavaroihin erikoistuneella vähittäiskaupanalalla. Yrittäjä A oli yrityksen ostaessaan 32-vuotias. Ennen yritystoiminnan ostoa hän oli toiminut samalla toimialalla toimivassa yrityksessä myyjänä ja myymäläpäällikkönä sekä aiemmin myös muissa myyntitehtävissä.

Yrittäjä A kertoi, että ensimmäisen vuoden ajan yritystoiminta menestyi hyvin. Sitten lama iski päälle ja korot nousivat pilviin. Lisäksi yrittäjä A oli tehnyt toimitilasta viiden vuoden sitovan vuokrasopimuksen, josta ei päässyt irti. Yrittäjä A:n konkurssia edeltänyttä yrittäjäkokemusta leimaa laman tuomat vaikeudet ja useamman vuoden taistelu yritystoiminnan loppumista vastaan. Yritys haettiin konkurssiin vuonna 1996. Yrittäjä A oli konkurssin tapahtuessa naimisissa. Hänellä on yksi tytär, joka tuolloin oli 17-vuotias.

Yrittäjä A:n nykyinen, järjestyksessä toinen yritys perustettiin vuonna 2009, kun edellisen yrityksen konkurssiin hakemisesta oli kulunut 13 vuotta. Nykyinen liikeyritys toimii samalla toimialalla kuin hänen konkurssia edeltänyt yrityksensä. Edellisen ja nykyisen yritystoiminnan väliin jääneet vuodet yrittäjä A oli töissä toisen palveluksessa myyjänä. Palkkatyö oli samalla toimialalla kuin yrittäjän nykyinen liiketoiminta. Palkkatyö päättyi, kun työnantajan yritys lopetettiin. Yrittäjä A joutui työttömäksi, eikä hakemisesta huolimatta löytänyt uutta työtä. Yrittäjä A ehti olla työttömänä seitsemän kuukautta ennen nykyisen yrityksen perustamista. Yrittäjä A on edelleen naimisissa.

Yrittäjä B

Yrittäjä B on 52-vuotias mies. Hänen yrittäjäuransa on kestänyt yhteensä 28 vuotta, joista 19 vuotta ennen konkurssia. Yrittäjä B aloitti yrittäjänä 23-vuotiaana vuonna 1980. Hän osti tuolloin veljensä ja kolmannen osakkaan kanssa toiminnassa olevan teollisuuden alan yrityksen, joka valmisti tuotteita muille yrityksille. Yrityksen ostamista edeltävät kuukaudet yrittäjä B oli ollut työttömänä.

Kolmas osakas jäi pois yrityksestä ensimmäisen vuoden jälkeen. Yrittäjä B jatkoi toimintaa veljensä kanssa. Yritystoiminta laajeni vuoteen 1990-luvun lammavuosiin asti. Laman seurauksena yrityksen liikevaihto laski kolmannekseen siitä, mitä se oli ollut lamaa edeltävinä vuosina. Yritystoiminnassa tapahtui suuri muutos, kun Yrittäjä B osti veljensä osuuden yrityksestä vuonna 1995 veljesten riitaannuttua keskenään. Omistuspuhjan vaihtumisen jälkeen yritystoimintaa laajennettiin jälkikäteen katsottuna yrityksen liikevaihtoon nähden liian suurin investoinnein. Yritys haettiin konkurssiin vuonna 1998. Yrittäjä B oli konkurssiin hakeuduttaessa naimissa ja hänellä oli tuolloin 17-, 20- ja 22-vuotiaat lapset.

Yrittäjä B:n nykyinen, järjestyksessä toinen yritys perustettiin vuonna 2000, noin kahden vuoden kuluttua edellisen yrityksen konkurssiin hakemisesta. Edellisen ja nykyisen yritystoiminnan välissä yrittäjä B kokeili töitä toisen palveluksessa. Uusi yritys perustettiin kuitenkin varsin pian yrittäjä B:n löydettyä siihen sopivan kumppanin. Vuonna 2000 perustetun yrityksen rinnalle on perustettu toinen yritys vuonna 2008. Nykyiset yritykset toimivat eri toimialalla (rakennusala) kuin yrittäjä B:n konkurssia edeltänyt yritys. Yrittäjä B on edelleen naimisissa.

5.2 Yrittäjämäinen asenne ja usko itseensä

Yrittäjien motiiveja ensimmäisen yrityksen perustamisen yhteydessä selvitettiin, koska haluttiin nähdä, ovatko ne pysyneet samoina vai onko niissä tapahtunut muutosta verrattuna yrittäjäuran jatkumiseen liittyviin motiiveihin. Molemmat yrittäjät näkivät, että yrittäjämäinen asenne ja tapa toimia ovat tulleet mukaan kuvioon jo hyvin nuorena. Yrittäjäyys ei ole ollut niinkään tietoinen valinta vaan tietynlainen suhtautumistapa.

”Mä aloitin yrittäjän hommat periaattees 9-vuotiaana. ku piti saada karkkia. Mä keräsin niityltä kukkia ja menin sitte myymään sen kukkapuskan (...) -Mä keräsin jätepaperia ykstoistvuotiaana 4000 kiloo ja sain siit 13 pennii kilo sillo. (...) Ja sitte mä kävin myymäs tämmösii merkkejä, arpoja, ja mä olin Lohjan paras sillon. Mä en oo koskaa aatellutkaa, miks mä teen niin, mutta se o vaa niinku...mite mä ny sanosi.. (...) Mä ostin polkupyörät, teltat, ilmakiväärit. kaikki. Ei mun tarvinnu pyytää keltää mitää. Ni sieltä kautta se varmaan tuli. Niinku lähti” (Yrittäjä A)

”Yrittäminen on tullut äidinmaidosta, ihan lapsuudesta. Sattuma kautta alkaa tekemään jotain. Ei tää ittel ole ollu tietonen valinta, suoraan tietonen valinta. Se on tullu sattuman kautta. (...) Tietysti ajatus on ollu, et ehkä eri alalla kuin millä silloin alotti, (...) mutta sitte kuitenkin se on alkanu jostain muusta ku siit varsinaisesta isosta halusta alkaa yrittäjäks.” (Yrittäjä B)

Molemmat haastatellut yrittäjät kertoivat, että halu tehdä asioita oman ajattelun ja omien ratkaisujen perusteella sekä usko itseän ja omiin taitoihin olivat asioita, jotka kannustivat yrittäjyyteen. Kumpikin heistä koki, että raha ei ollut merkittävä kannustin yrittäjänä toimimisessa, ei ainakaan alkuvaiheessa. Itse asiassa molemmat suhtautuivat yrittäjyydellä rikastumiseen jokseenkin epäillen. Kummankin haastatellun yrittäjän toimintaa ohjasi yrittäjäuran alkuvaiheessa siis sisäsyntyiset motiivit, joiden tiedetään olevan edellytyksiä sille, että yrittäjä uskoo omiin kykyihinsä. (mm. Ubasaran ym. 2006, 31; Holopainen 1979).

Tilannetekijät ensimmäistä yritystä perustettaessa olivat haastatelluilla yrittäjillä varsin erilaiset. Yrittäjä A:lla oli useiden vuosien kokemus alalta, jolle hän ryhtyi yrittäjäksi. Hän siirtyi yrittäjäksi palkkatyöstä, myymäläpäällikön tehtävistä. Yrittäjä B:llä, joka oli yrityksen ostohetkellä työttömänä, ei puolestaan ollut kokemusta alasta, jolla hänen ostamansa yritys toimi.

”Aloin myymäläpäällikön tehtävässä vuonna -85. (...) Silleen yrittäjälähtöisesti tein tän homman ja mä sain sen onnistumaan. Oli nousukausi ja tuli valtavat nousut siihen myyntiin ja muuta. Tuli myöskin se semmone niinku, et mähä osaan tän homman ja sitä kautta, että jossain vaiheessa sitte oma. Se vaan niinku tuli silleen yks päivä. (...) Ei se ollu sitä, et mä olisin saanu parempaa palkkaa. Mä sain sillon ihan hyvää palkkaa. Tärkeintä on tämmöne vapaa työ. (...) Että kun se usko itteensä on niin vahva, ja haluaa niinko mennä eteenpäin sitä tietä. Ja tuota, jos tässä onnistuu tässä voi saahaki sitä rahaa, mutta se on sitte ku pelais lottoo...Vähä niinku.” (Yrittäjä A)

”Vanha tuttavapiiri kävi vieraalla töissä ja omast mielest ne pärjäs parempi [taloudellisesti], ku itte. Siihe tuntimäärää, mitä itte teki. Itte teki viittätoista, neljäätoista tuntii, viikoloppusi, ja se rahalline tulo oli kumminki pientä. Mut sit kumminki sen pari ensimmäise vuode jälkee ko homma meni eteepäi ja tulost tuli (...) Itte oli tyytyväine siihe omaa saavutukseen, omaa tekemiseen. Oli niinko tyytyväine. Ni ei sitä sit enää halunnu luovuttaa. Siit [yrittäjänä toimimisesta]saa kumminki jotain koko ajan.” (Yrittäjä B)

Yrittäjä B ehti olla yrittäjänä vuosikymmenen ajan ennen kuin yritys ajautui vaikeuksiin laman myötä. Lamaa edeltäviin aikoihin oli liittynyt yritystoiminnan kasvua ja mukaan oli tullut tavoite taloudellisesta hyödyn saamisesta yritysmyyntin kautta. Lama kuitenkin muutti suunnitelmat. Laman jälkeen yrityksen omistus pohja muuttui, kun yrittäjä B osti veljensä osuuden yrityksestä ja yritys jäi kokonaan hänelle.

”Aluks tavoitteena oli, että sillä [yritystoiminnalla] elättää ittes ja perhees. Sitte ku sitä [yritystä] laajennettii tai rakennettii oma halli, ni aattelit, et täs ku saadaa halli maksettua, ni sitte voidaa vaik

myydä se. Mut sitte ku se homma meni kumminki viel paremmi eteepäi ja rakennettii taas uus halli, ni aattelit, et okei tätä tehdää viel muutama vuosi, ja sit myydää pois ja aletaa tekee jotai muuta hommaa. Mut sit se vaa. Tuli lama ja homma alotettii niinku alusta. Se oli vaa pakko, vaik liikevaihto putos kolmanneksee. Siit vaa niinko jatketaa ja potkitaa eteepäi, mut ei kertaakaa kumminkaa tullu mielee, et mää lopetan. Paitsi silloin, ku tuli velipojan kans riitaa. Sillon mää aattelin, et mää lopetan nää hommat. Mut en mää aatellu, et mää lopetan yrittäjänä. Mää aatteli, et mää alja tekee joi-tain toista hommaa.” (Yrittäjä B)

Yrittäjäksi ryhtymisen motiivien samankaltaisuudesta huolimatta haastateltujen yrittäjien tarinat ja yrittäjyyden prosessit ovat rakentuneet melko paljon toisistaan poikkeaviksi. Yrittäjä A aloitti yrittäjänä juuri ennen lamavuosia ja ajautui pian taloudellisiin vaikeuksiin. Yrittäjä B:n yrittäjä ura oli kestänyt ennen konkurssia jo 19 vuotta. Tuohon ajanjaksoon mahtui niin nousuja kuin laskujakin. Konkurssiin johtaneet prosessit ja syyt olivat Yrittäjä A:n ja Yrittäjä B:n kohdalla varsin erilaiset, samoin kuin heidän motiivinsa ryhtyä uudelleen yrittäjiksi. Näitä teemoja käsitellään seuraavissa luvuissa.

5.3 Yrittäjän konkurssille antamat merkitykset

Tutkimuskysymykseen numero 1 ”Onko sillä, että yrittäjä näkee konkurssikokemuksessa erilaisia, jopa positiivisia merkityksiä, vaikutusta yrittäjäuran jatkumiseen? liittyvä ennako-oletus oli, että yrittäjän kyky antaa konkurssille uusia merkityksiä vaikuttaa siihen, että tapahtumasta tulee pääosin myönteinen, tai ainakin oppimisen kannalta merkittävä tapahtuma (Hytti 2002). Näin ollen uusien, erityisesti positiivisten merkitysten antaminen kokemukselle vaikuttaisi olennaisesti myös yrittäjäuran jatkumiseen.

Seuraavassa käsitellään yrittäjien konkurssille antamia merkityksiä: näkemyksiä konkurssin syistä, konkurssiin hakeutumisesta, konkurssin aiheuttamista menetyksistä ja epäonnistumisesta sekä koko prosessista oppimiskokemuksena. Luvussa 5.3.4 Yrittäjän näkemys epäonnistumisesta, käsitellään tutkimuskysymystä numero 2 ”Onko epäonnistumiseen suhtautumisella ja sillä miten yrittäjä ymmärtää menestymisen merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?”.

5.3.1 Yrittäjän oma käsitys konkurssiin johtaneista syistä

Syitä konkurssin tapahtumiseen nähtiin sekä ulkoisissa tekijöissä että omassa toiminnassa ja osaamisessa, joissa oli joko puutteita tai ylilyönnejä.

”Mä ostin valmiin yrityksen, jota ei olis kyllä koskaan pitäny tehdä. (...). Luulin, et mä saan vanhan asiakaskunnan, mut se oliki huonosti hoidettu yritys. Olin pistäny kaikki kiinni siihen [yritykseen] ja sitte iski se hirvee lama. (...). Korot kuitenkin oli kahtakymmentä ja devalvaatiosta tuli kolmekymmentä prosenttia lisää velkaa. (...). Ei voinu mitää, siinä kelkassa olin. Viien vuoden vuokrasopimus, siitä ei päässy eroon. Ei niinku ollu mitään tehtävissä. Tiesit, et loppu tulee, mutta koska ja miten kauan jaksaa. (...). Sitä tietysti toivo, et jotain ihmeellistä tapahtuu. Mää tein niinku 23 tuntia töitä, ajoin itte kuljetukset ja pistin henkilökunnan pihalle, ja aattelin, et jos muutos tulee, ni mä vielä selviän.(...). Lama oli kestänyt niin kauan, että sen oli jo kohta käännättävä (...) Viimisenä vuonna tein plussaa, mut ei se riittäny, ku pankki vei kaiken.” (Yrittäjä A)

”Otin aivan järjettömii riskei. Siin oli sitä vauhtisokeutta, Tehtiin asioita täydellä höyryllä ja sitte vielä ku rahottajat ja kaikki muut oli siin samas leikis mukana. Sitte ku sitä prosessii lähdeitti tekee, sitä rahoitust järjesteele, ni sillon tehti liikevaihtoon nähde tuplainvestointei. Rahotukset järjesty, mut sitte unohtu yks tärke asia: tuotanto oli edelleen samalaine ku ennen. Eihä se riittäny. Olis täytyny men pidemmäs kaares ne investoinnit, rauhallisemmin.” (Yrittäjä B)

Molemmat haastatellut yrittäjät kuvasivat konkurssia odotetusti rankkana kokemuksena. Kummankin kertomuksesta ymmärtää, että ajat ennen konkurssia olivat kaaosmaisia: sinnittelyä, oljenkorsiin tarttumista, työn tekemistä kellon ympäri ja taistelua väistämätöntä vastaan. Sana ”syöksykierre”, jossa yrittäjä menettää otteensa ja vauhti vain kiihtyy, kertoo haastateltujen yrittäjien kuvailemista tunteista ja tapahtumista varsin osuvasti. Molemmat yrittäjät uskoivat kuitenkin hyvin pitkään, että asiat kyllä selviävät ja että he pystyvät omalla toiminnallaan vaikuttamaan asioiden kulkuun.

”Se [pankinjohtaja] sano, et jos sul olis paljon enemmän velkaa, ni olis helpompi neuvotella ja järjestellä se velka. Mulla olikin vähän velkaa heiän mielestään. Että tee konkurssi. Ja mä olin niinku silleen, et mä taistelen. En tee konkurssia. Se oli pari vuotta ennen sitä konkurssitilannetta.” (Yrittäjä A)

”Ajattelin, et mää oon ihan ylivoimane näis hommis. Mää pysty tekee kaikki nää asiat.” (Yrittäjä B)

Kummallekin yrittäjälle tuli tietyllä tavalla yllätyksenä, että omat resurssit eivät riittäneetkään muuttamaan tilannetta. Omien henkisten tai fyysisten voimavarojen riittämistä tai omaa jaksamista tai sen loppumista ei kumpikaan osannut kyseenalaistaa. Kumpikaan yrittäjä ei nähnyt omaa kokonaisvaltaista väsymis-

tään ennen kuin oli pakko. Yrittäjä A kertoo, että toive yleisen taloudellisen tilanteen muuttumisesta ja yrityksen viimeisenä vuonna ennen konkurssia tekemä positiivinen tulos pitivät yrittäjää ja yritystä liikkeellä. Yrityksen pystyssä pysyminen ja ”yhden miehen taistelu” vaativat kuitenkin veronsa. Yrittäjä A kuvaa, että aika ennen konkurssia on jäänyt hämärän peittoon: ”tavallaan jäi vuos niinkun tyhjää”.

Yrittäjä B:lle konkurssia edeltäneeseen aikaan oli kuulunut uusiin ideoihin liittyviä suuria investointeja. Yrittäjän nykykäsityksen mukaan yrityksen todellisuus jäi uusiin suunnitelmiin liittyvän vauhtisokeuden jalkoihin. Töitä ja tilauksia olisi ollut, mutta liian suuret investoinnit ja toteutuksen huono suunnittelu sekoitti aiemmin vakaasti toimineen yrityksen. Yrittäjä B:n kohdalla yrityksen epäonnistuneet kehittämis- ja laajenemissuunnitelmat aiheuttivat yksinkertaisesti sen, että asiat alkoivat levitä käsiin. Asioiden eteenpäin vieminen ja koossa pitäminen söivät lopulta yrittäjien voimat.

”Ehkä vuos vielä, jos olisin pystynyt [niin olisi voinut selvitä ilman konkurssia], mut (...) niinku masentu siinä ja, ja meni iha niinku rikki. (...) Vuojen päästä ehkä. Silloin olis alkanu se nousu [lama päätyi] Ois voinu selvitä. Viimisenä vuonna mä tein plussia, mut se ei riittäny, ku pankki vei kaikki.(...) Emmä tahdo kellekkää vihammiehellekkää sellasta kohtaloa ku sillon.” (Yrittäjä A)

”Se oli se fyysine ja henkine voima, mikä myös voi loppuu (...) ei pelkästää se työ ja raha ja muu Se [voimien loppuminen] on se todella vaarallinen ja varsinkin yksinyrittäjälle, joka omistaa yksinään yrityksen. Ni se on tosi vaarallinen peikko. Ja sitä ei koskaa oteta huomioo tai sanotaan, et minä en ainakaa pystyny koskaa ottaa sitä huomioo .Sitte kun menee se raja ylitte, ni sit siit ei oo enää paluut. Ainoastaan sillo, jos sul o hyvä organisaatio ja systeemi, mut jos se on niinku periaatteessa yhden miehen takan kaikki ni sillo se tarkoittaa sitä, et tulee se peikko. Konkurssimies. Lakimies, joka hakee sut konkurssii. Tai hakeudut itte konkurssii, ku huomaat, et joku sanoo sul, et vaihtoehdot o täsä.” (Yrittäjä B)

Yrittäjä A:n konkurssiprosessiin vaikutti merkittävästi 1990 - luvun lama, joka muutti hetkessä monen yrityksen toimintamahdollisuudet, vaikka prosessissa oli yrittäjän omien sanojen mukaan kyse myös virhearvioinneista. Yritys A:n konkurssiprosessin sovittaminen mihinkään Ooghe ja DePrijkerin (2006) konkurssitypologian esimerkkiluokkaan ei tunnu aineistosta saatujen tietojen perusteella kovin mielekkäältä. Yritys B:n konkurssiprosessia voisi sen sijaan sovittaa Ooghe ja De Prijkerin typologian luokkaan 2, joka kuvaa investoinneissaan epäonnistuvia kunnianhimoisia kasvuyrityksiä, jotka eivät taloudellisesti pysty järjestämään liiketoimintansa ympäristön vaatimusten mukaiseksi. Yritys B:n prosessi voisi kuulua myös luokkaan 3, johon kuuluvat sokaistuneet kasvuyri-

tykset, joita johdetaan liian itsevarmasti ilman realistista käsitystä yrityksen taloudellisesta tilanteesta.

5.3.2 Konkurssi pelasti hengen

Kummatkin haastatellut yrittäjät hakivat itse yrityksensä konkurssiin. Molemmat kertoivat olleensa siinä vaiheessa henkisesti todella uupuneita. Yrittäjä A kertoi, että päätös alkoi kypsyä sen jälkeen, kun lääkäri oli todennut hänellä vakavan uupumustilan. Lääkäri oli vannottanut, että Yrittäjä A lähtee välittömästi vähintään kahden viikon lomalle yksin. ”Loma auttoi ajattelemaan, että jospa mä lopetan”, Yrittäjä A kertoo. Kun päätös oli syntynyt, sitä ei enää muut-
tanut mikään.

”Mä menin pankkiin, mä sanoin, että tos on pankkikortti ja avaimet firmaan, ny mä lopetan. Niin pankki sano, että neuvotellaan. Mä sanoin, et mä oon kolme vuotta yrittäny neuvotella, eikä se oo joh-
tanu mihinkään. Ette enää saa mun päätä kääntymää. Mää oon päätökseni tehny.” (Yrittäjä A)

Päätös konkurssin tekemisestä oli Yrittäjä A:lle sekä pelottava että tietyllä tavalla helpottava. Konkurssin seuraukset pelottivat, mutta samalla se myös päätti yhden synkän kauden elämässä. Yrittäjä A totesi, että ilman konkurssiin hakeutumista elämä olisi voinut päättyä kokonaan.

”Ehkä se tarkoitti mun hengen pelastamista. Mä oli niin rikki silloin (...) Mä aattelin itsemurhaa joka päivä. Jos mä olisin jatkanu, se olis voinu toteutua. Ehkä jos mä oisin vaimon kans kahestaan niin oisin ehkä tehnykki sen. Mut ku oli tyttö, ni mä aattelin, et mä haluan vielä nähä sen.(...) Kun mä tein sen konkurssin, kolme kuukautta nukuin periaattees yhtä soittoa. Se [konkurssi] oli niinku välttämättömyys tehä.(...) Loppujen lopuks se oli helpotus.” (Yrittäjä A)

Yrittäjä B: kertoi, että toimituksien myöhästymiset ja niistä sekä investoinneista aiheutuvat maksuvaikkeudet johtivat siihen, että yksi velkojista laittoi saatavansa perintään, kun yritys ei pystynyt suorittamaan velvoitteitaan määräajassa. Yrittäjä B ymmärsi konkurssin väistämättömyyden siinä vaiheessa, kun luotto-tietoyhtiö lähetti ilmoituksen, että yrityksellä on seitsemän päivää aikaa maksaa saatava. Yrittäjä B kertoi, että jos hän ei itse olisi hakenut konkurssia, joku muu olisi sen tehnyt. Prosessin pysäyttäminen ja konkurssiuhkan poistaminen oli Yrittäjä B:n mukaan tässä kohtaa mahdotonta, koska julkistettu tieto maksuhäiriöstä (protestilistalle joutuminen) olisi saanut muutkin velkojat ryhtymään perintätoimiin, eikä yrityksen olisi ollut mahdollista selviytyä siitä. Yrityssaneeraukseen hakeutuminen olisi ollut ainut keino, mutta Yrittäjä B totesi, että hänen voimansa eivät siinä kohtaa enää riittäneet. Yrittäjä B kertoi, että konkurssiin

johtanut prosessi ja päätöstä konkurssiin hakeutumisesta seurasi totaalinen, sairaalaan asti vienyt uupumus ja masennus.

”Konkurssin tekeminen tarkoitti pimeätä putkee, kamalaa asiaa, mistä ei niinko ymmärrä yhtää mitää. Ihan käsittämätön asia: pudota konkurssii. (...) Sikko se tulee ni se tulee, ja sit sil ei tietysti voi enää mitää, mut (...) se on ratkasevampaa millanen tukiverkosto ittel on takana. Jos ei o ketään, ni se voi ol aika huonki hetki. Se loppuu sit kaikki siihe.” (Yrittäjä B)

Toisaalta myös yrittäjä B:n mielestä konkurssilla oli tarkoituksensa. ”Mut tällai jälkeepäi, ni emmä oo enää yhtää katkera, et sillai kävi. Se o ihan hyvä, et kävi, kun ei siit muute ymmärtäny hypät pois.”

5.3.3 Konkurssista aiheutuneet menetykset

Kumpikin haastateltu yrittäjä toi esille konkurssin aiheuttamat taloudelliset, sosiaaliset ja henkilökohtaiset menetykset. Molemmat olivat omistajayrittäjinä taanneet yrityksen velkoja omalla henkilökohtaisella omaisuudellaan, jonka he menettivät konkurssissa. Yrittäjä A kertoi, että konkurssissa meni asunto, mökki ja kaikki muukin omaisuus. Yrittäjä B:n kodalla omaisuuden kanssa kävi samansuuntaisesti. Kumpikin yrittäjä on vuosien mittaan saanut taloudelliset asiansa järjestykseen ja velkansa maksuun velkajärjestelyn kautta. Yrittäjä A:n velkajärjestelyyn jäänyt summa oli noin kaksi miljoonaa markkaa ja Yrittäjä B:n noin kolme miljoonaa markkaa. Velkajärjestelyyn pääseminen ei kuitenkaan ollut mikään itsestänselvyys. Sen hakeminen edellytti kummankin haastattelun mielestä vankkaa asiantuntemusta. Esimerkiksi Yrittäjä B:n kohdalla velkajärjestely alkoi vasta vuonna 2003, lähes viisi vuotta konkurssiin hakeutumisen jälkeen. Kuitenkin, nykytilanteessa molemmat pitivät objektiivisestikin ajatellen mittavia taloudellisia ja materiaalisia menetyksiä viime kädessä pienimpinä konkurssin aiheuttamina menetyksinä.

Konkurssiveloista ja velkajärjestelyistä aiheutunut luottokelpoisuuden menettäminen vaikutti yrittäjien mukaan ei pelkästään mahdollisuuksiin jatkaa yrittäjänä, vaan sillä oli Yrittäjä A:n mukaan vaikutusta myös omaan käsitykseen itsestä ihmisenä: ”Luottotiedot meni, kaikki meni (...) Mitään ei voinu, ei ollu oikeestaan ihminen. Tosi alas vietiin.” Yrittäjä B koki rankimpana menetyksenä sen, että kaikki se mitä oli tehnyt ja mistä oli haaveillut, liukui pois käsistä.

Molemmat yrittäjät kokivat alussa suurta häpeää konkurssin tekemisestä ja siitä, että jäivät velkaa yritystoiminnan kautta tutuiksi tulleille ihmisille. Kumpikin tunsu itsensä epäonnistuneeksi ja huonoksi niin yrittäjänä kuin ihmisenäkin. ”Sitä aatteli, et sitä saa hävetä maailman tappii asti silmät päästänsä, ko ei pystyny hoitaa asioitaan” (Yrittäjä B). Konkurssiin hakeutumisen aikoihin molemmat yrittäjät kokivat menettäneensä maineensa muiden yrittäjien ja ympäröivien silmissä.

Konkurssin seurauksilla oli väistämättä vaikutuksia myös yrittäjien perheisiin ja perhesuhteisiin. Yrittäjä A kertoi, että hänen isänsä ja siskonsa olivat taanneet yrityksen lainoja molemmat 100 000 markalla, jotka he menettivät prosessissa. Lisäksi Yrittäjä A kertoo, että hänen vaimonsa, joka alun perin oli vastustanut yrittäjäksi ryhtymistä, otti asunnon menettämisen erittäin raskaasti. Välit kuitenkin säilyivät sekä isään, siskoon että vaimoon, kaikesta huolimatta.

Yrittäjä B:n sairastuminen vakavaan masennukseen konkurssiin hakettumisen ja konkurssiprosessin aikana vaikutti perheen hyvinvointiin tilanteen ollessa muutenkin hankala taloudellisten menetysten vuoksi. "Konkurssi alkoi vuonna 98 ja päättyi 2003. Yrittäjäksi mä aloin taas vuonna 2000, mut sairaus [masennus] kesti kauemman" (Yrittäjä B). Yrittäjä A:n kohdalla uupuminen ei johtanut sairauteen asti, mutta hän koki, että henkinen toipuminen konkurssista ja sen seurauksista vei vähintään viisi vuotta. Se, että itse säilyi hengissä ja että perhe pysyi koossa, oli molempien haastateltavien mielestä materiaalisia ja taloudellisia menetyksiä tärkeämpiä.

5.3.4 Yrittäjän näkemys epäonnistumisesta

Tutkimuskysymykseen numero 2 *Onko epäonnistumiseen suhtautumisella ja sillä miten yrittäjä ymmärtää menestymisen, merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?* liittyvä ennako-oletus oli, että suhtautumistavalla on merkitystä. Oletuksen taustalla on näkemys siitä, että se mitä menestyminen tarkoittaa yrittäjälle ja miksi hän sitä tavoittelee, vaikuttavat epäonnistumiseen suhtautumiseen. Oletus on, että silloin, kun menestyminen tarkoittaa yrittäjälle suorituksista saatuja tunnistuksia ja muiden ihmisten nähtävissä olevia todisteita merkittävistä saavutuksista, tarkoittaa epäonnistumisen yrittäjälle todennäköisesti merkkiä omien kykyjen puutteesta. Tällöin hän todennäköisesti pyrkii jatkossa välttämään vastaavia tilanteita. Sen sijaan, oletuksen mukaan menestymisen ymmärtäminen kehittymismahdollisuutena auttaa yrittäjää näkemään epäonnistuminen kehittymiseen kuuluvana oppirahojen maksuna. (Cardon ja McGrath 1999.) Cardonin ja McGrathin näkemykseen nojautuen voisi olettaa, että yrittäjäuran jatkumisen kannalta on merkityksellistä, että yrittäjä ymmärtää menestyksen mahdollisuutena kehittyä ja epäonnistumisen kehitysprosessiin liittyvänä ilmiönä.

Menestymiseen liittyvissä pohdinnoissa tuli esille useita eri asioita. Yrittäjä A:n mukaan menestyjä on sellainen, joka omalla rehellisellä työllään, teoiltaan ja onnistumisillaan saavuttaa menestystä. Sellaisia, jotka saavuttavat menestystä ilman omaa panosta tai epärehellisyydellä, ei Yrittäjä A:n mukaan voi laskea menestyjiksi. Yrittäjä B koki menestymiseksi sen, että yrittäjä nauttii jonkinlaista arvostusta lähipiirissä ja asiakkaiden keskuudessa. Yrittäjä B:n totesi, että menestyä voi tietenkin myös ilman yritystä ja rahaakin. Tärkeintä on, että ihminen itse valitsee tavan elää ja tehdä asioita. Pääasiassa haastatellut yrittäjät kuitenkin pohtivat nimenomaan yrittäjänä menestymistä.

Mielenkiintoista on se, että epäonnistumiseen liittyvissä pohdinnoissa kumpikin yrittäjä määritteli epäonnistumisen ja epäonnistujan toisistaan erillisinä kokonaisuuksina: yrityksessä epäonnistuminen ja yrittäjänä epäonnistuminen eivät välttämättä ole sama asia. Pohdinnoista kävi ilmi, että kumpikin yrittäjä ajattelee erikokoisten epäonnistumisten kuuluvan yrittämiseen. Yrittäminen on jossain määrin sattumien summaa, minkä vuoksi epäonnistumisia sattuu jokaisen yrittäjän kohdalle. ”Niitähän [epäonnistumisia] tulee, mutta niihin ei pidä jäädä jumiin” (Yrittäjä B).

Samaa logiikkaa noudattaen kumpikin haastateltu yrittäjä mielsi epäonnistuneensa, mutta ei kokenut itseään epäonnistujaksi. Epäonnistuneeksi yrittäjäksi tai epäonnistujaksi haastatellut yrittäjät sen sijaan määrittelivät sellaisen yrittäjän, joka lähtee mukaan yritystoimintaan ”väärin” perustein tai rakentaa liikeideansa huonon yrittäjäystietämyksen varaan. Tällainen väärin perustein yrittäjäksi ryhtyvä perustaa yrityksen heidän mukaansa siksi, että hän näkee jonkun toisen menestyvän samalla konseptilla tai siksi, että yritystoiminnan ajatellaan olevan helppo tapa rikastua. Yrittäjä B kuvaa epäonnistunutta yrittäjää seuraavasti:

”[Ne] vetää firmaa puolen vuot, vuoden. Kauheella tohinalla alottaa ja yhtä koval tohinalla lopettaa. Ne lähtee tekee jotai jonku piene asia perää, ja aattelee, et maailma aukee siitä. Ottamati selvää, et oliko se vaa yks keikka, vai oliko se yritys ja yritystoimintaa.”

Kiinnostavaa on, että molemmat haastatellut yrittäjät näkivät epäonnistuneen yrittäjän sellaisena, jolla ei ole yrittäjänä toimimisen edellytyksiä Yrittäjä A:n mukaan epäonnistunut yrittäjä on sellainen, jota ei ole luotu yrittäjäksi. Yrittäjä B totesi epäonnistuneesta yrittäjästä puolestaan seuraavasti: ”Se tarkoittaa, et jos sä epäonnistut yrittäjänä, et sä lähdet vieraan palvelukseen. Ei siinä oo paljon vaihotehtoja.” Molemmat haastatellut yrittäjät kuvasivat epäonnistujan siis sellaiseksi, joka ei sovi kuvaukseksi hänestä itsestään. Yrittäjien käsityksiä itsestään tarkastellaan luvussa 5.5. Kokemuksen muokkaamaa identiteettiä.

5.3.5 Konkurssikokemuksesta oppiminen

Molemmat haastatellut yrittäjät kokivat, että konkurssikokemus on vahvistanut heitä sekä ihmisenä että yrittäjänä. Kokemus on tuonut vahvuutta erilaisten vaikeuksien ja epäonnistumisten kohtaamiseen. Kokemus on lisännyt ymmärrystä myös muita vaikeuksissa olevia yrittäjiä ja ylipäätään ihmisiä kohtaan. Molemmat yrittäjät kertoivat, että he osaavat hyödyntää konkurssista saatuja kokemuksia myös yritystoiminnassa.

”Sillon, kun sitä konkurssii ei oo koskaa kokenu, joku voi tietää teorias, mitä se on. Mut sitte ko se on omal kohdal konkreettisesti,

(...), niin o käyny konkurssikoulun, missä sä joko opit tai oot oppimatta, mut siit oppii paljon. Oikee tosi paljon.” (Yrittäjä B)

Yrittäjä A kertoi, että hän on nykyisessä yritystoiminnassa ottanut huomioon edellisessä yrityksessä tehdyt virheet. Hän totesi, että jos yritys joutuu taloudellisiin vaikeuksiin ja konkurssiin, on se tällä kertaa yksinkertainen prosessi hoitaa. Hän kertoo, että tässä yrityksessä hän on varmistanut sen, että ainoastaan hän itse on vastuussa yrityksen taloudellisista vastuista. Toisaalta yrittäjä A sanoi, että hän ei tällä hetkellä usko, että konkurssi on edes mahdollinen, koska hän on varmistanut ja suunnitellut erilaisia toimintamalleja erilaisten tilanteiden varalle.

Yrittäjä B totesi, että nykyään hän osaa suhtautua yritystoiminnassa eteen tuleviin ongelmiin rauhallisemmin. Hän kertoi oppineensa konkurssiprosessin aikana mm. perintälakiin ja ulosottolakiin liittyviä asioita. Niiden tuoman tiedon ja kokemuksen valossa, hankalistakin tilanteista, esimerkiksi yrityksen tilapäiseen kassavajeeseen liittyvistä ongelmista, selviää ilman turhaa ”paniikkia”. Tärkeä oppi Yrittäjä B:n mielestä on myös se, että nykyään ei enää yritä tehdä asioita yksin vaan yhdessä.

5.4 Motiivit ja tavoitteet yrittäjäuran jatkumisen taustalla

Luvussa 5.2 todettiin, että Yrittäjä A:n ja Yrittäjä B:n motiivit ryhtyä yrittäjiksi ensimmäisellä kerralla olivat varsin samankaltaiset, joskin tilannetekijät olivat erilaiset. Konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumisen motiivit sen sijaan olivat toisistaan poikkeavia. Yrittäjien tilannetekijät olivat myös tällä kertaa erilaiset.

5.4.1 (Ainoa) vaihtoehto

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuskysymystä numero 4 *Millaisia muita vaihtoehtoja yrittäjäuran jatkamiselle oli, tai oliko niitä?* Kysymykseen ei liittynyt tutkijan ennako-oletuksia, joskin Lampela-Kivistön (2000, 321) näkemys konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkaneista ”roolinsa vankeina” tuntui tutkijasta kuitenkin liian negatiivisesti sävyttyneeltä.

Yrittäjä A aloitti työt toisen palveluksessa kolme kuukautta ensimmäisen yrityksen konkurssiin hakeutumisen jälkeen, ja oli palkkatyössä yhteensä 12 vuotta ennen kuin joutui työttömäksi. Yrittäjä A oli työttömänä työnhakijana seitsemän kuukautta. Hän päätti perustaa oman yrityksen, koska töitä ei löytynyt. Yrittäjä A:n pohdinnoissa korostuu työn tekemisen, ei niinkään yrittämisen merkitys. Yrittäjä A:lle on tärkeää kokea, että hän pystyy itse omilla valinnoillaan vaikuttamaan siihen, että pärjää eikä jää muiden autettavaksi. Uudelleen yrittäjäksi ryhtymistä Yrittäjä A ei ollut edes harkinnut ennen kuin jäi työttömäksi.

”Sit mä aattelin, et ei oo muuta vaihtoehtoo, ku tää [yrittäjäksi ryhtyminen]. (...) Se [työnteko] on tosi tärkeetä, Mä en pysty ole työttömänä, mä tuun sairaaks. Jos mä olisin työttömänä vaik kaks vuotta, ni mä olisin alkoholisti.” (Yrittäjä A)

”Ittensä semmonen niinku [parjaaminen], et mä oon niin huono, etten mä pärjää, et mua pitää auttaa. (...) Vaihtoehtoja pitää aina olla, tää työ on hyvä vaihtoehto. (...) elämän kannalta tää on tärkeä, et on tää työpaikka.” (Yrittäjä A)

”En yhtään, en pätkääkään [harkinnut yrittäjäksi ryhtymistä]. Mä sanoin vaimolle, että en ikinä. (...) Jos mä olisin ollu töissä, ni en olis lähteny yrittäjäksi” (Yrittäjä A)

Yrittäjä A:n kohdalla yrittäjäuran jatkumiseen keskeisenä vaikuttimena (työntekijänä) oli siis työttömyys, joka on Niittykankaan, Littusen ja Kinnusen (1998) mukaan tärkeä yrittäjyyteen työntävä tekijänä. Yrittäjä on pakotettu valitsemaan yrittäjyys jonkin toisen vaihtoehdon sijaan. Yrittäjä A mainitsi yrittäjäuran edistävinä tekijöinä toimialan tuntemuksen ja laajan asiakaskunnan.

Yrittäjä B:n tie uudelleen yrittäjäksi on toisenlainen. Hän ryhtyi uudelleen yrittäjäksi noin kahden vuoden kuluttua edellisen yrityksen konkurssiin hakeemisesta. Heti konkurssin hakeutumisen jälkeen Yrittäjä B oli uupumuksen ja masennuksen vuoksi työkyvytön useita kuukausia. Toivuttuaan hän kokeili töitä toisen palveluksessa, mutta koki palkkatyön hankalana. Yrittäjäura jatkui Yrittäjä B:n löydettyä siihen sopivan kumppanin. Yrittäjä B:n mukaan yrittäjäuran jatkumista edistivät ennen kaikkea oma halu ja sinnikkyys sekä useat onnekkait sattumat, kuten yrityskumppanin löytyminen.

Yrittäjä B:n pohdinnoissa korostuu eri tekijät kuin Yrittäjä A:lla. Yrittäjä B kertoi toimineensa yrittäjänä valtaosan aikuisiästään ja työssäoloajastaan. Silloinkin, kun Yrittäjä B oli ollut palkkatyössä, hänellä kertoi pohtineensa, miten asioita voisi toteuttaa toisella tavalla, omalla tavalla. Omien sanojensa mukaan, hän ei osaa toimia toisin. Yrittäjä B:n yrittäjäuran jatkumiseen näyttäisi näin ollen vaikuttaneen ennen kaikkea sisäsyntyiset motiivit, kuten itsensä toteuttaminen, halu itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen (esim. Huuskonen 1992, 87-90.)

”Mää oon niinko sataprosenttine yrittäjä. Mää teen sitä, mä en osaa muuta hommaa tehdä. (...) Mää en pystys niinko toise palvelukses (...). Mää oon niin kaua tehny tätä hommaa. Mää ala itte ohjaamaa sitä hommaa kuitenkin (...), jos mä oon toise palvelukses, ni mä ala ohjaamaa sitä hommaa vähä eri taval.” (Yrittäjä B)

”No jos sä oot alottanu työelämäs 16-vuotiaan ja perustanu ekan firman 23-vuotiaana, ja siinä välissä käyny armeijan, ni se vieraalla

töissäoloaika on aika pieni siit kokonaisajasta, mitä on niinko ollut työelämäs” (Yrittäjä B)

Yrittäjä A:lle yrittäjäuran jatkaminen oli vaihtoehto työttömyydelle, ei palkkatyölle. Jos hän olisi saanut jatkaa palkkatyössä, vetoa yrittäjäuran jatkumiselle ei olisi ollut. Yrittäjä B:lle yrittäjäyys oli puolestaan vaihtoehto palkkatyölle. Kumpikin koki, että siinä tilanteessa yrittäjäyys oli ainoa vaihtoehto.

5.4.2 Sarja-vai portfolioryrittäjä?

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuskysymystä numero 3 *Onko yrittäjäyden taustalla olevilla motiiveilla (sisäsyntyisiä vai ulkoisia) tavoitteilla merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?* Tutkimuskysymykseen liittyi tutkijan ennako-oletus siitä, että konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkava on tavoitteidensa ja motiiviansa perusteella enemmän portfolioryrittäjän kuin sarjayrittäjän kaltainen. Oletus perustuu siihen, että sarjayrittäjien sitoutuminen yritystoimintaan vaikuttaa heikommalta, koska päätös yritystoiminnan lopettamisesta liittyy heidän kohdallaan usein muuhun kuin liiketoimintaan liittyviin seikkoihin (Huovinen 2007, lisäksi Van der Klaauw, 1998 ja Stamin ym. 2005). Olettaen, että konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkavat yrittäjät ovat portfolioryrittäjän kaltaisia, heidän pitäisi olla yrittäjäyteen opportunistisesti suhtautuvia, haasteellisista tilanteista ja riskinottamisesta motivoituvia (Ucbasaran ym. 2006, 7) sekä kasvuhakuisia ja tavoitteellisia. Tilannetekijät ovat heidän kohdallaan moniselitteisiä. (Huovinen 2007, 205–212.)

Edelleen oletukseen nojautuen, konkurssin jälkeen yrittäjäuraansa jatkavien ei tulisi olla sarjayrittäjien kaltaisia, joille on leimallista itsenäisyyteen ja vapautteen pyrkiminen, ja jotka ryhtyvät yrittäjiksi ensisijaisesti halusta luoda itselle sopiva työympäristö ja työolosuhteet. Ei-materialistiset tavoitteet ovat sarjayrittäjille taloudellisia tekijöitä tärkeämpiä. Sarjayrittäjät ovat usein jonkin tietyn alan erityisosaajia, jotka ryhtyvät yrittäjäksi hyödyntääkseen tätä osaamista parhaalla mahdollisella tavalla, ja hyvin usein he perustavat yrityksensä samalle toimialalle, josta heidän viimeisin työkokemuksensa on peräisin. Yrityksen kasvaessa ja sen myötä itsenäisyyden vaarantuessa tai yrityksen joutuesssa taloudellisiin ongelmiin, sarjayrittäjä kokee yrityksen myynnin tai lopettamisen lisäinvestointeja ja panostuksia mielekkäämpänä vaihtoehtona. Muun muassa Westheadin ja Wrightin (1999) mukaan sarjayrittäjille on tyypillistä rajoittaa yrityksen kasvua tasolle, jolla he voivat johtaa hallita yritystään henkilökohtaisesti. Yritysten aloittamisen tilannetekijät säilyvät melko muuttumattomina yrityksestä toiseen (Huovinen 2007, 207). (Huovinen 2007, 205–212.)

Ennako-oletukseen liittyy myös Ucbasaranin ym. (2003) näkemys siitä, että yrityksen aloittamistapa kertoo taparyrittäjän motiiveista. Uuden yrityksen perustamisen taustalla on usein halu toimia itsenäisesti, mikä on siis tyypillistä sarjayrittäjille, kun taas yrityksen taustalla voidaan nähdä olevan taloudellisen hyödyn tavoittelu, joka on olennaista portfolioryrittäjäyhdelle.

Tutkijan päällimmäinen ajatus yrittäjien motiiveja ajatellen oli, että Yrittäjä A vaikutti sarjayrittäjä-tyyppiseltä ja Yrittäjä B portfolio-tyyppiseltä yrittäjältä. Tarkempi tarkastelu osoitti, että kummastakin yrittäjästä löytyi piirteitä molemmista tyypeistä. Haastateltuja yrittäjiä tarkasteltiin sarja- ja portfolioyrittäjille tyypillisten ominaisuuksien valossa. Havainnoita käsitellään seuraavissa kappaleissa. Havainnoista on tehty yhteenvedotaulukko s. 74 (TAULUKKO 1 Sarjavai portfolioyrittäjä.).

Yritystoiminnan motiivit

Ensimmäistä kertaa yrittäjiksi ryhtyessään ja yrittäjäuransa alkuvaiheessa kummankin haastatellun yrittäjän toimintaa ohjasivat sisäsyntyiset motiivit, halu tehdä asioita oman ajattelun ja omien ratkaisujen perusteella sekä usko omaan itseen ja omiin taitoihin. Sisäsyntyiset motiivit olivat keskeisessä roolissa Yrittäjä B:n kohdalla myös konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkumisessa, mutta nykyiset motiivit liittyvät myös taloudellisten tavoitteiden saavuttaminen. Yrittäjä A:lla merkittävin motivaattori oli työttömyyteen liittyvät työntötekijät.

”Se halu oli ihan samanlainen, ku enneki [aiemmassa yrityksessä]. Halu ei lopu siihen [konkurssiin]. Elikkä näkee sen asian, haluu toimii, johtaa yritystä ja vetää sitä eteepäi ja saavuttaa sen, minkä o alottanut. Et saa sen prosessin menemää siihe pisteeseen, mitä o tavotellu (...).” (Yrittäjä B)

Yrityksen aloittamistapa

Sekä Yrittäjä A että Yrittäjä B aloittivat yrittäjäuransa ostamalla toimivan yrityksen liiketoiminnan, mikä on yleensä tyypillisempää portfolioyrittäjille. Konkurssin jälkeinen yrittäjäura jatkui kummankin yrittäjän kohdalla uuden yrityksen perustamisella. Haastattelussa ei kysytty, oliko kumpikaan yrittäjistä harkinnut yritysostoa, sillä haastattelussa oli käynyt ilmi, että konkurssin seurauksena molemmat yrittäjät olivat velkajärjestelyssä ja luottokelvottomia, joten yritysosto ei olisi voinut tulla kyseeseen. Yrittäjä B on sittemmin (vuonna 2008) perustanut vuonna 2000 perustetun yrityksen rinnalle toisen yrityksen yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Toimiala

Yrittäjä A:n yrittäjäura jatkui samalla toimialalla, jolla aiempi yritys oli toiminut. Yrittäjä A oli ollut myös palkkatyössä samalla alalla. Yrittäjä B:n konkurssin jälkeen perustettu yritys toimii eri toimialalla kuin aiempi. Yrittäjä B:n vuonna 2000 ja 2008 yhtiökumppanien kanssa perustamat yritykset toimivat samalla toimialalla.

Yritystoiminnan tavoitteet

Yrittäjä A kertoi, että nykyinen yritys on perustettu siten, että siitä ei aiheudu merkittäviä taloudellisia menetyksiä, jos epäonnistumisia tulee. Toisaalta yrittäjä A:lla on myös suunnitelmia laajentaa toimintaa useamman liikkeen ketjuksi, jos asiat etenevät hyvin ja jos saa sopivat kumppanit mukaan. Laajenemistavoit-

te ei Yrittäjä A:n mukaan kuitenkaan ole tärkein eikä ensimmäinen. Jos yritys laajenee, myös osakaspuhjan pitäisi kasvaa, nyt yrityksen kokonaan itse omistava Yrittäjä A kertoi. Haastatteluhetkellä yrityksellä oli vain yksi toimipaikka ja yksi työntekijä, yrittäjä A itse.

”Täs on pienet nappulat kysymyksessä. (...) Tästä ei voi tulla mitään, tää on niinku silleen hoidettu.(...) Ei oo riippuvainen jostakin viien vuoden vuokrasopimuksesta. Mulla on Finnveran rahaa tällä hetkellä, siinä on korko kaks prosenttia. Mul ei oo niinku mitään semmosta, ei oo devalvaatio, ei mitään tällasta vaaraa. Tavarat, mitä mulla on tällä hetkellä, ne on periaatteessa maksettu.” (Yrittäjä A)

Yrittäjä B kertoi, että hänen yritystoiminnalle asettamansa tavoitteet ovat muuttuneet vuosien mittaan. Silloin, kun hän ryhtyi yrittäjäksi uudelleen konkurssin jälkeen, tavoitteet olivat melko matalalla, mutta vuosien mittaan toiminta on kasvanut alkuperäistä tarkoitusta suuremmaksi. Nykytilanteessa vuonna 2000 ja 2008 perustettujen yritysten yhteinen liikevaihto on noin 7,5 miljoonaa euroa. Työntekijöitä kahdella yrityksellä on yhteensä noin 40. Yrittäjä B sanoi, että tällä hetkellä hänen yritystoimintaan liittyvät tavoitteensa ovat samat kuin 15 vuotta sitten, ennen aiemman yrityksen konkurssia. Tavoitteena on saada yritystoiminnasta rahallista hyötyä, jonka turvin voi viettää eläkepäiviä.

”Sillon [vuonna 200] ku alotettii, meil oli yritys, joka alko tekee pienimuotost rakennustyötä. (...) Tarkotus ei ollu lähtee mitää semmost isoo firmaa pyörittää, vaan sillo ku me alotettii, me alotettii kahdestaa. Sit kolmestaa, neljästä, viidestä. Siit sit pikku hiljaa.(...) Periaattees mun haaveet on toteutunu jo. (...) Tietysti täst eteepäi voi tavotel taas sitte jotai uutta.” (Yrittäjä B)

”[Nyt] tavoitteena on saada firma niin isoks, että mä pystyn myymään sen ja mä saan siit eläkerahat. Tai sitä mä voin saada jonkun jatkamaan sitä, ja mä voin jäädä eläkkeel. En mä tiedä.(...) Mahdollisimman pitkälle, niin pitkälle, ku pääsee.” (Yrittäjä B)

Yritystoiminnalle asetettujen lisäksi Yrittäjä B myöntää, että hänellä on myös henkilökohtaisia näyttöhaluja, koska kokee, että tähän asti hän on joutunut ”peesaillemaan” yhtiökumppanin hoitaessa viralliset asiat mm. suhteessa rahoittajiin. Johtuen siitä, että Yrittäjä B menetti konkurssin seurauksena luottokelvollisuutensa, hänen mukaansa vuonna 2000 perustettu yritys henkilöityi väistämättä yhtiökumppaniin, vaikka Yrittäjä B:n panos yrityksen perustamisessa olikin merkittävä. Yrittäjä B:n toiveissa on, että vuonna 2008 perustettu yritys antaa tietyllä tavalla oikeutusta myös hänen tekemälleen työlle ja hänen panokselleen yritystoiminnan kehittymisessä.

”Yrityksen hallitukse jäsenenä mä en halua olla, vaikka nyt jo voisinkin. En halua rassat yritystä. Se näkyy siel luottotiedois kumminki. Eihä se oo mikää plus-merkki, et yrityksen hallitukses on konkurssi tehneit kavereit. Mä en ole missään virallises systeemis mukana. (...) tuntuu vähän naivilta, et [kun] mä oon velkajärjestelys, ni mulle ei saa antaa luottoo (...) käsittääkseni minult ei kuulus ottaa takaustakaa. Mut pankil kelpaa kyl takaus, mut ei kelpaa luottavaks.” (Yrittäjä B)

”Tää kumminkin henkilöityy tää ekaks perustettu firma yhtiökumppaniin. Me ollaa pyöritetty tätä yritystä yhdeksän vuotta ja tänä päivänäki o semmossii asiakkait ja tavaratoimittajii, jotka ei edes tiedä, et mää ole mukan yritykses. Et ne luulee, et tää o yhtiökumppanin yritys. Et ne menee ne roolit tälläi.”

Yrittäjä A oli haastatteluhetkellä varsin varovainen kasvusuunnitelmissaan, mutta kertoo, että jotain taka-alalla olevia suunnitelmia laajenemisesta on olemassa. Yrittäjä A:n yritystoimintaan ei liity tällä hetkellä suurempia riskejä ja yritystoiminnan työllistävä vaikutus on sen ensisijainen tavoite. Yrittäjä B:n yritystoiminnan suuruuteen, alalla tarvittaviin investointeihin ja yritystoiminnan tavoitteisiin sisältyy väistämättä jossain määrin riskinottoa. Yrittäjä B:n toiminta on selvästi tavoitteellista. *Tämänhetkisten* tavoitteiden perusteella Yrittäjä A on enemmän sarjayrittäjän ja Yrittäjä B portfolioyrittäjän kaltainen.

Motivoivat tekijät

Portfolioyrittäjät suhtautuvat yrittäjyyteen opportunistisesti ja he motivoituvat haasteellisista tilanteista ja riskinottamisesta (Ucbasaran ym. 2006, 7). Aineisto ei anna selvää vastausta siitä, kuinka suuresta riskinotosta tai haasteellisista tilanteista haastellut yrittäjät motivoituvat, mutta molemmat toivat esille sen, että yrittäjyyden ei kuulu olla helppoa. Tämä tulee esille mm. luvussa 5.3.4, jossa yrittäjät pohtivat epäonnistumista ja epäonnistunutta yrittäjää. Helppo menetys oli kummankin haastatellun mielestä väärä peruste ryhtyä yrittäjäksi. Haasteet ja itsensä likoon laittaminen niiden ylittämiseksi, oli sekä Yrittäjä A:n että Yrittäjä B:n mielestä yrittämisen ”suola”.

”(...) [J]os mä saavutan oikeesti jotain oikeella tavalla, mä nautin siitä niinku se olis mulle oikeen niinku humalatila. Jos mä tekisin sen silleen, et mun olis helppo (...) alittaa joku rima (...). Emmä siitä nauttis, se vaan tapahtus. Emmä kokis siinä semmosta tunnetta.” (Yrittäjä A)

”Haasteita, haasteita. Täytyy olla haasteita. Helpolla, no jotku voi halut, että se tulee helpolla, mut mulle se ei tarkota sitä, et ku mää meen aamulla töihi, et kaikki putoo sylyy, et kaikki menee hienosti. Vaan se, et haetaa, ja jos se tuntuu vähän vaikeemmalt, ni haetaan vaik väkisin.” (Yrittäjä B)

Tilannetekijät

Tilannetekijät olivat sekä yrittäjä A:n että yrittäjä B:n kohdalla moninaiset. Huovisen (2007) tämä on tyypillisempää portfolioryittäjille kuin sarjayrittäjille, joille on ominaista tilannetekijöiden muuttumattomuus. Toisaalta, konkurssin tekeminen ja sen aiheuttamat seuraukset luovat yrittäjälle varsin poikkeuksellisen toimintaympäristön, joten tilannetekijöiden arvioiminen ei tunnu kovin mielekkäältä.

Vastuu yritystoiminnasta

Kumpikin haastateltu yrittäjä oli ennen konkurssiin ajautumista yksin vastuussa yritystoiminnastaan. Yrittäjä B:llä oli tosin aiemmin ollut yhtiökumppani, mutta erimielisyydet johtivat siihen, että hän jäi yksin johtamaan yritystä. Konkurssin jälkeen perustetussa yrityksessä Yrittäjä B:llä oli jälleen yhtiökumppani. Yrittäjä A oli haastatteluhetkellä yksinyrittäjänä, mutta tarkoituksena on, että yritystoiminnan laajetessa myös omistajapohja laajenee. Nämä tulokset viittaisivat enemmän portfolioryittäjälle tyypillisempään toimintaan, koska esimerkiksi Westheadin ja Wrightin (1999) mukaan yrityksen kasvun rajoittaminen tasolle, jolla he voivat johtaa hallita yritystään henkilökohtaisesti, on sarjayrittäjille tyypillistä.

Yhteenveto

Edellä esitetyt havainnot osoittavat, että molemmissa haastatteluissa yrittäjissä on sekä sarja- että portfolioryittäjille tyypillisiä ominaisuuksia (TAULUKKO 1).

TAULUKKO 1 Sarja- vai portfolioryittäjä?

	Yrittäjä A	Yrittäjä B
SARJAYRITTÄJÄ		
Itsenäisyyteen ja vapauteen pyrkiminen, sopiva työympäristö ja -olosuhteet	x	x
Ei-taloudelliset tavoitteet	x	
Sama toimiala	x	
Yrityksen hallinta henk.koht.		
Uuden yrityksen perustaminen	x (2.yritys)	x (2.yritys)
Muuttumattomat tilannetekijät		
PORTFOLIOYRITTÄJÄ		
Opportunismi, haasteellisista tilanteista ja riskinottamisesta motivoituminen	x?	x
Kasvuhakuisuus, tavoitteellisuus	(x)	x
Yritysosto	x (1. yritys)	x (1. yritys)
Moniselitteiset tilannetekijät	x	x

Tutkijan ennako-oletus jäi siis avoimeksi. Myös tutkimuskysymys numero 3 "Onko yrittäjyyden taustalla olevilla motiiveilla (sisäsyntyisiä vai ulkoisia) tavoitteilla merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?" jäi vaille vastausta.

5.5 Kokemuksen muokkaama identiteetti

Tutkimuskysymykseen numero 5 *"Onko sillä, kuinka vahvasti yrittäjyys määrittää yrittäjän identiteettiä (millaisena yrittäjänä itsensä näkee) merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?"* liittyi tutkijan ennako-oletus siitä, että vahva yrittäjäidentiteetti vaikuttaa päätökseen jatkaa yrittäjänä konkurssin jälkeen. Oletuksen taustalla on ajatus siitä, että identiteetin vahvuuteen vaikuttaa se, että yrittäjä näkee itsensä *"hyvänä yrittäjänä"* (Hytti 2003, 286) sekä se, että yrittäjä on sitoutunut yrittäjyyteen ja nauttii yrittäjämäisestä elämäntavasta (Timmons & Spinelli 2004, Gibb 1997, Schutjens ym. 2006). Yksilön käsitykset omista kyvyistään (subjektiivinen yrittäjyystietämys) toimia yrittäjänä vaikuttavat tutkijan oletuksen mukaan puolestaan kykyyn nauttia yrittäjänä toimimisesta. Yrittäjäidentiteetin vahvuuteen vaikuttavat myös menestys aiemmassa yritystoiminnassa ja yritystoimintaan liittyvä henkilökohtainen verkosto (Niittykangas ja Thomas, 2008, 8).

5.5.1 Hyvä yrittäjä

Haasteltavien määritelmät hyvän yrittäjän ominaisuuksista sekä heidän näkemysensä itsestään yrittäjänä ja oman toiminnan taustalla vallitsevista arvoista, olivat pitkälle yhteneväiset. Hyvä yrittäjä oli kummankin haastateltavan mielestä ennen kaikkea rehellinen ja luotettava. Samat piirteet he yhdistivät myös itseensä.

"No mä arvostan rehellisyyttä. Arvostan, et kaikki hoitaa työnsä ja velvoitteensa. Ja jos ei pysty, ni ei pysty. Siihe pyritään kumminki, et se o rehellistä liiketoimintaa, ja hoidetaan kaikki ne yhteiskunnan velvoitteet, mitä siihe liittyy. Ja odotan tietysti, et kumppanit o samanlaisii. "Mä oon pyrkiny tekee sen asian, minkä oon luvannu. Pysytään sopimuksissa." (Yrittäjä B)

"Mä sanon asiakkaallekki, että mä voin tulla sua samalla puolella katua vastaan. Että se on niinku se mun vahvuus, että jos mä sanon, että se on näin, niin se on näin.(...) Ja samalla sitte myöskin, että koska mä oon tuotta yrittäjänä hoitanu, vaikka on ollu vaikeeakin, niin kaikki suhteet tavarantoimittajiin. (...) Ja sen minkä mä oon luvannu,ni mä oon pitäny. Jos mä olen sanonu, et mä en opysty, ni mä en oo myöskään pystyny." (Yrittäjä A)

Hyvän yrittäjän ominaisuuksiin kuului kummankin yrittäjän mielestä myös tietynlainen sitkeys ja periksi antamattomuus. Myös nämä ominaisuudet kumpikin yrittäjä liitti myös itseensä. *"Hyvä yrittäjä laittaa kaikki peliin"* (Yrittäjä A). Yrittäjä B:n mukaan hyvä yrittäjä huolehtii omasta yrityksestä, oman yrityk-

sen kehittymisestä ja panostaa niihin sataprosenttisesti. Hänen mukaansa yrittäminen ei voi olla huvi, leikki ja harrastus, vaan se on kokonaisvaltaista toimintaa. ”Mää oo niinko sataprosenttine yrittäjä” (Yrittäjä B).

”Töitä täytyy tehdä paljon ja koko ajan. Ja periaattees niinko löysää aikaa ei oo. Vaik olis niinko muodollist löysää aikaa, ni yrittäjä ollaa niinko periaattees kaksytneljä tuntii vuorokaudes.” (Yrittäjä B)

Kummankin haastattelun mielestä hyvän yrittäjän täytyy hallita oma alansa todella hyvin. Yrittäjä A:n mukaan oma ala täytyy osata niin hyvin kuin ikinä mahdollista ja Yrittäjä B:n mukaan ”95-prosenttisesti” riittää. Oman alan osaminen ei Yrittäjä B:n mukaan vielä kuitenkaan riitä ”tiettyä pistettä” pidemmällä, vaan hyvän yrittäjän täytyy osata muun muassa markkinointia ja taloushallintoa. Yrittäjä A:n mielestä yrittäjän ei tarvitse osata kaikkea, koska apuvoimia saa esimerkiksi tilitoimistosta.

Yrittäjä A koki erittäin tärkeänä, että yrittäjänä hän kuuluu johonkin ryhmään, kuten esimerkiksi Keski-Suomen yrittäjiin, ja tulee hyväksytyksi tässä porukassa. Yrittäjä A koki, että hänen muilta yrittäjiltä saamansa arvostus on ollut yllättävänkin hyvää konkurssista huolimatta. Rehellisyydellä on hänen arvionsa mukaan tässä asiassa suuri merkitys. Yrittäjä B lisäsi kuitenkin, että hän ei ole miettinyt sitä, mitä muut hänestä ajattelevat. Hänen mielestään tärkein viesti yritystoiminnan kannalta on se, että asiakkaat pysyvät ja liiketoiminta jatkuu. Asiakkaiden jatkuva vaihtuminen kertoisi Yrittäjä B:n mukaan siitä, että jokin on pielessä. ”[Se että] sä pysytyt tuottaa (...) palveluu ja tavaraa, niin se todistaa, että ne on sun hyväksyny” (Yrittäjä B). Yrittäjä B:n mukaan konkurssin tehneet yrittäjät ovat rahoittajien silmissä edelleen hyvin pitkälle B-luokan yrittäjiä. Yritysmaailmassa tällaista ei hänen mukaansa niinkään enää niinkään esiinny. Omasta mielestään Yrittäjä B on joka tapauksessa parempi yrittäjä kuin 20 vuotta sitten.

5.5.2 Vahva identiteetti

Yrittäjä A:n pohdinnoissa tulee vahvasti esiin myyjän rooli. ”Aikanaan ku mä lähdin töihin, mä ajattelin, et kokeilen kodinkonemyyjää, automyyjää ja sitte huonekalumyyjää. Mä kokeilin tässä järjestyksessä ja tää viimeinen jäi päälle sitte (Yrittäjä A). Hän kertoo, että ei osaa pitää yrittämistä vaikeana, koska on tehnyt ”näitä hommia” kolmekymmentä vuotta. Kolmellakymmenellä vuodella Yrittäjä A viittaa kuitenkin myyntityöhön eikä yrittäjänä toimimiseen. Yrittäjänä hän oli haastatteluhetkellä toiminut yhteensä hieman yli seitsemän vuotta.

”Mä pyrin olemaa semmone yrittäjä, et mä niinku teen samoja hommia ja toki vastaan sitte kaikesta sitte ja tota otan sen vastuun, mutta... en oo mikään pomo. (...) Mutta mulla on aina semmone pieni kilpailuhenki niinku just niinku työntekijöittenki kans. Vaik-

ka mul on paljon hommaa, ku mä tykkään myymisestä, niin mä kilpailen esimerkiks mun parhaan myyjän kanssa... (...) Mut jos aatella muita yrittäjiä, esimerkiksi vähä isompia yrittäjiä omalla alalla, ni jotenki mä piän niinku muita yrittäjiä sillä lailla sellasina hirveen suurina herroina.” (Yrittäjä A)

”Ku mä tykkään tästä myyntihommasta ja mulla on semmosia asiakkaita, jotka etsii mut vaikka kivennavalta, et ne saa tehdä mun kanssa kauppaa. Ku ne tulee tänne, niin jotenki ne on mun kanssa täällä tekemisissä silleen niinku myyjän kanssa, eikä yrittäjän.” (Yrittäjä A)

Yrittäjä A kertoi, että jos hänellä on alaisia, niin hän ei ole mikään ”pomo” vaan samalla viivalla työntekijöiden kansa. Hän toi esille useammassa haastattelu kohdassa, että hänelle on vuosien mittaan kertynyt laaja satoja henkilöasiakkaita käsittävä asiakaskunta, jotka hän on saanut pidettyä luotettavuuden ansiosta. Myyjänä hän kuvasi itseään alansa kovaksi ammattilaiseksi. Yrittäjä A:n mielestä olisi hienoa, jos joku vuosien päästä muistaisi hänet hänen pyörittämästään (oman alansa) yritystoiminnasta.

”[J]os ajatella (...) [että sitten] ku henki lähtee, niin siellä muistotilaisuudessa sitte puhutaa, ku se [yrittäjän nimi] oli yrittäjänä kauan niissä [myynti]hommissa. (...) Vielä ehkä viidenkymmenen vuoden päästä joku nuorempi ihmine sanoo, et muistatsä ku siellä oli semmonen [yrityksen nimi] että...” (Yrittäjä A)

Yrittäjä B:n mielestä hän on ”sataprosenttinen yrittäjä”. Hänen pohdintojaan palkkatyön tekemisen ”mahdottomuudesta” kuvattiin luvussa 5.4.1 (Ainoa) vaihtoehto. Yrittäjäuran pituus ja taipumus ajatella asioita yrittäjälähtöisesti olivat yrittäjä B:n mielestä seikkoja, joiden vuoksi palkkatyö ei tuntunut luontevalta. ”Kertaakaa ei tullu mielee, et (...) mä lopetan. Paitsi sillo, ku tuli velipoja kans riittaa (...) Mut en mä [silloinkaan] ajatellu, et mä lopetan yrittäjänä. Mää ajatteli, et mä ala tekee jotain muuta”.

5.5.3 Työnteosta nauttiminen

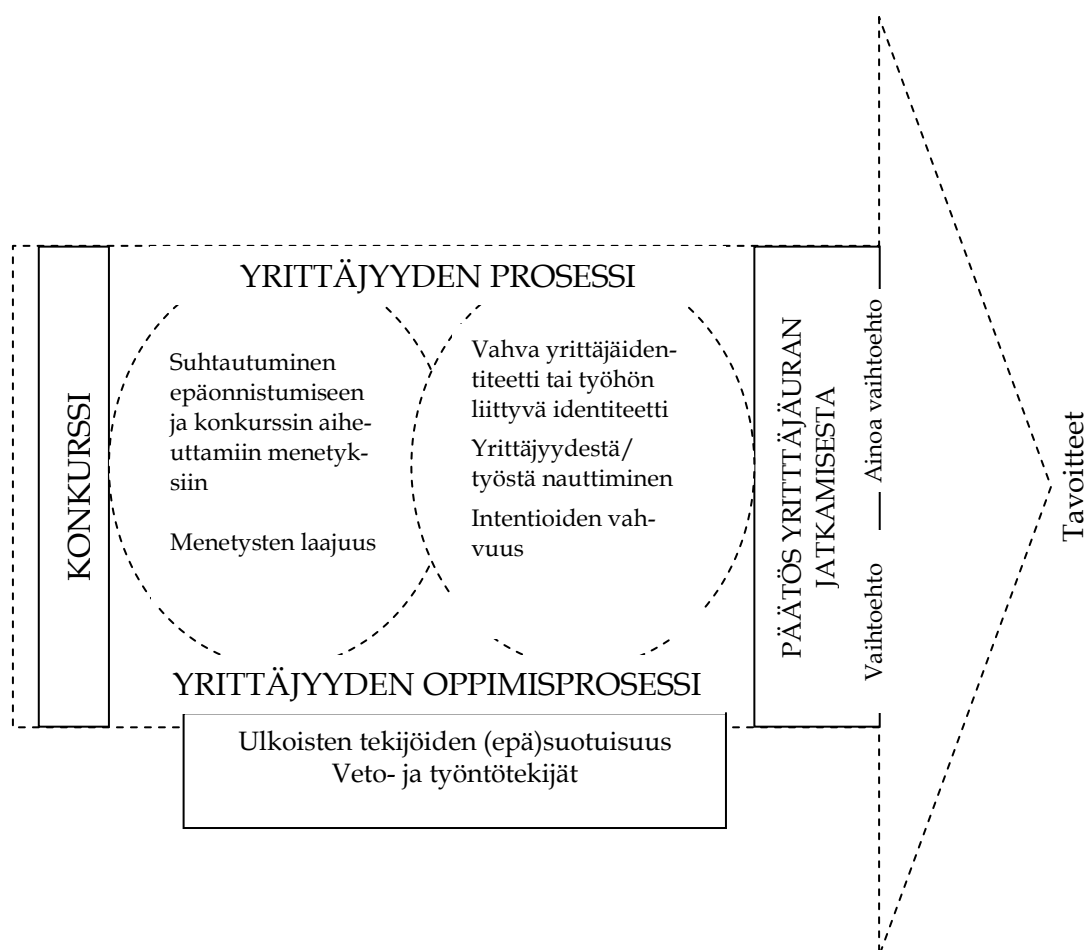
Työstä nauttimiseen liittyi molempien haastateltujen yrittäjien kohdalla olennaisesti pohdinnat sitkeydestä, periksi antamattomuudesta ja työteliäisyydestä, jotka kumpikin yrittäjä liitti myös hyvän yrittäjän ominaisuuksiin. Kummatkin haastatellut yrittäjät liittivät yrittäjyyden ja paljon työnteon toisiinsa. Työn teon merkitys oli korostuneessa roolissa molempien haastateltujen yrittäjien elämässä. Ajatus siitä, että mitään ei ”kuulu” saavuttaa helpolla oli yhteistä sekä Yrittäjä A:lle että Yrittäjä B:lle. Yrittäjä A:n pohdinnoissa korostui myyntityöhön liittyvä kilpailuvietti ja haasteet (ks, luku 5.5.2) nautinnon ja motivaation läh-

teenä. Yrittäjäurasta päällimmäiseksi mieleen jääneeksi asiaksi Yrittäjä A mainitsi yrittäjien ryhmään kuulumisen ja tässä porukassa hyväksytyksi tuleminen.

Yrittäjä B:lle yrittäjämäinen työnteko ja elämäntapa ovat nautinnon lähde, eikä hän omien sanojensa mukaan osaa muuta tehdä (ks, luku 5.5.2). Yrittäjä B kertoi, että päällimmäisenä 28-vuoden yrittäjäurasta on jäänyt mieleen se, että hän nauttii yrittäjänä olosta: "Sitte ku tää on hienoo, nii tää on tosi hienoo". Hienous tarkoittaa Yrittäjä B:n mielestä haasteita, joita täytyy olla, jotta työ tuntuu mielekkäältä. Yrittäjyyteen kuuluu hänen mielestään myös se, että välillä lähtee töihin aamuyöstä ja välillä haluaa lähteä yöksi töihin. Hän mielestään se kuuluu yrittäjänä hänen johtamisrooliinsa. Yritystoiminta siinä mittakaavassa, mitä se haastatteluhetkellä oli, ei voi Yrittäjä B:n mielestä olla virkamiesmäistä, vaan hänen on annettava henkilöstölle esimerkkiä "tekemisen meningistä". "Se on sitte meistä ittestä kiinni, jos kaverit ei tiädä, et on pienes firmas töissä" (Yrittäjä B). Yrittäjä A:n suhtautuu työntekoon nykyään maltillisemmin. Hän kertoi tehneensä päätöksen, että hän tekee ainoastaan aamukymmenestä iltakuuteen, eikä hän vie töitä enää kotiin työpaikalta lähdettyään

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineisto vahvisti tämän tutkimuksen taustalla ollutta perusoletusta, jonka mukaan konkurssin jälkeisen yrittäjärajan jatkuminen on riippuvainen monista tekijöistä, ja että nämä tekijät ovat usein keskinäisessä riippuvuussuhteessa. Aineisto kuitenkin romutti useimmat tutkijan tutkimuskysymyksiin liittämät ennako-oletukset, jotka osoittautuivat lähes kaikissa tapauksissa liian yksioikoiksi. Aineiston ja tulosten perusteella voidaan todeta, että jos yrittäjät yleensä ovat erilaisia, niin ovat myös konkurssin jälkeistä yrittäjärajaa jatkavat yrittäjät. Tämän tutkimuksen perusteella yhteistä konkurssin jälkeistä yrittäjärajaa jatkaville on hyväksyvä suhtautuminen konkurssikokemukseen sekä vahva työntekijä. Yrittäjärajan jatkamiseen kannustavat tekijät, yrittäjyysintentiont ja tavoitteet olivat tutkimuksen yrittäjien kohdalla kuitenkin varsin erilaiset.

KUVIO 9 Yrittäjään liittyvät, yrittäjärajan jatkamiseen vaikuttavat tekijät

Aineistosta ilmeni, että yrittäjien kategorioiminen sarja- tai portfolioyrittäjiksi on varsin vaikeaa. Tutkimuksen yrittäjät olivat toiminnassaan ja tavoitteissaan osin kumpaakin, ja ennen kaikkea selville tuli se, että yrittäjyyden proses-

sin vaiheet sekä kokemukset yrittäjyydestä ennen konkurssia ja konkurssin jälkeen vaikuttavat väistämättä yrittäjien yritystoiminnan motiiveihin ja tavoitteisiin. Tutkimuksen yrittäjien haastatteluhetkellä yritystoiminnalle asettamat tavoitteet ovat melko erilaiset, mutta se ei tarkoita, etteivätkö ne voisi muuttua lähemmäs toisiaan tai vielä kauemmaksi toisistaan. Aineistolla pystyttiin saamaan kuva ainoastaan yrittäjien *tämänhetkisistä* tavoitteista. Aineiston ja tulosten perusteella tarkentunut teoreettinen viitekehys yrittäjään liittyvistä, yrittäjärajan vaikuttavista tekijöistä on kuvattu edellisellä sivulla kuviossa 9.

6.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Hyväksyvä suhtautuminen konkurssikokemukseen

Haastateltujen yrittäjien hyväksyvä suhtautuminen konkurssikokemukseen yllätti tutkijan, vaikka ennako-oletuksena olikin, että uusien, jopa positiivisten merkitysten antaminen kokemukselle, vaikuttaa yrittäjärajan jatkumiseen. Yrittäjien konkurssikokemukselle antamat merkitykset olivat moninaiset ja monin paikoin samanlaiset. Kaikki konkurssille annetut merkitykset eivät olleet positiivisia, mutta tutkijalle syntyi käsitys, että kumpikin haastateltu yrittäjä on tullut sinuiksi kokemuksen kanssa ja pystyy hyväksymään konkurssin ja sen seuraukset osaksi omaan elämäntarinaansa. Kummassakin esimerkkitapauksessa konkurssiin ajautumisesta oli aikaa jo vuosikymmen tai enemmänkin. Yrittäjät olivat ehtineet saada etäisyyttä asiaan ja kuluneet vuodet olivat tuoneet syiden tarkasteluun objektiivisuutta. Molemmat näkivät syytä sekä omassa toiminnassaan että ulkoisissa tekijöissä.

Tutkijalle syntyi käsitys, että ajalla on suuri merkitys tutkimuksen kohteena olleen ilmiön kannalta. Konkurssiin hakeutumisen jälkeen kuluneet vuodet ovat vaikuttaneet siihen, että yrittäjät suhtautuivat kokemaansa varsin hyväksyvästi. Todennäköistä on, että jos yrittäjiä olisi haastateltu aiheesta vuosia aiemmin, ajatukset olisivat olleet hyvinkin erilaisia, koska molemmat tutkimuksen yrittäjät kertoivat toipumiseen menneen vuosia. Molemmat haastatellut yrittäjät pitivät perheen säilymistä erittäin tärkeänä. Arvailujen varaan jää, millainen yrittäjien suhtautuminen konkurssiin olisi ollut, jos menetykset henkilökohtaisissa ja sosiaalisissa suhteissa olisivat olleet laajempia.

Menestymiseen ja epäonnistumiseen liittyvissä pohdinnoissa ja tuloksissa mielenkiintoista on se, että kumpikin tutkimuksen yrittäjä määritteli epäonnistumisen ja epäonnistujan toisistaan erillisinä kokonaisuuksina: yrityksessä epäonnistuminen ja yrittäjänä epäonnistuminen eivät välttämättä ole sama asia. Kumpikaan yrittäjä ei nähnyt itseään epäonnistuneena yrittäjänä, vaikka mainitsivat konkurssin esimerkkinä todellisesta epäonnistumisesta. Kumpikin haastateltu yrittäjä käytti epäonnistuneista yrittäjistä pronominia ”ne” erotuksena itsestään. Molemmille haastatelluille yrittäjille yrittäjyys vaikutti olevan ilmiö, jossa myös onnella ja sattumalla on merkitystä: itse pystyy vaikuttamaan moneen asiaan, mutta kaikkea ympäristössä tapahtuvaa ei voi ennakoita.

Ajalla on siis suuri merkitys epäonnistumiseen suhtautumisen lisäksi myös menestymisen arvioinnissa. Yrittäjä joka epäonnistuu yrityksessään tänään, voi olla menestyvä yrittäjä tulevaisuudessa ja hän on saattanut olla sitä aiemmin ennen epäonnistumista. Sen lisäksi että yrittäjien menestystä tulee arvioida yrittäjän koko uran mittaiselta ajalta, olisi otettava huomioon yrittäjän omat näkemykset menestyksen mittareista. Menestys ei välttämättä ole rahassa mitattavaa yrityksen menestymistä ja yrittäjän vaurastumista, vaan menestys on tämän tutkimuksen aineiston perusteella myös esim. sitä, että ihminen itse valitsee tavan elää ja tehdä asioita. Kummankin tutkimukseen osallistuneen yrittäjän mielestä menestys on ansaittava. Ilman omaa työtä ja ponnisteluja kyse on ”muka- menestyksestä”, josta saa tyydytystä. Kaiken kaikkiaan menestymisen tarkoitti tutkimuksen yrittäjille monia asioita, joten tutkijan ennako-oletus siitä, että yrittäjän tapa määritellä menestymisen vaikuttaa epäonnistumiseen suhtautumiseen, oli jälkikäteen ajateltuna liian yksioikoinen tai ainakaan siihen liittyvää aineistoa ei saatu riittävästi.

Tässä tutkimuksessa haastatellut yrittäjät menettivät konkurssissa lähes koko henkilökohtaisen omaisuutensa. Kummallekin yrittäjälle jäi velkajärjestykseen huomattava rahasumma. Meztgerin ja Niefertin (2006) mukaan velkojen suuruudella on vaikutusta haluun jatkaa yrittäjänä. Näin ei ehkä voi todeta tähän tutkimukseen osallistuneiden yrittäjien kohdalla. - Velan suuruus on tosin suhteellinen käsite, joka pitäisi pystyä määrittelemään tarkemmin. Kumpikin tutkimuksen yrittäjä toi esille sen, että viimekädessä rahalla ei ollut väliä, kunnan perhe ja henki säilyi. Kummankaan säilymistä kun ei yrittäjien mukaan voinut pitää itsestänselvyytenä. Molemmat yrittäjät toivat esille myös maineenmenetyksen, jonka he konkurssin tehtyään ajattelivat olevan totta ja ikuisia. Nykytiedon ja - kokemuksen valossa kumpikin kokee arvostuksensa kuitenkin olevan ainakin asiakas- ja yrittäjäpiireissä hyvä. Luottotietojen menettämisen haastatellut yrittäjät kokivat nöyryyttävänä ja ainoana todellisena esteenä yrittäjäuran jatkamiselle.

Tutkijan arvio tämän aineiston perusteella on, että epäonnistumiseen ja konkurssikokemukseen suhtautumiseen vaikuttavat menetyksen laajuus ja epäonnistumisen tapahtumisesta kulunut aika. Suhteellisen suurelta taloudelliset menetykset eivät välttämättä vaikuta yrittäjäuran jatkumiseen kielteisesti. Henkilökohtaisilla ja sosiaalisilla menetyksillä on tutkijan arvion mukaan asian kannalta enemmän merkitystä. Tutkijan mielestä myönteistä tai ainakin hyväksyttävää suhtautumista konkurssikokemukseen ja sen seurauksiin voidaan pitää edellytyksenä yrittäjäuran jatkumiselle.

Vahva työidentiteetti

Tulokset vahvistivat tutkijan ennako-oletukset siitä, että vahva identiteetti vaikutti päätökseen jatkaa yrittäjänä. Tutkijan yllätti kuitenkin se, että kyse ei ole välttämättä yrittäjäidentiteetin vahvuudesta, vaan myös vahva ammatti-identiteetti voi vaikuttaa päätökseen. Yrittäjä A:n pohdinnoissa tuli vahvasti esiin myyjän rooli ja työnteon merkitys, joilla oli merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta. Yrittäjä B on puolestaan omasta mielestään ”sataprosenttinen yrittäjä”. Tutkijan käsityksen mukaan Yrittäjä B:n identiteetti ei ollut sidottu

mihinkään toimialaan tai ammattiin, vaan se rakentuu nimenomaan yrittäjyyden ympärille.

Kummatkin haastatellut yrittäjät liittivät yrittäjyyden ja paljon työnteon toisiinsa. Työnteon merkitys oli korostuneessa roolissa molempien haastateltujen yrittäjien elämässä. Ajatus siitä, että mitään ei ”kuulu” saavuttaa helpolla oli yhteistä sekä Yrittäjä A:lle että Yrittäjä B:lle. Tämä tulee lähelle sitä, mitä tarkoitetaan suoriutumismotivaatiolla. Työstä nauttimiseen liittyi molempien haastateltujen yrittäjien kohdalla olennaisesti pohdinnat sitkeydestä, periksi antamattomuudesta ja työteliäisyydestä, jotka kumpikin yrittäjä liitti myös hyvän yrittäjän ominaisuuksiin ja samalla myös omiksi ominaisuuksikseen. Yrittäjä B:lle nautinto vaikutti syntyvän yrittäjyyden kokonaisvaltaisuudesta ja kokonaisuuden hallintaan liittyvistä haasteista ja Yrittäjä A:lle puolestaan myyntityöhön liittyvistä haasteista.

Konkurssin jälkeisen yrittäjäuran jatkuminen ei tämän tutkimuksen aineiston ja tulosten mukaan välttämättä edellytä vahvaa yrittäjäidentiteettiä. Konkurssin jälkeistä yrittäjäuraa jatkavan henkilön identiteetti voi olla määrittynyt myös ammatin, työnteon ja pärjäämisen kautta. Esimerkiksi Yrittäjä A:n kohdalla työttömyys oli identiteettiä uhkaava tekijä ja työn tekeminen, varsinkin myyntityön tekeminen puolestaan eräänlainen ”koossapitävä voima”.

Erilaiset yrittäjäuran jatkamiseen kannustavat tekijät

Yritystoiminnan jatkumiseen näyttäisi tämän aineiston valossa vaikuttavan sekä sisäsyntyiset että ulkoiset motiivit. Konkurssin jälkeen yrittäjäuraa jatkavilla on niin ikään sekä sarja- että portfolioyrittäjille tyypillisiä ominaisuuksia. Myös tilannetekijät voivat olla moninaiset: tutkimuksen yrittäjien taustatekijät olivat sekä toisistaan poikkeavat että saman yrittäjä kohdalla erilaiset ensimmäisellä kerralla ja konkurssin jälkeen yrittäjäuran jatkuessa. Tutkijan ennako-oletus siitä, että yrittäjäuraa jatkavat olisivat enemmän portfolio- kuin sarjayrittäjän kaltaisia, jäi siis avoimeksi. Myös tutkimuskysymys ”Onko yrittäjyyden taustalla olevilla motiiveilla (sisäsyntyisiä vai ulkoisia) tavoitteilla merkitystä yrittäjäuran jatkumisen kannalta?” jäi vaille vastausta.

Sen sijaan yrittäjyysintiot nousivat tulosten tarkastelun myötä merkittäviksi tekijöiksi yrittäjäuran jatkumisen kannalta. Intentioiden merkitys korostui erityisesti tutkimuskysymyksen *Millaisia muita vaihtoehtoja yrittäjäuran jatkamiselle oli, tai oliko niitä?* tarkastelussa. Aineiston ja tutkimustulosten perusteella tutkijalle syntyi kuva haastateltujen yrittäjien erilaisista yrittäjyysintentioneista, jotka McMullenin ja Shepherdin (2002) mukaan syntyvät yrittäjyysmotivaatiosta ja sekä objektiivisesta että subjektiivisesta yrittäjyystietämyksestä. Yrittäjyysmotiivaation ja yrittäjyystietämyksen lisäksi yrittäjyysintentionien mukaiseen toimintaan vaikuttavat toimintaa vaikeuttavat tai sitä helpottavat ulkoiset tekijät (Krueger ja Carsrud, 1993).

Tutkijan käsityksen mukaan tutkimuksen yrittäjät erosivat toisistaan sekä yrittäjyysmotivaation että yrittäjyystietämyksen osalta. Tämä näkyi mm. yrittäjien erilaisissa identiteeteissä (yrittäjäidentiteetti – ammatti-identiteetti). Kaiken kaikkiaan haastatellut yrittäjät edustivat tutkittavan ilmiön näkökulmasta varsin erilaisia tapauksia. Erilaisuus korostuu konkurssiin hakeutumisen ja uuden

yrityksen perustamiseen väliin jääneen ajan pituudessa sekä varsinkin halussa ryhtyä uudelleen yrittäjäksi. Yrittäjä A:n kohdalla korostuu työttömyys työntötekijänä. Yrittäjä B:n kohdalla yrittäjyys itsessään toimi vetotekijänä.

Yrittäjä A:lle yrittäjyys oli *mahdollinen* vaihtoehto itsensä elättämiseksi. Hänelle yrittäjätöiden jatkuminen ei ollut ainoa vaihtoehto, eikä välttämättä edes kovin mielekäs vaihtoehto palkkatyöhön verrattuna. Yrittäjyys oli kuitenkin Yrittäjä A:n mielestä parempi vaihtoehto kuin työttömyys, jota kohtaan hänen asenteensa olivat varsin negatiivisesti sävyttyneitä. Yrittäjyys tuntui *normaalilta* vaihtoehdolta, koska hän tiesi aiemman kokemuksen perusteella, mistä siinä oli kyse ja hän koki, että voisi pärjätä siinä. Yrittäjyys mahdollisti myyntityön tekemisen, jonka Yrittäjä A koki itselleen todella tärkeänä ja motivoivana. Työnteko itsessään oli Yrittäjä A:lle merkityksellistä.

Yrittäjä A:n tilanteessa oli siis kyse mm. Niittykankaan, Littusen ja Kinnusen (1998) kuvaamasta ilmiöstä: työttömyys tai sen uhka yrittäjyyteen työntävä tekijänä. Tällaisissa tilanteissa yksilön käyttäytyminen ja valintojen perusteet ovat melko kaukana siitä, miksi yrittäjyyttä koskeva kirjallisuus ne perinteisesti esittää (Niittykangas ym. 1998). Yrittäjä A:n kohdalla yrittäjyyteen kannustavat tekijät poikkesivat selvästi siitä, mitä ne olivat olleet ensimmäisellä kerralla, ennen konkurssia yritystoimintaa aloitettaessa. Tuolloin kannustavana vetotekijänä olivat olleet ennen kaikkea sisäsyntyiset motiivit, kuten itsensä toteuttaminen, halu itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen (esim. Huuskonen 1992, 87-90). Halu itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen olivat toki läsnä myös toisen kerran yrittäjäksi ryhtymisessä (konkurssin jälkeisen yrittäjätöiden jatkumisessa), mutta tällä kertaa ne liittyivät Yrittäjä A:n haluun olla riippumaton yhteiskunnan työttömyys- ja sosiaaliturvasta. – Haluun pärjätä omalla toiminnalla.

Yrittäjä B:lle yrittäjyys oli sen sijaan *ainoa* vaihtoehto. Hän koki, että yrittäminen on ainoa työn tekemisen muoto, jonka hän osaa ja josta hän saa tyydytystä. Hänen kokemuksensa omasta yrittäjyysosaamisestaan (yrittäjämäinen minäpätevyys) oli niin vahva, että mahdollisuus palkkatyöhön heti konkurssiin hakeutumisen jälkeen ei vaikuttanut päätökseen yrittäjätöiden jatkamisesta. Yrittäjä B:n kohdalla yrittäjänä toimimisen motiivit ovat edelleen samankaltaiset kuin ensimmäistä kertaa yrittäjäksi ryhtyessään ja toimiessaan. Taustalla on halu tehdä asioita oman ajattelun ja omien ratkaisujen perusteella, mutta mukana on myös taloudellisen hyödyn ja kasvun tavoittelua. Yrittäjä B:n kohdalla kyse voi olla jossain määrin myös pyrkimyksestä osoittaa itselleen ja muille, että on kyvykäs toimimaan yrittäjänä, josta Huovisen ja Tihula (2006) mainitsevat. Yrittäjä B kertoi, että hänellä on myös henkilökohtaisia näyttöhaluja, koska kokee, että tähän asti hän on joutunut ”peesilemaan” yhtiökumppanin hoitessa viralliset asiat mm. suhteessa rahoittajiin.

Tutkijan käsityksen mukaan yrittäjien erilaiset identiteetit ja yrittäjyysintentiot vaikuttivat siihen, että Yrittäjä B palasi yrittäjäksi melko pian edellisen yrityksen konkurssiin hakeutumisesta ja Yrittäjä A puolestaan vasta usean vuoden jälkeen palkkatyön päätyttyä ja työttömäksi jouduttuaan. Konkurssi ja sen seuraukset, kuten velkaantuminen, luottokelpoisuuden menettäminen ja rahoituksen vaikeutuminen, joita voi pitää yrittäjyysintentioiden mukaista toi-

mintaa vaikeuttavina tekijöinä, eivät estäneet Yrittäjä B:n yrittäjäuran jatkumista varsinkin pian konkurssin jälkeen. Tutkijan mielestä Yrittäjä B:n yrittäjäksi ryhtyminen ja edellytysten luominen yritystoiminnalle tällaisten reunaehtojen valitessa, onkin osoitus yrittäjämäisestä toiminnasta: haasteiden vastaanottamisesta ja ratkaisujen hakemisesta sekä toisaalta myös itselle mielekkään toimintatavan toteuttamisesta.

Konkurssin jälkeinen yrittäjäura voi tämän tutkimuksen perusteella jatkua hyvin erilaisten yrittäjyyteen kannustavien veto- tai työntekijöiden vaikutuksesta ja erilaisten tilanetekijöiden vallitessa. Yrittäjyysintentioiden ja yrittäjäidentiteetin vahvuus vaikuttavat siihen, kuinka tavoiteltavaa toimintaa yrittäjyys on esimerkiksi suhteessa palkkatyöhön. Intentiot ja identiteetin vahvuus vaikuttavat myös siihen, kuinka paljon henkilö on ratkaisemaan yrittäjäuran jatkumista vaikeuttavia haasteita, kuten rahoitukseen liittyviä ongelmia.

6.2 Pohdinta ja jatkotutkimuksen kohteet

Rajauksen tekeminen oli alusta asti ongelmana tässä tutkimuksessa. Ylimääräisiä rönsyjä karsittiin tekstistä useaan otteeseen. Rajauksen tekemistä ja kokonaisuuden hahmottamista vaikeutti se, että aiempaa tutkimusta tarkastellusta ilmiöstä on varsinkin vähän. Lisäksi tutkittava ilmiö oli niin laaja ja monisyinen, että kokonaiskuvan saaminen edellytti kattavaa kirjallisuuskatsausta ja teoriaan perehtymistä. Ovia teki mieli avata vähän joka suuntaan, eikä ollenkaan vähiten psykologian tai käyttäytymistieteiden maailmaan. Ei ihme, että yrittäjyyden tutkimus on monitieteellistä! Ovien avaamisen sijaan niitä olisi pitänyt kuitenkin pystyä sulkemaan määrätietoisemmin. Teoriaosuudesta muodostuikin niin muhkea, että aineistoa olisi voinut penkoa sen perusteella vielä pitkään. Rajauksen herpaantuminen johtui myös tutkijan elämäntilanteen muuttumisesta ja kiinnostuksenkohteiden vaihtumisesta. Tutkijasta tuli prosessin aikana äiti ja työelämä vei mukanaan sosiaalialan järjestömaailmaan, joka on varsinkin kaukana tutkimuksen kohteena olleesta ilmiöstä.

Tutkimusprosessin aikana tutkijan mielessä heräsi enemmän kysymyksiä kuin mitä matkanvarrelta löytyi vastauksia. Oivallus tai vastauksen saaminen johonkin kysymykseen herätti heti uusia kysymyksiä ja mahdollisia jatkoselvittelyn aiheita. Tähän lukuun on koottu teemoja ja epäkohtia, joita tutkijan mieleen prosessin aikana nousi.

Omakohtaisuus ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus ja siihen liittyvät kysymykset nostattivat tutkijassa useita, ristiriitaisiakin ajatuksia. Tutkijalla on omakohtaista kokemusta konkurssista ja sen seurauksista yrittäjän tyttären roolissa. Kokemuksen tunnepitoisuutta ei voi kieltää, mikä herättää tietenkin kysymyksiä tutkijan kyvystä säilyttää objektiivisuus ilmiön lähestymisessä ja aineiston tulkinnessa. Oman mausteensa luotettavuuspohdintaan tuo myös se, että toinen aineiston yrittäjäistä oli tutkijan oma isä. Läheinen perhesuhde haastateltavaan, ilmiöön liittyvä

yhteinen historia ja toisaalta myös toisistaan poikkeavat kokemukset tapahtumista, asettivat objektiivisuuden ylläpitämiselle haasteita. Tutkija on kuitenkin vakuuttunut siitä, että omakohtaisesta kokemuksesta on ollut tutkimustyön tekemisessä enemmän haittaa kuin hyötyä. – Kiinnostus ilmiötä ja sen tutkimista kohtaan olisi tuskin edes syntynyt ilman omakohtaista kokemusta. Oma kokemus on antanut ymmärryksen ilmiön laaja-alaisuudesta ja siihen liittyvistä inhimillisistä prosesseista. Tutkija uskoo, että ilmiön objektiivinen käsittely on mahdollista, koska kokemuksesta on jo vuosia – lähes vuosikymmen.

Tulkinta oli toinen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä seikka, joka mietitti tutkijaa. Erityisesti tutkijaa jäi askarruttamaan tulkinta, jota todennäköisesti tapahtui puolin ja toisin haastattelutilanteessa. Haastatelluille yrittäjille yrittäminen, yrittämisen prosessi ja siihen kuuluvat erilaiset vaiheet ja tilanteet ovat osa ”elävää elämää”, eivätkä sellaisen analysoinnin kohteita, jollaisena ne akateemisessa maailmassa nähdään. Tämä kävi ilmi muun muassa siitä, että yrittäjät eivät olleet aiemmin pohtineet läheskään kaikkia haastattelussa esille tulleita teemoja, ja kokivat joidenkin aihealueiden pohtimisen siksi hankalina.

Viivyttelystä

Yksi ensimmäisistä mieleen nousseista kysymyksistä oli kysymys siitä, miksi ihmeessä tutkimuksen yrittäjät eivät hakeutuneet konkurssiin ja lopettaneet vääjäämätöntä prosessia aiemmin. Varsinkin Yrittäjä A:n tapauksessa, jossa loppu näytti olevan vastassa kaikesta huolimatta, viivyttely konkurssiin hakeutumisessa vaikutti kovin turhalta. Timmonsia (Timmons & Spinelli 2004, 98–99) mukaillen ratkaisu lopettamisesta olisi pitänyt tehdä mahdollisimman pian, jotta oppimisen kustannukset jäisivät mataliksi.

Aineistoa luettuaan ja asiaa tarkemmin pohdittuaan, tutkija kuvittelee ymmärtävänsä syitä viivyttelyyn. Osin siinä on varmasti kyse Karkian (2003) mainitsemista konkurssin kielteisestä leimasta ja muista konkurssiprosessiin liittyvistä tekijöistä. Kyse on todennäköisesti myös siitä, että yrittäjän omaisuus, yleensä perheen koti, on yrityksen velkojen vakuutena. Panokset ovat suuret ja menetettävää paljon: yrittäjä pyrkii korjaamaan tilanteen kaikin keinoin.

Sana ”syöksykierre”, jossa yrittäjä menettää otteensa vauhdin vain kiihtyessä ja yrittäjä kieppuessa kiinni pyörteessä irti pääsemättä, kertoo tutkimukseen osallistuneiden yrittäjien kuvailemista tunteista ja tapahtumista varsin osuvasti. Yrittäjälle yleensä tyypilliset ominaisuudet kuten sitkeys, periksi antamattomuus sekä usko siihen, että tilanteeseen voi vaikuttaa omalla toiminnallaan, toimivat tässä ikään kuin itseään vastaan. Omien henkisten tai fyysisten voimavarojen riittämistä tai omaa jaksamista tai sen loppumista ei osata ehkä kyseenalaistaa. Viivyttelyssä on kyse varmasti myös omien unelmien ja haaveiden murskaantumisesta sekä yrittämisen, työnteen ja pärjäämisen määrittämisen identiteetin – itsensä – menettämisen pelosta. Tällaisesta näkökulmasta ollaan melko kaukana oppimiskustannusten minimointiin liittyvästä keskustelusta.

Kumpikin tämän tutkimuksen yrittäjä oli jälkikäteen sitä mieltä, että konkurssi ei olisi vallinneissa olosuhteissa ollut vältettävissä. Aiempi konkurssiin hakeutuminen olisi tosin saattanut säästää yrittäjät henkisesti uupumiselta, johon molemmat tutkimuksen yrittäjät päätyivät. Kiinnostavaa olisi selvittää,

mitkä seikat olisivat kenties saaneet yrittäjät luopumaan "leikistä" aiemmin. Olisiko joku taho voinut puuttua tilanteeseen aiemmin ja auttaa yrittäjää näkemään tilanteen realistisesti? Tai olisiko esimerkiksi mahdollisuus oman ja perheen kodin säilyttämiseen auttanut yrittäjää tekemään päätöksen konkurssiin hakeutumisessa?

Koko perheen kriisi

Pienyrittäjien epäonnistuminen ja konkurssiin ajautuminen vaikuttaa yleensä myös yrittäjän perheeseen ja perheen tulevaisuuteen. Pienyrittäjyydelle on tyypillistä se, että yrityksen velkojen vakuutena on perheen omaisuutta. Konkurssi ja sen seuraukset aiheuttavat perheessä usein kriisin, jolla voi olla kauaskantoisia seurauksia. Yrittäjän ja hänen perheensä kyky selvitä tilanteesta riippuu samoista kriisinhallintakeinoista ja -kyvyistä kuin missä tahansa kriisissä. Tätä ei tutkijan mielestä osata vielä tunnistaa riittävästi, vaikkakin yrittäjäjärjestöt ovatkin lisänneet yrittäjien keskinäistä tukea paljon viime vuosina. Konkurssin kohdanneet, ja varsinkin omaisuutensa - mahdollisesti kotinsa - prosessissa menettäneet, perheet ovat pitkään haavoilla tapahtuneesta. Mielenkiintoista ja varsin tarpeellista olisi selvittää konkurssiin päätyneiden pienyrittäjien perheenjäsenten käsityksiä ja kokemuksia tapahtuneesta. Kiinnostavaa olisi myös selvittää, mitä selviytymiskeinoja perheillä oli käytössään.

Konkurssi tulisi huomioida koko perheen kriisinä myös siitä syystä, että kuolemanvaaran ja itsemurhien syytä selvittävien keskustelujen ja tutkimusten (mm. Pesonen 2006, Huttunen 2003, Fernquist 2003) mukaan konkurssi ja taloudelliset vaikeudet ovat merkittäviä riskitekijöitä. Suuret elämänmuutokset, joihin konkurssi ja sen taloudelliset ja sosiaaliset seuraukset voidaan lukea, lisäävät voimakkaasti sekä sydänkuoleman että itsemurhan vaaraa. Lisäksi uupumus, joka muodostui varsin syväksi ainakin tähän tutkimukseen osallistuneiden yrittäjien kohdalla, näyttäisi olevan kuolemanriskin kannalta erityisen vaarallinen. Edelleen, kokemus siitä, että henkilö ei pysty vaikuttamaan omaan elämäänsä on osoitettu kuolemanvaaraa lisääväksi tekijäksi. Konkurssiin ja konkurssin seuraukset aiheuttavat usein tällaisen tilanteen. Konkurssin tehneen yrittäjän kokemus siitä, että hän on kyvytön vaikuttamaan omaan elämäänsä muiden toimijoiden ja konkurssien seurausten sanellessa sen, mitä hän voi ja mitä hän ei voi tehdä. Tämä voi olla varsin traumaattinen kokemus, koska yrittäjän aiemmat toimintamallit, jotka perustuvat usein uskoon omiin kykyihin ja omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa tapahtumien kulkuun, eivät päde tilanteessa.

Roolinsa vangit

Tätä tutkimustyötä aloittaessaan tutkija luki Lampela-Kivistön (2000) kuvausta konkurssin jälkeen yrittäjäuraa jatkavista yrittäjistä "roolinsa vankeina" lähes narkastyneenä. Kielikuvan ymmärtää, mutta tutkijan mielestä se synnytti negatiivisesti värityneen mielikuvan ihmisestä, joka ei osaa tehdä muuta. Kuitenkin, tämän tutkimusprosessin aikana kävi selville, että kyse voi olla juuri tuosta: henkilö, jolla on vahva yrittäjäidentiteetti, ei oikeasti osaa tai halua tehdä muuta. "Roolinsa vankina" oleminen ei silti välttämättä ole huono asia, ei yhteiskunnan eikä ihmisen itsensä kannalta. Yrittäjä voi olla roolinsa vanki siinä mie-

lessä, että hän ei osaa olla näkemättä yrittämisen mahdollisuuksia, eikä enää osaa asettua palkkatyöntekijän rooliin. Toisaalta roolinsa vankina oleva yrittäjä kokee olevansa vapaa juuri näin. Yhteiskunnan kannalta nämä roolinsa vangit ovat juuri sellaisia, jollaisiksi meidän kaikkien toivotaan tulevan: riskinottohaluisia sekä itsensä ja ennen kaikkea muita työllistäviä.

Tässä "roolinsa vanki" - kuvauksessa piilee tutkijan mielestä kuitenkin myös Marchin ja Shapiran (1987, 1413) muotoilema ristiriita, joka ilmenee siinä, että yhteiskunta arvostaa riskinottoa mutta ei uhkapeliä, vaikka useimmiten uhkapelillä tarkoitetaan juuri pieleen mennyttä riskinottoa. Sekä menestyvät että toiminnassaan epäonnistuvat yrittäjät voivat olla roolinsa vankeja sillä erotuksella, että menestyvää roolinsa vankina toimivaa yrittäjää ja hänen ominaisuuksiaan arvostetaan, kun taas yritystoiminnassa epäonnistuvaa yrittäjää pidetään oman toimintansa ja ominaisuuksiensa uhrina. Roolinsa vankina oleminen "hyvyys" tai "huonous" on siis sidoksissa siihen, kuinka hyvä taloudellinen menestys toimintaa seuraa.

Tutkijan oletus on, että roolinsa vankina oleminen vahvistuu yrittäjyydessä menestymisen ja onnistumiskokemusten myötä. Siihen vaikuttavat tutkijan mielestä siis samat tekijät kuin yrittäjäidentiteetin muodostumiseen ja vahvistumiseen. Konkurssiin ajautuminen on yrittäjälle lähes aina totaalipysähdyksen ja oman itsen tarkastelun paikka, ei pelkästään yrittäjänä vaan myös ihmisenä. Kysymys siitä kuka minä olen ja käsitys itsestä joutuvat tällaisessa tilanteessa tarkastelun alle. Tutkijan käsityksen mukaan konkurssikokemus ei välttämättä vähennä yrittäjän käsitystä itsestään hyvänä yrittäjänä tai horjuta yrittäjyyden asemaa identiteetin määrittäjänä kuin ehkä hetkellisesti, jos yrittäjällä on kokemusta myös yrittäjänä onnistumisesta ja menestymisestä. Konkurssi on siis eräänlainen roolin ja identiteetin vaihtamisen tai vahvistamisen paikka.

Tahallinen vai tahaton

Konkurssilainsäädäntö ei tee eroa rehellisen ja epärehellisen konkurssivelallisen välillä. Tähän tutkimukseen osallistuneiden ja heidän kaltaistensa yrittäjien puolesta toivoisi, että ero näiden välille tehtäisiin. Eron tekeminen olisi tärkeää siksi, että yrittäjän leimautuminen ja mahdolliset itsesyytökset todennäköisesti vähenisivät. Rehellisellä, joskaan ei välttämättä oppimiskustannukset minimoivalla, toiminnalla konkurssiin päätyneet yrittäjät voi kokea itseensä kohdistuvat epärehellisyys epäilyt erityisen rankkoina. Yrittäjä joutuu puolustamaan käsitystä itsestään luotettavana ja hyvänä yrittäjänä ja ihmisenä. Esimerkiksi tähän tutkimukseen osallistuneet yrittäjät toivat luottamuksen ja rehellisyyden merkityksen esille useasti. Rehellisyys oli heidän mielestään sekä hyvän yrittäjän ominaisuus että heidän oman toimintansa kulmakivenä.

Tutkija ei voinut tätä tutkimusta tehdessään välttyä yhtymästä McGrathin (1999) ajatukseen siitä, että yhteiskunnan näkökulmasta suuret epäonnistumisluvut eivät sinänsä ole ongelma, jos niistä aiheutuvat seuraukset ovat rajalliset ja samanaikaisesti menestyvät yritykset kasvavat. Eron tekeminen tahallisen ja tahattoman, epärehellisen ja rehellisen toiminnan välille voisi olla yksi keino vahvistaa yrittäjien kasvuhaluja.

Vuorikiipeilyä

Tuloksia raportoidessaan ja analyysia pohtiessaan tutkijalle tuli mielikuva vuorikiipeilyn ja yrittäjyyden sekä niihin kohdistettujen asenteiden samankaltaisuudesta. Joidenkin mielestä kiipeily on ihan hullunhommaa ja ajantuhlausta. Toiset taas pelkäävät korkeita paikkoja tai riskejä, joita kiipeämiseen liittyy. Vuorikiipeilijöistäkin vain harvat kiipeävät korkeille huipuille. Jotkut kiipeilijät tyytyvät loiviin rinteisiin, jotkut haluavat aina vain korkeammalle. Korkeimmat huiput vaativat paljon resursseja, osaamista ja onnea matkaan. Huipulle pääsee tietenkin nopeammin hissillä tai vaikka helikopterilla tai rikkomalla alueen sääntöjä ja luontoa, mutta kepulikonstein perille päässeet eivät saa arvostusta muilta kiipeilijöiltä.

Kiipeäminen itsessään on se juttu, vaikka huippu on tietenkin tavoite. Kiipeäminen pitää kunnossa, korkealta näkee kauemmas, harjoitellessa oppii ja itsensä ylittäminen on palkitsevaa. Kerta toisensa jälkeen matalammille vuorille kiipeilijät eivät loista otsikoissa, mutta riskitkin ovat pienemmät. Matalammilla rinteillä kiipeilevien on helpompi innostaa myös muita kokeilemaan, koska varusteiden ei tarvitse olla huippuluokkaa, ja myös matalilla rinteillä kiipeäminen pitää kuntoa yllä.

Vuorikiipeilyssä olosuhteet vaihtelevat ja valloitettavat vuoretkin ovat erilaisia. Kiipeilijän kunto vaikuttaa suoritukseen, samoin käytössä oleva varustus ja mahdollisen kiipeilytiimin kokonaissuoritus. Hyvä ennakkosuunnittelu on tarpeen. Leirit, eväiden ja varusteiden riittävyys vaikuttavat siihen, kuinka pitkälle päästään. Puoleen väliin voidaan päästä vaivatta, mutta sitten sää voi muuttua. Joskus tehdään virhearvioita ja joudutaan palaamaan takaisin alempaan leiriin tai mahdollisesti pakkaamaan kampeet kokonaan. Joskus sattuu vakavia turmia ja joskus joku voi kuollakin, koska hyvästä suunnittelusta huolimatta arvaamattomia asioita tapahtuu. Joillekin huipulle pääsystä tulee tosin pakkomielle: perille on yritettävä, vaikka kaikki merkit näyttävät, että happivarat eivät tule riittämään, kylmyys aiheuttaa vaurioita ja lumivyöryt ovat mahdollisia. Hankalissa olosuhteissa perille pääsevät ovat sankareita, liian suuria riskejä ottaneet puolestaan omaan yltiöpäisyyteensä kompastuneita. Liian suurien riskien ottaminen on tosin suhteellista, johtuen olosuhteiden vaihtumisen arvaamattomuudesta.

LÄHTEET

- Argenti, J. 1976. Corporate collapse: the causes and symptoms. London: McGraw-Hill.
- Argyris, C. & Schon, D. 1996. Organisational learning II: Theory, method and practice. USA: Addison Wesley Publishing Company.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 3.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Arenius, P., Autio, E., & Kovalainen, A. 2005. Finnish entrepreneurial activity in regional, national and global context. *Technology Review* 176/2005. Helsinki: Tekes.
- Bandura, A. 1994. Self-efficacy. Teoksessa V. S. Ramachaudran (toim.) *Encyclopedia of human behavior* 4, 71-81. New York: Academic Press.
- Bell, E & Bryman, A. 2003. *Business research methods*. Hampshire: Oxford University Press.
- Bird, B. 1988. Implementing entrepreneurial ideas: The case for intention. *Academy of Management review* 13:3, 442 – 453.
- Birley, S., Cromie, S. & Mayers, A. 1990. *Entrepreneurial Networks in Northern Ireland*. Belfast: Ulster Business School.
- Bridge, S., O'Neill, K & Cromie, S. 1998. *Understanding Enterprise, Entrepreneurship and Small Business*. London: McMillan.
- Brockway, G.P. 1986. *The End of Economic Man: Principles of Any Future Economics*. New York: Harper Collins. Lainaus teoksessa: Haaramo, S ja Palonen, K. (toim.). 2002. Trauman monet kasvot. *Psyykkinen trauma sisäisenä kokemuksena*. Pieksämäki: Therapiea -säätö, 97-152.
- Bygrave, W.D. 1994. *The Portable MBA in Entrepreneurship*. 2nd Edition. New York: Wiley.
- Cassidy, T. & Lynn, R. 1989. A multifactorial approach to achievement motivation: The development of a comprehensive measure. *Journal of Occupational Psychology* 62, 301-312.
- Chen, C.C; Green, P.G & Crick, A. 1998. Does entrepreneurial efficacy distinguish entrepreneurs from managers. *Journal of Business venturing* 14 (3), 295-316.
- Chell, E. 2000. Towards researching the "opportunistic entrepreneur". A social constructionist approach and research agenda. *European Journal of work and organizational psychology*, 2000, 9 (1), 63-80.
- Christianson, S-Å. 1994. *Traumatiska minnen*. Stockholm: Natur & Kultur. Lainaus teoksessa: Haaramo, S ja Palonen, K. (toim.). 2002. Trauman monet kasvot. *Psyykkinen trauma sisäisenä kokemuksena*. Pieksämäki: Therapiea -säätö, 14-48.
- Cope, J. & Watts, G. 2000. Learning by doing – An exploration of Experience, Critical Incidents and Reflection in Entrepreneurial Learning. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 6 (3), 104-124.

- Cross, M. 1981. *New Firm Formation and Regional Development*. London: Gover.
- Delmar, F & Shane, S. 2002. What founders do: a longitudinal study of the start-up process. Paper presented at the Babson College/Kauffman Foundation Entrepreneurship Research Conference, Wellesley, MA.
- Envick, B.R. 2004. Beyond Human and Social Capital: the Importance of Positive Psychological Capital for Entrepreneurial Success. *Proceedings of the Academy of Entrepreneurship 10 (2)*, 2005. Allied Academies International Conference, Maui.
- Fernquist, R.M. 2003. Perceived income inequality and suicide rates in Central/Eastern European countries and Western countries, 1990 - 1993. *Death Studies 2003 27 (1)*, 63-80.
- Gartner, W.B. 1988. Who Is an Entrepreneur? Is the Wrong Question. *American Journal of Small Business 12 (4)*, 11-32.
- Cooper, A. C. & Artz, K. W. 1995. Determinants of satisfaction for entrepreneurs. *Journal of Business Venturing, 10 (6)*, 439-457.
- Gibb, A. 1997. *The new business start-up frame*. Kuopion yliopisto, Kauppatieteiden laitos. Luentomateriaali.
- Grinberg, L ja Grinberg, R. 1989. *Psychoanalytical Perspectives on Migration and Exile*. New Haven & London: Yale University Press. Tutkimukseen viitattu teoksessa: Haaramo, S ja Palonen, K. (toim.). 2002. Trauman monet kasvot. Psykkinen trauma sisäisenä kokemuksena. Pieksämäki: Therapiea -säätö, 49-92.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Tampere: Kirjayhtymä.
- Huovinen Jari. 2007. *Tapayrittäjäyys: tilannetekijät toiminnan taustalla ja yrittäjäkokemuksen merkitys yritystoiminnassa*. Kuopion yliopisto.
- Huuskonen V. 1992. Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viittekehys ja sen koettelu. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja sarja A-2, 1992.
- Hytti, U. 2003. *Stories of entrepreneurs: narrative construction of identities*. Series A-1:2003. Turku School of Economics and Business Administration.
- Karkia, Johanna. 2003. Yritystoiminnan uusi alku -kansainväliset mallit ja sovellukset. Elinkeino-osasto. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 12/2003.
- Konkurssilaki. 2004. 20.2.2004/120.
- Koulu, R. 2002. *Lainvalinta eurooppalaisessa konkurssissa*. Helsinki: Kauppa-kaari Oyj.
- Korkolaki. 1982. 20.8.1982/633.
- Korkolain muutos. 2002. 2002/340.
- Krueger, N. F. Jr & Carsrud, A.L.1993. Entrepreneurial intentions: Applying the theory of planned behavior. *Entrepreneurship & Regional Development, 5(4)*, 315-330.
- Lampela-Kivistö, L. 2000. Yrittäjä konkurssin pyörteissä. Uskonollisuus rooli

- siirtymässä. Helsingin yliopisto. Käytännöllisen teologian laitoksen julkaisuja 99. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laukkanen, M. 2007. (toim) Kasvuyritys. Helsinki: Talentum.
- Littunen, H. 2000. Entrepreneurship and the characteristics of the entrepreneurial personality. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 6 (6), 296-309.
- Luottotietolaki 15.11.2007/ 527.
- Luthans, F., Luthans, K.W & Luthans B.C. 2004. Positive psychological capital: Beyond human and social capital. *Business Horizons* 47 (1), 45-50.
- March, J. G. & Shapira, Z. 1987. Managerial Perspectives on Risk and risk Taking, *Management Science* 33 (11), 1404 - 1418.
- McMullen, J. S. & Shephard, D. A. 2002. Regulatory focus and entrepreneurial intention: action bias in the recognition and evaluation of opportunities. *Frontiers of Entrepreneurship Research*, Babson College.
- McGrath, R.G. 1999. Failing forward: Real options reasoning and entrepreneurial failure. *Academy of Management review* 24 (1), 13-30.
- Merton, R.K, Fiske, M, & Kendall, P. L. 1990. *The Focused Interview*. New York: The Free Press.
- Minniti M & Bygrave, W. A. 2001. Dynamic Model of Entrepreneurial Learning. *Journal Entrepreneurship: Theory and Practice* 25, 5-16.
- Niittykangas, H. 2007. Ajatuksia yrittäjyyden käsitteen ääreltä. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta. Syventävien opintojen seminaarimateriaalia. Ensimmäinen luonnos. 7.8.2007.
- Niittykangas, H., Kauko-Valli, S. & Laine, K. 2007. Yrittäjyys, oppiminen ja yrittäjämäinen oppiminen. Esimerkkinä lopettaneet yritykset. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta. Working paper 341/2007.
- Niittykangas, H; Littunen, H & Kinnunen, U. 1998. Työttömyydestä johtuva pakko yrityksen perustamissyynä. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 47(1): 86-104.
- Niittykangas, H. & Niemelä, T. 2006. Portfolioryittäjäyys, esimerkkinä lopettaneet yrittäjät. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tiedekunta Working paper -sarja N:o 325/2006
- Niittykangas, H & Thomas, J. 2008. Family business identity among business closures. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteiden tiedekunta Working paper -sarja N:o 349/2008
- Ooghe, H. & De Prijcker, S. 2006. Failure processes and causes of company bankruptcy: a typology. Vlerick Leuven Gent Management School. Working Paper Series 2006/21.
- Peltonen, M. 1986. Yrittäjyys. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Politis, D. 2005. Entrepreneurship, career experience and learning: developing our understanding of entrepreneurship as an experiential learning process. Lund School of Economics and management.
- Politis D. & Gabrielsson J. 2005. Exploring the role of experinense in the process of entrepreneurial learning. Lund institute of economic research working paper series 2005/1.

- Rae, D. 2003. Entrepreneurial identity and capability: the role of learning. PhD Thesis. Nottingham UK: The Nottingham Trent University.
- Rae, D. 2000. Understanding entrepreneurial learning: a question of how? *International Journal of Entrepreneurial behaviour & Research* 6(3), 145-159
- Rae, D. & Carswell, M. 2001. Towards a Conceptual Understanding of Entrepreneurial Learning. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 8 (2), 150-158.
- Ronstadt, R, 1988. Corridor Principle. *Journal of Business Venturing* 3 (1), 31-40.
- Shepherd, D. A. 2003. Learning from business failure: Propositions of grief recovery for the self-employed *The Academy of Management Review* 28(2), 318-328
- Shepherd, D. A. 2004. Educating Entrepreneurship Students about Emotion and Learning from Failure. *Academy of Management Learning and Education* 3 (3), 274-278.
- Shane, S. 2003. *A general Theory of Entrepreneurship: the Individual - Opportunity Nexus*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Timmons, J. A. & Spinelli, S. Jr. 2004. *New venture creation: entrepreneurship for the 21st century*. 6th ed. Boston: McGraw-Hill.
- Ucbasaran, D., Westhead, P. & Wright, M. 2001. The focus of entrepreneurial research: Context and Process Issues. *Entrepreneurship Theory & Practice* 25(4), 57-80.
- Ucbasaran, D., Westhead, P & Wright, M. 2006. *Habitual entrepreneurs*. UK: Edward Elgar.
- Valli, E. 2007. *Myönteinen psykologia ja uuden liiketoiminnan luominen. Teoksesta Kasvuyritys*. Laukkanen, M. (toim.). Helsinki: Talentum.
- Westhead, P. and Wright, M. 1998. Novice, Portfolio, and Serial Founders: are they different? *Journal of Business Venturing*, 13, 173-204.
- Weiner, B. & Kukla, A. 1970. An attributional analysis of achievement motivation. *Journal of Personality and Social Psychology* 15, 120.
- Van der Klaauw, B., 1998. *De effecten van het beëindigen van een onderneming op toekomstig ondernemerschap*. Working Paper, Vakgroep Algemene Economie, Vrije Universiteit, Amsterdam

ELEKTRONINEN AINEISTO

- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2007. 2008. Tilastokeskus. http://www.stat.fi:8147/til/aly/2006/aly_2006_2007-11-01_kat_001_fi.html 4.6.2008.
- Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2008. 2009. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/aly/2008/aly_2008_2009-10-29_fi.pdf 21.11.2009
- Cardon, M.S & McGrath, R. G. 1999. When the going gets tough...toward a psychology of entrepreneurial failure and re-motivation. Babson College. http://www.babson.edu/entrep/fer/papers99/I/I_B/I_B.html 2.3.2008
- Cardon, M.S & Potter, D.R. 2003. Are failures blamed on misfortune or mis-

- takes. Entrepreneurial failure attributions in US newspapers. Babson College. <http://www.babson.edu/entrep/fer/BABSON2003/II/II-P1/I-P1.html> 2.3.2008.
- Commission of the European Communities. 2005. COM(2005)548 final. 2005/0221(COD). Proposal for a recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning. Brussels. Verkkojulkaisussa Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. <http://www.minedu.fi/export/site/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm07.pdf?lang=fi> 28.2.2010
- Euroopan komissio. 2002. Taloudellisissa vaikeuksissa olevien yritysten tueksi. Yritysten saneerausta, konkurssia ja uutta alkua koskevien hyvien käytäntöiden ja periaatteiden opas. Yritystoiminnan pääosasto, yritysulkaisut. http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sme2chance/doc/helping_busi_overcome2002_fi.pdf. 2.2.2008
- Enkenberg, J. 2001. Oppimisesta ja opetusmalleista yliopistokoulutuksessa. Verkkojulkaisu. <http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/kipinat/JormaE.htm> 28.2.2010
- Hallituksen esitys eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi. 2003. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2003/20030026.pdf> 28.2.2010
- Hurme, H. Teemahaastattelu – haastattelusta analyysiin. Åbo Akademi, Enheten för utvecklingspsykologi, Vasa, 13.10.2006, Sockap. Luentomateriaali. <http://www.jyu.fi/erillis/agoracenter/tutkimus/soca/ajankohtaista/Hurme.ppt> 3.3.2007.
- Huovinen, J. & Tihula, S. 2006. Management team in the background of the portfolio entrepreneurship and as a management tool of firm portfolio. Paper presented at the 14th Nordic Conference on Small Business Research, Stockholm, Sweden 12.5.2006. <http://www.ncsb2006.se/pdf/Management%20Team.pdf>. 7.3.2008.
- Huttunen, J. 2003. Näyttöä ja näkymiä. Vihkisormus, kirjastokortti ja pitkä ikä. Artikkeliteoksessa Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo93893.pdf> 27.2.2010.
- Hytti, U. 2002. The case of entrepreneurial learning: constructing meaning for negative entrepreneurial experiences. Small Business Institute, Turku School of Economics and Business Administration. Esitelmä kahdennessatoista Nordic Conference of Small Business Research-konferenssissa Kuopiossa toukokuussa 2002. www.tukkk.fi/pki/julkaisut/konferenssit/Ulla%20Hytti.pdf. 3.3.2008.
- Johannisson, B. 1998. Entrepreneurship as a collective phenomenon. Artikkeliesitetty RENT XII -kongressissa. Lyon, Ranska. 26-27.11.1998. http://vxu.se/ehv/filer/forskning/entreprprofil/publikationer/collective_phenomenon.pdf 15.3.2010
- Konkurssit joulutammikuussa 2007. Tilastokeskus. 2008. http://www.stat.fi:8147/til/konk/2007/12/konk_2007_12_2008-02-15_tie_001.html 4.6.2008.

- Konkurssit tammi- joulukuussa 2008. Tilastokeskus. 2009. http://www.stat.fi/til/konk/2008/12/konk_2008_12_2009-02-12_tie_001.html 25.2.2009.
- Konkurssit tammi-joulukuussa 2009. Tilastokeskus 2010. http://www.stat.fi/til/konk/2009/12/konk_2009_12_2010-02-15_tie_001_fi.html 17.3.2010
- Kovalainen, A. 2006. YLM luentokurssi 7.9.2006. Turun kauppakorkeakoulu. <http://www.tukkk.fi/tjt/OPETUS/YLM/tjt2006/Yhteiset%20luennot/YLM-1.%20jakso%202006-opiskelijamateriaali.pdf>. 5.3.2007
- Landier, A.2004. Entrepreneurship and the Stigma of Failure. Stern School of Business. New York University. http://www1.worldbank.org/finance/assets/images/stigma9_augustinlandier.pdf 3.2.2008
- Lucas W.A ja Cooper S.Y. 2004. Enhancing self-efficacy to enable entrepreneurship: the case of CMI's Connections. MIT Sloan Working paper 4489-04, 2004. Social Science Research Network Electronic Paper Collection: <http://ssrn.com/abstract=568383> 27.2.2010
- Mezger, G. 2006. Afterlife - Who Takes Heart for Restart? Discussion Paper No. 06-038. Centre for European Economic Research. <ftp://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp06038.pdf> 3.3.2008
- Metzger, G. & Niefert, M. 2006. Restart-Performance and the returns of Previous Self-Employment. Discussion Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy. No. 1806. Germany: Economics Max Planck Institute of Economics, Group for Entrepreneurship, Growth and Public Policy. <ftp://papers.mpiew-jena.mpg.de/egp/discussionpapers/2006-18.pdf> 3.2.2008
- Ojanen, S. 2003. Ohjauksesta oivallukseen - ohjausteorian kehittäjä. Verkkojulkaisussa Silkelä, R. (toim.) Tutkimuksia opetusharjoittelun ohjauksesta. Suomen harjoittelukoulujen vuosikirja N:o 1, 11-23.<http://sokl.joensuu.fi/verkkojulkaisut/ohjaus/images/vuosikirja.pdf> 3.3.2010
- Pesonen, T. 2006. Trends in suicidality in Eastern Finland 1988-1997. Kuopion yliopiston julkaisuja D. Lääketiede 392. <http://www.uku.fi/vaitokset/2006/isbn951-27-0572-9.pdf> 27.2.1010
- Sarasvathy, S. & Menon, A. 2002. Failing firms and successful entrepreneurs: serial entrepreneurship as a simple machine. Presented a Academy of Management Conference in Denver 2002. http://webalumno.iese.edu/clubs/entrepreneurs/files/Serial_entrepreneurship.pdf 2.2.2008.
- Schutjens, V & Stam, E. 2006. Starting anew: Entrepreneurial intentions and realizations subsequent to business closure. Discussion Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy 2006-10, Max Planck Institute of Economics, Group for Entrepreneurship, Growth and Public Policy. <http://ideas.repec.org/p/esi/egpdis/2006-10.html> 10.2.2008
- Stam, E., Audretsch, D. & Meijaard, J. 2006. Renascent Entrepreneurship. Entrepreneurial Preferences Subsequent to Firm Exit. Discussion papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy. Max Planck Institute of Economics, Group for Entrepreneurship, Growth and Public Policy <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/24904/1/512256640.PDF> 10.2.2008
- Yrittäjyyden politiikkaohjelma. 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen

ohjelma 24.6.2003. http://www.valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat_hallitukset/vanhanen/hallitusohjelma/ohjelma/fi.jsp#yrittajyys 2.5.2008.

Yritysrekisterin vuositulasto 2006. Tilastokeskus. 2007. <http://www.stat.fi:8147/til/syr/index.html> 27.11.2007.

Yritysrekisterin vuositulasto 2007. Tilastokeskus. 2009. http://www.stat.fi/til/syr/2007/02/syr_2007_02_2009-02-10_tie_001.html 27.11.2007.

Yritysrekisterin vuositulasto 2008. Tilastokeskus. 2009. http://www.stat.fi/til/syr/2008/syr_2008_2009-11-27_fi.pdf 13.12.2009

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Pääteemat, jotka olivat haastateltavan nähtävillä koko haastattelun ajan, on kirjoitettu kapitaaleilla. Runkoon kirjoitetut tarkentavat kysymykset olivat ainoastaan haastattelijan nähtävillä ja käytettävissä, jos haastateltava ei saanut ”juonesta kiinni” pelkän teeman perusteella.

YRITTÄJYYS

- mitä on yrittäjyys tarkoittaa?
- mitä yrittäjyys sinulle henkilökohtaisesti merkitsee?
- Mikä on vaikeinta yrittäjydessä vaikeinta? Entä parhainta?
- Pystytytkö jakamaan yrittäjyyttä tai omaa yrittämistäsi erilaisiin vaiheisiin?
- Mitä sinun mielestäsi tarkoittaa yrittäjyyden prosessi?
- Onko suhtautuminen yleisesti yrittäjyyttä kohtaan muuttunut yrittäjärausi aikana?

YRITTÄJÄ (IDENTITEETTI)

- Kuka/millainen on yrittäjä?
- Millaisena ihmisenä/ yrittäjänä itsensä näkee?
- Millainen on hyvä yrittäjä? Mitä yrittäjän täytyy osata?
- Miten yrittäjäksi tullaan/kasvetaan?
- Mitkä ovat yrittäjän tärkeimmät arvot/periaatteet mielestäsi?
- Mitä arvelee muiden ajattelevan itsestä ihmisenä ja yrittäjänä?
- Omat vahvuudet ja heikkoudet?
- Mistä/miten on oppinut yrittäjydessä tarvittavat taidot?
- Onko kuva itsestä yrittäjänä muuttunut vuosien varrella?
- Ominaisuudet joita tarvitaan pitkä yrittäjärausi aikana, mitkä kokee tärkeimmiksi koko yrittäjärausi huomioon ottaen
- Onko ollut esikuvia/roolimalleja?

MOTIIVIT

- Miksi aloitti alun perin yrittäjänä eikä palkkatyöntekijänä?
- Mistä syntyi usko omaan kykyihinsä yrittäjänä?
- Mitä tavoitteli/halusi saavuttaa?
- Kuvaile elämäntilannettasi, yleistä taloudellista tilannetta jne., kun teit aloituspäätöksen?
- Ovatko syyt muuttuneet konkurssin jälkeen?
- Mikä on tärkeintä?
- Mitkä asiat ovat jääneet päällimmäisenä mieleen jos ajattelee koko yrittäjärausi alusta tähän päivään?

MENESTYS JA EPÄONNISTUMINEN

- Mitä menestys tarkoittaa?
- Entä epäonnistuminen
- Mitä on yritystoiminnassa menestymistä? Epäonnistumista?
- miten yrittäjä suhtautuu epäonnistumiseen omasta mielestään?

KONKURSSI

- Mitä konkurssin tekeminen tarkoittaa yrittäjälle, ennen ja nyt?
- Mitä ajattelee konkurssiin johtaneista syistä nyt? Entä aiemmin?
- Olisiko ollut vältettävissä? Mitä olisi tarvittu?
- Milloin ymmärsi, että on väistämätön? Viivyttelikö turhaan?
- Mitkä kokee konkurssin suurimpina menetyksinä, vaikeimpina asioina?
- Entä konkurssin opetukset?
- Velkajärjestely? Millaisena kokee menettelyn?
- Mitä ajattelee Suomen konkurssilainsäädännöstä?
- miten epäonnistumiskokemus vaikutti yrittäjän näkemyksiin omasta itsestään yrittäjänä

UUSI ALKU

- Miksi aloitti uudelleen?
- Liittyikö aloittamiseen mitään pelkoja/epäröintiä?
- Mikä sai uskomaan yrittämiseen ja omiin kykyihin yrittäjänä konkurssikokemuksen jälkeen?
- Harkitsiko muita vaihtoehtoja?
- Miten kokee tulleensa kohdelluksi? Onko eroa siihen, miten aiemmin suhtauduttiin?
- Kuinka kauan aikaa kului edellisen yrityksen konkurssiin hakemisesta/ yrittäjäyysuran jatkumisen välillä
- Mitkä näkee suurimpina esteinä?
- tai edesauttavina tekijöinä yrittäjäuran jatkumisen kannalta konkurssin jälkeen?
- Mitä tavoittelee yrittäjyydellä? Haaveet?
- Mitkä asiat ovat nyt toisin (ihmisenä yleensä, yrittäjänä)
- Onko ajatuksia siitä mikä auttaisi konkurssin tehneen yrittäjän yrittäjäuran jatkumista?
- Missä "roolissa" olit/olet uudessa yrityksessä?